

THE WARSAW INSTITUTE REVIEW

EDYCJA SPECJALNA
JESIEŃ 2017

RAPORT: DEZINFORMACJA
W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Szanowni Czytelnicy,

Wychodząc naprzeciw wyzwaniom obecnych czasów Warsaw Institute przygotował numer specjalny kwartalnika poświęcony mechanizmom dezinformacji. **The Warsaw Institute Review Special Edition: Disinformation** zawiera raport na temat zorganizowanej i zaplanowanej dezinformacji w Europie Środkowej i Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem państw Grupy Wyszehradzkiej (V4), Ukrainy oraz państw bałtyckich.

Zorganizowana dezinformacja wywiera w ostatnich latach coraz większy wpływ na politykę państw i mentalność społeczeństw. Łatwość publikowania w Internecie oraz powszechny dostęp do sieci powoduje, że fałszywe informacje (tzw. *fake news*) docierają bez trudu i kształtują postawy i zachowania zarówno zwykłych obywateli, jak i decydentów politycznego życia. Jej celem są również tradycyjne media i instytucje państwa. Zastosowana na szeroką skalę stanowi narzędzie agresywnej polityki państw, a nawet element wojny hybrydowej. Zjawisko to regularnie występuje w państwach Grupy Wyszehradzkiej, ze szczególnym natężeniem w obszarach o kluczowym znaczeniu dla poszczególnych krajów, jak polityka energetyczna czy obronna.

W niniejszym wydaniu specjalnym, w formie analitycznych artykułów przedstawiona została istota dezinformacji oraz wynikające z niej zagrożenia dla prywatnych i publicznych podmiotów. Opisanie zostały także przykłady wojny

THE WARSAW INSTITUTE REVIEW

© COPYRIGHT 2017
FUNDACJA WARSAW INSTITUTE

REDAKTOR NACZELNA
ANNA KAROLINA PIEKARSKA
anna.piekarska@warsawinstitute.org

SEKRETARZ REDAKCJI
KRZYSZTOF KAMIŃSKI

ASYSTENT REDAKCJI
MAGDALENA PIĄTKOWSKA

TŁUMACZENIE I KOREKTA
NICHOLAS SIEKIERSKI
ALEKSANDRA ISKRA

OKŁADKA I LAYOUT
KATARZYNA DINWEBEL
JACEK KOTELA

SKŁAD I DRUK
WWW.SINDRUK.PL

WYDAWCA
FUNDACJA WARSAW INSTITUTE
UL. WILCZA 9, 00-538 WARSZAWA
WWW.WARSAWINSTITUTE.ORG
OFFICE@WARSAWINSTITUTE.ORG

ADRES REDAKCJI
THE WARSAW INSTITUTE REVIEW
UL. WILCZA 9, 00-538 WARSZAWA
WWW.WARSAWINSTITUTE.REVIEW

Opinie zawarte w publikacji oddają
wyłącznie poglądy autorów.

ISSN 2543-9839

informacyjnej w poszczególnych państwach, tj. w Polsce, Czechach, na Węgrzech i Ukrainie, a także w państwach bałtyckich. W opracowaniach szczególną uwagę zwrócono na aktywność Federacji Rosyjskiej w tym obszarze i jej wpływu na sferę informacyjną innych państw. Podjęto także próbę identyfikacji zagrożeń wynikających z dezinformacji zarówno dla administracji, biznesu i społeczeństw.

Ponadto, ze strony Warsaw Institute spróbowaliśmy przedstawić Państwu rekomendacje dla zagrożonych dezinformacją wcześniej wspomnianych grup.

Opracowanie zostało przygotowane przez autorów Warsaw Institute, a także przez analityków współpracujących z think-tankami: *European Values* (Czechy) oraz *Political Capital* (Węgry).

Zachęcam także do potwierdzenia chęci dalszego otrzymywania bezpłatnego egzemplarza kwartalnika „The Warsaw Institute Review” w formularzu rejestracyjnym na stronie www.warsawinstitute.review oraz do zapoznania się z innymi projektami Fundacji.

KRZYSZTOF KAMIŃSKI
PREZES FUNDACJI WARSAW INSTITUTE
KRZYSZTOF.KAMINSKI@WARSAWINSTITUTE.ORG

Publikacja została współfinansowana przez:

Partnerzy Raportu Specjalnego: Dezinformacja

SPIS TREŚCI

JACEK BORECKI:

DEZINFORMACJA JAKO
ZAGROŻENIE DLA
PRYWATNYCH I PUBLICZNYCH
PRZEDSIĘBIORSTW

MARIA ZIELIŃSKA:

W EPOCE POSTPRAWDY:
DOBRE PRAKTYKI
W ZWALCZANIU
DEZINFORMACJI

JOANNA KWIECIEŃ:

POLSKA WIDZIANA OCZYMA
EURAZJATÓW. ROSYJSKIE TEZY
PROPAGANDOWE W PRZESTRZENI
MEDIALNEJ

6

JACEK BORECKI:
DEZINFORMACJA JAKO ZAGROŻENIE
DLA PRYWATNYCH I PUBLICZNYCH
PRZEDSIĘBIORSTW

47

ALEKSANDER KRÓL:
OBRONA PRZESTRZENI
INFORMACYJNEJ NA PRZYKŁADZIE
LITWY, ŁOTWY I ESTONII

15

MARIA ZIELIŃSKA:
W EPOCE POSTPRAWDY:
DOBRE PRAKTYKI
W ZWALCZANIU
DEZINFORMACJI

54

ALEKSANDER KRÓL:
ROSYJSKA WOJNA INFORMACYJNA
W PAŃSTWACH BAŁTYCKICH
– ZASOBY I KIERUNKI

25

**JAKUB JANDA,
VERONIKA VÍCHOVÁ:**
WROGIE ODDZIAŁYWANIA KREMLA
W REPUBLICIE CZESKIEJ; OBECNY
STAN RZECZY

62

ALEKSANDER KRÓL:
ZWALCZANIE STRATEGICZNYCH
INWESTYCJI ZA POMOCĄ
INFORMACJI W PAŃSTWACH
BAŁTYCKICH I W POLSCE

35

LÓRÁNT GYŐRI, PÉTER KREKÓ:
ROSYJSKA DEZINFORMACJA
I RUCHY EKSTREMISTYCZNE
NA WĘGRZECH

70

JOANNA KWIECIEŃ:
POLSKA WIDZIANA OCZYMA
EURAZJATÓW. ROSYJSKIE TEZY
PROPAGANDOWE W PRZESTRZENI
MEDIALNEJ

DEZINFORMACJA JAKO ZAGROŻENIE DLA PRYWATNYCH I PUBLICZNYCH PRZEDSIĘBIORSTW

JACEK BORECKI

Rewolucja technologiczna, jaką było w pierw upowszechnienie się Internetu, a następnie opanowanie świata przez smartfony, zdefiniowała na nowo pojęcia dezinformacji i propagandy, narzędzia powszechnie stosowane przez Rosję oraz inne państwa. Jak skoordynowane operacje dezinformacyjne mogą wpłynąć na społeczeństwo, biznes i rząd?

Po erze informacji (lata 90.) i erze obywatela (lata 2000.) nastąpiła nowa epoka. Nazywana jest przez ekspertów na wiele sposobów: epoka postprawdy, czyli świata, gdzie osobiste przekonania i emocje są ważniejsze od faktów; *age of customer*, gdzie to klienci mają przewagę nad przedsiębiorcą, państwem i renomowanymi ekspertami¹;

i wreszcie czas śmierci ekspertyzy, czyli przedkładanie własnej, często powierzchownej, wiedzy oraz danych zaczerpniętych z Wikipedii nad profesjonalne badania. Ponadto powstały niespotykane dotąd możliwości komunikacji: wiadomość dociera do mas odbiorców praktycznie natychmiast, wieloma kanałami i w nadmiarze. Prędkość ich rozprzestrzeniania się i brak

¹ G. Osbourne, *Strategic Communications: Insights from the commercial sector*, NATO Stratcom CoE, <http://>

www.stratcomcoe.org/strategic-communications-insights-commercial-sector, dostęp: 26 IV 2017 r.

krytycznego myślenia odbiorców sprawiają, że niesprawdzona informacja – często pochodząca z fałszywego źródła – jest legitymizowana przez przekazujących ją sobie użytkowników serwisów społecznościowych. I na tym właśnie mechanizmie opiera się współczesna dezinformacja.

CZEMU SŁUŻY DEZINFORMACJA?

W przypadku Rosji, ogólnie rzecz biorąc, dezinformacja jest jednym z instrumentów realizowania strategicznych interesów polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej (FR). Głównym celem jest wzmocnienie pozycji międzynarodowej FR i rozszerzenie strefy jej wpływów kosztem Zachodu, zwłaszcza w obszarze

postrzeganym przez Kreml jako rosyjską strefę wpływów (czyli obszar państw postsowieckich). Fundamentalną kwestią dla FR jest również ochrona jej interesów gospodarczych, w tym lobbowanie i manipulowanie w celu zniesienia sankcji, jak i utrzymanie monopolu Gazpromu w Europie Środkowo-Wschodniej. Priorytetem jest między innymi osłabienie lub eliminacja konkurencji, zapobieganie realizacji projektów lokalnych i międzynarodowych (zwłaszcza gdy omijają Rosję), które nawet w niewielkim stopniu uniezależniałyby ich uczestników od Kremla i pozbawiałyby go tym samym narzędzia w postaci presji ekonomicznej. Interesy gospodarcze Rosji obejmują także zapewnienie rynku zbytu dla swoich

Dezinformacja jako zagrożenie dla prywatnych i państwowych przedsiębiorstw

- A)** Dezinformacja – celowo przygotowane i spreparowane informacje, których celem jest wytworzenie u nadawcy mylnych wyobrażeń o rzeczywistości, na podstawie których podejmuje on decyzje korzystne dla strony dezinformującej. Szersza koncepcja dezinformacji obejmuje wachlarz działań deceptyjnych: inspiracja, fortel, propaganda, decepcja, manipulacja, błąd, kamuflaż, mistyfikacja, oczernianie.
- B)** Specpropaganda – inaczej propaganda specjalna zajmuje się kierowaniem narracji i informacji z jednego państwa do drugiego kanałami oficjalnymi oraz zakamuflowanymi, z zamiarem spowodowania u adresatów ruchów zmierzających do jego osłabienia, dezorganizacji, a w konsekwencji do obalenia istniejącego porządku politycznego.
- C)** Agent wpływu – osoba inspirowana przez obce służby specjalne, która przekazuje, propaguje i implementuje narracje korzystne dla innego państwa. Dotyczy to szczególnie osób ze środowisk opiniotwórczych (polityczne, dziennikarskie, akademickie, religijne, społeczne) oraz posiadających dostęp do ważnych zasobów (biznesowe, służby specjalne). Nieświadomy AW nazywany jest często „pożytecznym idiotą”.
- D)** Środki aktywne – niejawne działania agenturalno-operacyjne o ofensywnym charakterze, prowadzące do stworzenia przyjaznego otoczenia politycznego, intelektualnego, ekonomicznego, społecznego, religijnego, etnicznego itd. dla realizacji celów polityki zagranicznej innego państwa. Obejmują one cały arsenał instrumentów, od propagandy i dezinformacji, przez agenturę wpływu, fasadowe organizacje i fałszerstwa aż po fizyczną likwidację przeciwnika.

surowców energetycznych. Rosja jest ponadto zainteresowana przejęciem (wrogim lub zwykłym) spółek strategicznych dla gospodarki danego kraju po jak najniższej cenie – dlatego też poprzez dezinformację i propagandę stara się obniżyć wartość giełdową tego typu przedsiębiorstw.

Za pomocą sprofilowanych narracji² w przestrzeni informacyjnej, obejmującej media tradycyjne, nowe media i cyberprzestrzeń, próbuje się manipulować praktycznie każdą społecznością w danym państwie. Czy zagrożenie jest realne? Z analizy CitizenLab wynika, że z 218 przebadanych prób nielegalnego uzyskania dostępu do prywatnych komputerów (w ciągu jednej akcji) 21% ataków dotyczyło biznesu, a 24% – przedstawicieli rządowych³. Doświadczenie i historia uczy jednak, że propaganda i towarzysząca jej dezinformacja mają znacznie większy zasięg i przynoszą znacznie bardziej szkodliwe efekty.

PŁASZCZYZNY ODDZIAŁYWANIA DEZINFORMACJI NA BIZNES

Dezinformacja jest kolejnym wyzwaniem, z którym muszą się mierzyć zarówno prywatni, jak i państwowi przedsiębiorcy. Pierwszym celem działań dezinformacyjnych jest wywarcie szkodliwego wpływu na reputację i markę instytucji/firmy. Ważnym elementem kampanii kreowania złego wizerunku jest zmasowana, bezpodstawna krytyka w Internecie, tudzież przypisywanie firmie działań, za które nie odpowiada, a na które społeczeństwo reaguje wyjątkowo emocjonalnie, przykładowo łamanie

² Vide *Polska widziana oczami euroazjatów...*, s. 70.

³ A. Hulcoop, J. Scott-Railton, P. Tanchak, M. Brooks, and R. Deibert, Tainted leaks. *Disinformation and Phishing With a Russian Nexus*, The CitizenLab, <https://citizenlab.ca/2017/05/tainted-leaks-disinformation-phish/>, dostęp: 25 V 2017 r.

Fundamentalną kwestią dla FR jest również ochrona jej interesów gospodarczych, w tym lobbowanie i manipulowanie w celu zniesienia sankcji, jak i utrzymanie monopolu Gazpromu w Europie Środkowo-Wschodniej.

prawa, działania na szkodę środowiska naturalnego, trolling, korupcja itp., w celu wywołania takiej fali krytyki. Pogorszenie reputacji osiąga się również za pomocą ośmieszania, oczerniania lub kompromitowania osób kluczowych dla procesu decyzyjnego, poprzez ich łączenie z instytucjami, mediami i osobami, funkcjonującymi jako agenci wpływu. Z tego powodu szczególnie wrażliwym obszarem jest marketing i PR: objęcie patronatem nieodpowiednich wydarzeń, przyznanie stypendium lub grantu osobom i organizacjom zaangażowanym w działalność ekstremistyczną lub *de facto* finansowanie działalności stron dezinformacyjnych przez wykup reklam – to tylko przykładowe operacje dezinformacyjne na tym polu.

Intencją wrogich działań w przestrzeni informacyjnej jest również doprowadzenie do podjęcia przez kierownictwo instytucji rządowych decyzji sprzyjających realizacji polityki zagranicznej Kremla. Mogą to być decyzje na poziomie przedsiębiorstwa, np. wycofanie

Cele ataków dezinformacyjnych pod kątem gospodarczym

Wymiar polityczny	Wymiar społeczny	Wymiar ekonomiczny
<ul style="list-style-type: none"> • wybory • polityka gospodarcza, finansowa itd. • kluczowi decydenci • ustawodawstwo i regulacje • klimat inwestycyjny • wizerunek państwa • projekty gospodarcze i geopolityczne • rola państwa na arenie międzynarodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • stabilność państwa • pogłębianie podziałów społecznych, etnicznych itp. • radykalizacja • zaufanie do rządu • opinia o marce • potencjał mobilizacji protestujących 	<ul style="list-style-type: none"> • wpływ na kierownictwo firmy i jej decyzje • ograniczanie wyboru inwestorów • wartość giełdowa spółek • pracownicy i związki zawodowe • współpraca zagraniczna • marka • reputacja

www.warsawinstitute.org

WARSAW INSTITUTE

się z inwestycji lub projektu pod wpływem fałszywych informacji, ale też wpływanie na regulacje i ustawodawstwo danego kraju (lub na regulacje międzynarodowe, na przykład unijne) oraz decyzje natury politycznej. Z uwagi na główny towar

Fałszywe informacje sprzyjają kształtowaniu postaw konfrontacyjnych i radykalnych, a także manipulacji nastrojami społecznymi.

eksportowy Rosji, czyli gaz i ropę, przedmiotem dezinformacji często są projekty dywersyfikacji dostaw tych surowców. Przykładowo, gazociąg NordStream 2 przedstawiany jest jako

niemiecki projekt, a jego krytyka, płynąca z Europy Środkowej, jako histeria o rusofobicznym podłożu; z drugiej strony celem ataków są decyzje wpływające na ograniczenie monopolu Gazpromu w tym regionie. Wreszcie, docelową i najbardziej wrażliwą na propagandę i dezinformację warstwą jest samo społeczeństwo. Fałszywe informacje sprzyjają kształtowaniu postaw konfrontacyjnych i radykalnych, a także manipulacji nastrojami społecznymi. Czynniki te mają z kolei wpływ na stabilność państwa i potencjał mobilizacji społeczności, na przykład na protest przeciwko projektom gospodarczym⁴. (Społeczeństwo ma też bezpośredni wpływ na kierunek polityki państwa jako wyborcy oraz uczestnicy referendum. Kampanie dezinformacyjne

⁴ Vide Zwalczanie strategicznych inwestycji..., s. 62.

można było zaobserwować w czasie wyborów prezydenckich w USA i Francji, a także w czasie referendum w Holandii (o Umowie Stowarzyszeniowej z Ukrainą) i Wielkiej Brytanii (w sprawie opuszczenia Unii Europejskiej). W mniejszej skali targetowana dezinformacja może uderzyć w konkretne firmy i instytucje, czego efektem mogą być strajki (ich przyczyną mogą stać się na przykład opublikowane spreparowane dokumenty firmowe, sugerujące masowe zwolnienia) czy też bojkoty konsumentów.

Oczywiście należy zaznaczyć, że nie każda krytyka, akcja czarnego PR czy strajk, spowodowane są przez wrogie operacje informacyjne. Droga analizy tez towarzyszących negatywnym recenzjom, czasu ich publikacji oraz użytych narzędzi można jednak z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić, czy jest to zorganizowana akcja, czy niezależne od siebie opinie.

ORĘŻ DEZINFORMACJI – DECEPCJA, MANIPULACJA I FAKE NEWS

Dezinformacja jako element wojny informacyjnej dysponuje szeregiem narzędzi, wykorzystujących

Kanały dystrybucji kremłowskiej propagandy i dezinformacji

**Oficjalne
(propaganda biała)**

- oficjalne instytucje i urzędnicy (Prezydent FR, ambasady, posłowie itd.);
- umowy z nieuznanymi państwami, „tablice graniczne” na liniach okupacyjnych (np.: Osetia Południowa).

- media rosyjskie (RIA Novosti, Regnum.ru „Komsomolskaya Pravda”), oraz media skierowane do odbiorcy zagranicznego (RT – dawna Russia Today, Sputnik)

- GONGO (Russkiy mir, Rossotrudnichestvo, Gorchakov Fund itp.);
- organizacje diaspory;
- organizacje działające na polu kultury.

- rosyjskie książki politologiczne, podręczniki szkolne i akademickie (dzieła A. Dugina Konserwatywna Rewolucja, Geopolityka postmoderna, I. Panarina, The Crash of the Dollar and the Disintegration of the USA, Information Warfare for the Future of Russia, itd.);
- fora międzynarodowe (Valdai Discussion Club);
- towarzystwa historyczne.

- kluby przyjaciół (Klub Przyjaciół Funduszu Gorchakowa)

**Półoficjalne
(propaganda szara)**

- partie polityczne i politycy z jawnymi związkami z Kremlm (francuski Front Narodowy, Austriacka Partia Wolności itd.);
- partie komunistyczne;
- organizacje międzynarodowe (Eurasian Observatory For Democracy & Elections).

- prorosyjskie media i portale zakładane przez współpracowników rosyjskich służb lub osoby powiązane z Kremlm

- organizacje religijne

- organizacje naukowe (Nauchnoe obschestvo kavkazovedov), konferencje w Rosji;
- niektórzy reprezentanci świata rosyjskiej nauki.

- rosyjski Kościół Prawosławny;
- separatyści.

**Nieoficjalne
(propaganda czarna)**

- ugrupowania polityczne bez jawnych związków z Kremlm, a zwłaszcza radykalne: prawicowe i lewicowe;
- agentura wpływu.

- obce media (nieświadome wpływu);
- obce media (świadome wpływu);
- trolle;
- zhakowane lub fałszywe konta w mediach społecznościowych
- grupy dyskusyjne w social media;
- agentura wpływu;
- zmiany w Wikipedii;

- organizacje frontowe;
- ruchy społeczne (antyszczepionkowe, ekologiczne, pacyfistyczne, antyaborcyjne itp.);
- misje „humanitarne”.

- publikacje pseudonaukowe;
- zakamuflowane portale prorosyjskie;
- agentura wpływu.

- inspirowane protesty;
- agentura wpływu;
- „pożyteczni idioci”.

powszechne błędy poznawcze i specyfikę współczesnego środowiska informacyjnego. Techniki używane w poszczególnych przypadkach będą się od siebie różniły w zależności od grupy docelowej i kanału dystrybucji. Należy nadmienić także, że wiedza rosyjskich służb na temat sposobu działania danego państwa, znajomość kwestii ważnych dla jego obywateli, kultury, funkcjonujących stereotypów i wewnętrznych podziałów jest niezwykle rozległa.

NARZĘDZIA OPARTE NA DECEPCJI

Zadaniem decepcji, oprócz wykonania operacji militarnych na terenie innego kraju bez jego zgody i wiedzy, jest sprowokowanie pożądanych zdarzeń, które później są wykorzystywane przez medialne kanały dystrybucji. Oprócz standardowych fałszerstw, jakimi był przykładowo sfabrykowany list Minister Finansów Ukrainy Natalii Jaresko do Victorii Nuland z prośbą przełożenia holenderskiego referendum w sprawie Umowy Stowarzyszeniowej z Ukrainą⁵, decepcja jest także kreowana przez kontrolowane przecieki. Opierają się one w pierwszej kolejności na pozyskaniu z legalnych (oficjalnych) lub nielegalnych (za pomocą wyłudzenia informacji, cyberspiegostwa lub manipulacji) źródeł dokumentów, a następnie zmanipulowaniu ich treści poprzez wycinanie jednych fragmentów tekstu i podstawianie innych – lub też opublikowanie tylko części treści, pozbawionych kontekstu. Przykładem kontrolowanego przecieku było nielegalne pozyskanie maili dziennikarza krytykującego

⁵ G. Kobzaru, *Ukraina struntar i Nederländernas opinion*, „Pressbladet”, <http://www.svenskpress.se/papers/pressbladet/articles/view/ukraina-struntar-i-nederlandernas-opinion>, dostęp: 1 IV 2016 r. Obecnie artykuł zawiera adnotację „Probably fake news”.

Kreml, Davida Sattera, a następnie ich publikacji poprzez portal rosyjskiej grupy hakerskiej CyberBerkut po sfalszowaniu fragmentów maili tak, by przekonać odbiorców o finansowaniu przez Zachód rosyjskiej opozycji, w tym Aleksieja Nawalnego⁶. Z kolei przykładem mistyfikacji kamuflażu było wprowadzanie regularnych wojsk pod pozorem sił pokojowych, jak w przypadku Abchazji lub Osetii Południowej (okupowane region Gruzji), jak również „konwoje z pomocą humanitarną” dla separatystów we wschodniej Ukrainie. Do tej kategorii należy zaliczyć także wszelkiego rodzaju fałszywe instytucje, jak „konsulat” tzw. Donieckiej Republiki Ludowej w czeskiej Ostrawie⁷.

NARZĘDZIA OPARTE NA SOCJOTECHNIKACH

Tego rodzaju instrumenty opierają się głównie na wykorzystaniu wiedzy o ludzkiej psychice i wpływie nowoczesnych technologii na przetwarzanie informacji przez człowieka. Głównym narzędziem w tej kategorii jest propaganda, czyli długotrwałe, natarczywe oddziaływanie, połączone z manipulacją. Specyficzną odmianą dezinformacji jest historyczny rewizjonizm⁸, skierowany przede wszystkim do państw leżących w dawnej strefie wpływów Rosji i przywiązujących dużą wagę do historii, takich jak Litwa, Łotwa, Estonia, Polska, Gruzja

⁶ A. Hulcoop, J. Scott-Railton, P. Tanchak, M. Brooks and R. Deibert, *op.cit.*, The CitizenLab, <https://citizenlab.ca/2017/05/tainted-leaks-disinformation-phish/>, dostęp: 25 V 2017 r.

⁷ M. Lebduška, L. Tysyachna, *The EU entry has been detrimental to Czechia, the fake 'DPR consul' Lisková says*, StopFake, <http://www.stopfake.org/en/the-eu-entry-has-been-detrimental-to-czechia-the-dpr-consul-liskova-says/>, dostęp: 21 XI 2016 r.

⁸ *Vide Obrona przestrzeni informacyjnej...*, s. 47.

Rekomendacje dla prywatnego biznesu, spółek skarbu państwa oraz administracji państwowej

- 1) Przeprowadzenie audytu bezpieczeństwa i wyznaczenia obszarów wrażliwych na dezinformację oraz kluczowych osób, czyli ogniw szczególnie narażonych na ataki dezinformacyjne. Audyt bezpieczeństwa powinien również sporządzić listę organizacji, mediów, firm i portali, których finansowe wspieranie (np. poprzez wykupienie reklamy, granty), objęcie patronatem lub współpraca z którymi może wyrządzać szkody wizerunkowi i reputacji instytucji, z uwagi na szerzenie przez nie dezinformacji lub uczestniczenia w wojnie informacyjnej.

- 2) Opracowanie strategii komunikacji. Przekaz powinien być pozytywny, otwarty, spójny, ciekawy dla odbiorcy i dostosowany do godzin jego aktywności (!) – spełniający w ten sposób swoją funkcję informacyjną; a niemający charakteru propagandowego. Po przeprowadzeniu audytu bezpieczeństwa należy zwrócić szczególną uwagę na systematyczne, otwarte i umiejętne komunikowanie projektów narażonych na ataki.

- 3) Kluczowa w walce z dezinformacją jest szybkość reakcji i umiejętność określenia, które z fałszywych informacji należy pozostawić bez odpowiedzi, ponieważ łatwo zostanie zidentyfikowana przez ludzi jako trolling. Szybkość reakcji można zwiększyć także poprzez skrócenie procesu decyzyjnego, czyli nadanie większych uprawnień menedżerom lub kierownikom niższego szczebla.

- 4) Opracowanie procedur postępowania w przypadku pojawienia się kontrowersyjnej informacji, wpływającej na strategiczne decyzje, a także wyznaczenie listy sprawdzonych źródeł. W przypadku kryzysogennych informacji przed podjęciem decyzji należy poczekać na oficjalny komunikat administracji państwowej.

- 5) Wypowiedzi trolli, których usunięcie wywołałoby negatywną reakcję pozostałych użytkowników, najlepiej jest zwalczać faktami i satyrą.

- 6) Zapewnienie koordynacji przepływu informacji między różnymi instytucjami, a także pomiędzy instytucjami rządowymi, rządem a społeczeństwem.

- 7) Zapewnienie szybkiego przekazywania informacji od analityków, badaczy, menedżerów do decydentów. Dobrym pierwszym krokiem jest ograniczenie biurokracji i ochrona tego przepływu przez odpowiednie przepisy.

i Ukraina. Jako narzędzie dezinformacji wykorzystywany jest także trolling. Zadaniem trolli jest przyciągnięcie uwagi do określonego tematu oraz tez, które ich zleceniodawca chce wyeksponować i wprowadzić do obiegu dyskusji społecznej lub politycznej, manipulowanie dyskusją i propagowanie narracji korzystnych dla Rosji. Windowanie popularności tematu jest ponadto wspomagane botami internetowymi. Masowość przekazu wywołuje efekt domniemanej większości – tym więcej ludzi jest w stanie poprzeć daną ideę, im więcej jest przekonanych, że większość

ją już zaakceptowała. Ciekawym przypadkiem są tzw. *bikini trolls*, których profile opatrzone są zdjęciami młodych, atrakcyjnych kobiet w neglizżu. Ich zadaniem jest łagodzenie wizerunku Rosji, rozprzestrzenianie tez konspiracyjnych⁹ oraz odwlekanie „targetu” od pracy. Ta socjotechnika, wykorzystuje tzw. efekt aureoli, czyli uwiarygodnienie przekazu, jeżeli nadawca jest atrakcyjny fizycznie, czysty i schludny.

⁹ *Internet Trolling as a hybrid warfare tool: the case of Latvia*, NATO StratCom CoE, <http://www.stratcomcoe.org/internet-trolling-hybrid-warfare-tool-case-latvia-0/>, dostęp: 25 I 2016 r.

Rodzaje propagandy

Biała

Nadawca jest jawny, a przekaz pochodzi z oficjalnego źródła.

Szara

Nadawca przekazu może, ale nie musi być poprawnie zidentyfikowany, a prawdziwość przekazu jest wątpliwa.

Czarna

Agent wpływu/nadawca pozornie reprezentuje przeciwnika, gdy prawdziwy nadawca i jego intencje pozostają niejawne, a przekaz jest celowo fałszywy.

www.warsawinstitute.org

WARSAW
INSTITUTE

Z uwagi na małe koszty i duży efekt są obecnie najczęściej wykorzystywaną formą dezinformacji.

FAKE NEWS

Fake news stanowią syntezę dwóch powyższych kategorii, spełniają bowiem jednocześnie funkcję i oszukiwania, i wpływu. Zazwyczaj zawierają także elementy prawdy, ponieważ znajome fakty ułatwiają przyswajanie wiadomości. Z uwagi na małe koszty i duży efekt są obecnie najczęściej wykorzystywaną formą dezinformacji. Dobrym przykładem była sprawa Lisy, Niemki rosyjskiego pochodzenia, która miała zostać zgwałcona przez imigrantów. Rosyjskie media szeroko komentowały sprawę Lisy. Po nadaniu jej rozgłosu, poprzez grupy w mediach społecznościowych i media prawicowe zorganizowano demonstracje, mobilizując ekstremistów i mniejszość rosyjsko-

-niemiecką. Sprawę Lisy skomentował także Siergiej Ławrow, minister spraw zagranicznych FR, wytykając niemieckiej policji niemożność zareagowania z powodu poprawności politycznej¹⁰. Ten przykład pokazuje, jak łatwo skonsolidować określone środowiska i zmobilizować je do wystąpień antyrządowych. Bagatelizowane często dezinformacja i propaganda uderzają zawsze w najsłabszy punkt funkcjonowania każdego przedsiębiorstwa – w czynnik ludzki. Problemem jest także szaleńcze tempo rozwoju technologicznego, za którym prawodawstwo nie nadąża, a którego zdobycze mogą szybko zostać przekształcone na kolejne narzędzia wpływu. Niemniej jednak skutki ataków dezinformacyjnych można ograniczyć poprzez przygotowanie strategii przeciwdziałania.

Jacek Borecki ■

25 lipca 2017 r.

¹⁰ S. Meister, *The „Lisa case”: Germany as a target of Russian disinformation*, „NATO Review Magazine”, <http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/lisa-case-germany-target-russian-disinformation/EN/index.htm>, dostęp: 25 VII 2016 r.

W EPOCE POSTPRAWDY: DOBRE PRAKTYKI W ZWALCZANIU DEZINFORMACJI

MARIA ZIELIŃSKA

Świat postprawdy to świat, w którym emocje i podyktowane nimi przekonania liczą się bardziej niż fakty. Ta zależność jest bezwzględnie wykorzystywana przez propagandystów i dezinformatorów. Dobra wiadomość jest taka, że wiele całkiem skutecznych instrumentów walki z dezinformacją i propagandą już istnieje.

Przez wiele lat państwa Europy Środkowo-Wschodniej przestrzegały przed obdarzaniem Kremla nadmiernym zaufaniem poprzez lekceważenie działalności rosyjskich organizacji prawie-pozarządowych i napływu rosyjskiego kapitału do Europy, zwłaszcza Gazpromu. Wówczas obawy te kładziano na karb hysterii i rzekomej rusofobii, wynikających z zaszłości historycznych. Dzisiaj, po ingerencji Kremla w kluczowe dla demokracji procesy, takie jak wybory (USA, Francja) i referenda (Wielka

Brytania, Holandia), zachodnia wspólnota poszukuje odpowiednich środków, aby zabezpieczyć swoje społeczeństwa przed obcym wpływem nie tylko w kontekście militarnym, lecz także informacyjnym. Problem został zauważony również przez Parlament Europejski, który w rezolucji z 10 czerwca 2016 roku oprócz wymienienia obszarów podlegających propagandzie (np. fałszowanie historii), wskazuje na konieczność stworzenia zespołu, który zajmie się walką z kłamliwymi informacjami na temat Unii Europejskiej, rozprzestrzenianymi

przez media powiązane z Rosją¹. Między innymi to właśnie dzięki raportowi europosłanki Anny Fotygi, byłej minister spraw zagranicznych Polski, EEAS East StratCom w 2016 r. przestał być zespołem zadaniowym, a rozpoczął regularną działalność. Ten i inne sposoby ujęto w poniższym zestawieniu sześciu kroków zwalczania szkodliwego wpływu rosyjskich tez wojny informacyjnej.

PO PIERWSZE: PRAWORZĄDNOŚĆ I SPRAWOWANIE WŁADZY

Prawo jest świetnym instrumentem do walki z kanałami dystrybucji propagandy. Z jednej strony umożliwia przykładowo blokowanie transmisji lub publikowanie w sieci oraz nakładanie wysokich kar finansowych. Przy realnej możliwości nałożenia kary finansowej na podmioty retransmitujące kremłowskie treści propagandowe, po pierwsze – znacząco wzrastają koszty takich działań, po drugie – odstrasza to inne media od współpracy z agencjami typu Sputnik.

W kontekście wojny informacyjnej najważniejsze są jednak regulacje dotyczące mediów. Na Łotwie w 2014 roku i na Litwie w 2015 roku zablokowano tymczasowo rosyjski kanał RTR Planeta ze względu na nawoływanie do nienawiści wobec Ukraińców. Brytyjski organ kontrolujący i nadzorujący media Ofcom kilkakrotnie oficjalnie uznał materiały RT za nieobiektywne, zmanipulowane i tendencyjne, co stoi w sprzeczności z kodeksem nadawczym, nakazując RT wyemitować sprostowania². Inną

metodą, stosowaną przez Radio Sputnik, było wykupywanie czasu antenowego w rozgłośniach, które posiadały odpowiednią licencję nadawcy. Tak

W kontekście wojny informacyjnej najważniejsze są jednak regulacje dotyczące mediów.

było w przypadku polskiego Radia Hobby z Legionowa oraz R-Radia i radia Monte-Carlo w Gruzji. Ponieważ redakcje radia nie wносиły wkładu w produkcję audycji, *de facto* oznaczało to nielegalne odstępstwo częstotliwości innemu podmiotowi, co poskutkowało cofnięciem licencji nadawczej oraz karami finansowymi. Co więcej, retransmisja materiałów Sputnika przez te radia spotkała się ponadto z silną publiczną krytyką³.

Kolejną możliwością ograniczenia ataków w wojnie informacyjnej jest wprowadzenie zmian w prawodawstwie i zamieszczenie ich w oficjalnych dokumentach. Przykładowo, w czeskim Audycie Bezpieczeństwa Narodowego zawarto dwa znaczące rozdziały: *Influence of Foreign Powers and Hybrid Threats*⁴.

bias, „The Guardian”, <https://www.theguardian.com/media/2014/nov/10/russia-today-ofcom-sanctions-impartiality-ukraine-coverage>, dostęp: 10 XI 2014 r.

³ *Threats of Russian hard and soft power in Georgia*, ed. Lasha Tughushi, European Initiative Liberal Academy Tbilisi, Tbilisi, 2016; <http://www.ei-lat.ge/images/doc/threats%20of%20russian%20soft%20and%20hard%20power.pdf>, dostęp: 25 VII 2017 r.

⁴ *Policy shift overview: How the Czech Republic became one of the European leaders in countering Russian disinformation*, Kremlin Watch (European Values), Prague; <http://www.europeanvalues.net/wp-content/uploads/2017/05/Policy-shift-overview-How-the->

¹ *European Parliament resolution of 10 June 2015 on the state of EU-Russia relations*, European Parliament, Strasbourg, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0225+0+DOC+XML+V0//EN>, dostęp: 10 VI 2015 r.

² Chodziło m.in. o materiały nt. Syrii, Ukrainy i Turcji; J. Jackson, *RT sanctioned by Ofcom over series of misleading and biased articles*, „The Guardian”, <https://www.theguardian.com/media/2015/sep/21/rt-sanctioned-over-series-of-misleading-articles-by-media-watchdog>, dostęp: 21 IX 2015 r. i J. Plunkett, *Russia Today threatened with Ofcom sanctions due to*

**MOSKWA, ROSJA. WIDOK NA KREML I CENTRUM MOSKWY
Z SOBORU CHRYSTUSA ZBAWICIELA.**

© KONSTANTIN KOKOSHKIN (PAP/RUSSIAN LOOK)

Obecność tych rozdziałów pozwoliła na podjęcie bardziej zaawansowanych działań w celu walki z dezinformacją. Jedną z rekomendacji zawartej w audycie było utworzenie oficjalnej jednostki, zajmującej się bezpieczeństwem w sferze informacyjnej, czego rezultatem było powstanie Centrum Przeciwno Terroryzmowi i Zagrożeniom Hybrydowym⁵.

PO DRUGIE: INFORMUJ, INFORMUJ, INFORMUJ

Problemem państw, które muszą mierzyć się w obecnym czasie z wojną informacyjną, jest uprzednie zaniechanie komunikowania się ze społeczeństwem w szerokim kontekście, a także niewłaściwy sposób podawania do wiadomości oficjalnych decyzji władz. W przypadku Europy Środkowo-Wschodniej, największym wyzwaniem jest dotarcie do mniejszości rosyjskojęzycznych, tradycyjnie zorientowanych na informacje pochodzące z rosyjskiej telewizji i publikacji. Jako dobrą praktykę w tym obszarze można zatem uznać coraz częstsze uruchamianie oficjalnych serwisów na przykład Unii Europejskiej i NATO również w języku rosyjskim, a przede wszystkim tworzenie własnych mediów. Warto zatem wspomnieć o programie *Nastojaszczje Wremja* (Currenttime – *Nastoyascheevremya*), który powstał na bazie Radia Wolna Europa (RFEL) i Voice of America. Zresztą samo RFEL stara się docierać ze swoimi treściami do odbiorców w ponad dwudziestu językach. Również w Estonii uruchomiono rosyjskojęzyczny kanał telewizyjny publicznej. Ukraina,

mająca najpoważniejsze doświadczenia z wojną informacyjną prowadzoną przez Rosję, oprócz znakomitych inicjatyw obywatelskich w rodzaju StopFake, wydaje również, poprzez Ministerstwo Informacji, bardzo dobrze opracowane broszury, przedstawiające negowane przez Rosję fakty i dowody.

Kolejną ważną kwestią, z którą borykają się kraje zachodnie, jest niechęć do otwartego nazywania rzeczy po imieniu i wskazania agresora. Stąd też wyżej wspomniana rezolucja PE jest niezwykle istotna, jako że wskazuje konkretne źródło tez propagandowych. Podczas gdy na szczeblu urzędniczym forsowanie takiej strategii zajmuje sporo czasu, zasadniczo szybszym kanałem są nowe media, czyli media społecznościowe. I tak, w Polsce regularnym informowaniem o powiązaniach organizatorów antyukraińskich akcji z Kremlem oraz działalności innych dezinformatorów, propagandystów i prowokatorów zajmuje się profil prowadzony przez Marcina Reya, *Rosyjska V Kolumna w Polsce*⁶. Na polskim Twitterze prym wiedzie profil *Disinfo_Digest*⁷, prowadzony przez Fundację Bezpieczna Cyberprzestrzeń. *Disinfo_Digest* skupione jest raczej na bieżących *fake newsach* i fałszerstwach ze strony Rosji, gromadzi także materiały dotyczące rozpoznawania fałszywek i mechanizmów działania dezinformacji.

Jeszcze jednym ciekawym projektem jest Integrity Initiative⁸ brytyjskiego Institute of Statecraft. Integrity Initiative kumuluje wiedzę z innych organizacji, podejmujących tematykę

Czech-Republic-became-one-of-the-European-leaders-in-countering-Russian-disinformation-1.pdf, dostęp: 10 V 2017 r.

⁵ Strona Centre Against Terrorism and Hybrid Threats; <http://www.mvcr.cz/cthh/clanek/centre-against-terrorism-and-hybrid-threats.aspx>, dostęp: 25 VII 2017 r.

⁶ Profil Rosyjskiej V Kolumny w Polsce na Facebooku; <https://www.facebook.com/RosyjskaVKolumnawPolsce/>, dostęp: 25 VII 2017 r.

⁷ Profil *Disinfo_Digest* na Twitterze; https://twitter.com/Disinfo_Digest, dostęp: 25 VII 2017 r.

⁸ Strona projektu Integrity Initiative; <http://www.integrityinitiative.net/about>, dostęp: 25 VII 2017 r.

rosyjskich wpływów, łączy – na poziomie społeczeństwa obywatelskiego – ludzi pracujących nad tymi samymi zagadnieniami. Innym *think tankiem*, poważnie analizującym propagandę i dezinformację w Europie Środkowo-Wschodniej jest Center for European

PO TRZECIE: OBALAJ I ZAPOBIEGAJ

Wiele instytucji i organizacji równoległe do informowania prowadzi politykę ujawniania nieprawdziwych przekazów, jednocześnie zestawiając je z faktami. Tytaniczną pracę na tym polu wykonuje – wspomniany już – mały zespół East

Projekt Konspiratori gromadzi dane dotyczące czeskich i słowackich portali rozprzestrzeniających propagandę, kłamstwa, zmanipulowane wiadomości, obliczone na szeroki odbiór wśród społeczeństwa i polityków oraz szarlatanerię, czyli np.: sprzedaż fałszywych leków czy też nawoływanie do rezygnacji z koniecznego leczenia.

Na stronie znajduje się lista tych stron z oceną i zapisanymi artykułami potwierdzającymi ocenę. Projekt zachęca biznesmenów do niewykupywania reklam na takich stronach i tym samym pozbawieniu ich głównego źródła dochodu. Jednocześnie firmy ochraniają swoją reputację i markę, nie łączy się ich bowiem z podejrzanymi podmiotami.

www.warsawinstitute.org

WARSAW
INSTITUTE

Policy Analysis (CEPA), na czele z dziennikarzem i znawcą metod rosyjskich służb specjalnych – Edwardem Lucasem. Sukcesem jest też słowacki projekt Konspiratori.sk i francuski CrossCheck⁹, będący wspólnym projektem First Draft i Google News Lab. Stosunkowo nowa strategia zakłada udostępnienie publice części informacji zebranych przez służby. Agencje bezpieczeństwa republik bałtyckich publikują niektóre swoje raporty, gdzie dzielą się zgromadzoną wiedzą ze społeczeństwem. Upowszechnienie konkretnych informacji na temat działalności kremlofskich agentów wpływu przedstawia działalność wielu prorosyjskich działaczy w nowym świetle i obniża zaufanie wobec podejmowanych przezeń akcji.

⁹ Por.: strona projektu CrossCheck; <https://crosscheck.firstdraftnews.com/france-en/>, dostęp: 25 VII 2017 r.

Agencje bezpieczeństwa republik bałtyckich publikują niektóre swoje raporty, gdzie dzielą się zgromadzoną wiedzą ze społeczeństwem.

StratCom, który regularnie informuje o przypadkach dezinformacji w Europie i antyzachodnich narracjach, narzucanych przez Rosję, w biuletynie DisinfoReview, profil na Facebooku oraz na Twitterze (EU Mythbusters). Pozytywnym znakiem na polu walki z dezinformacją są również filmiki instruktażowe przygotowywane przez NATO i UE, które mają szansę dotrzeć do młodszego pokolenia,

W niszczeniu dezinformacji kluczowa jest również szybka reakcja i współpraca instytucji rządowych.

korzystającego z internetu jako jedyne źródła informacji.

Największą inicjatywą, prowadzoną w kilku językach, jest wspomniany już StopFake, a także dwa gruzińskie projekty: Mythdetector/ Eurocommunicator organizacji Media Development Foundation (MDF) oraz FactCheck, sprawdzający dodatkowo zgodność z rzeczywistością wypowiedzi polityków. W krajach bałtyckich, gdzie łatwo jest zmobilizować społeczność internetową, coraz popularniejsze są grupy zwalczające internetowe trolle, tzw. elfy – czyli grupy internautów zwalczających fałszywe konta, za pomocą których rozprzestrzenia się dezinformację drogą social media. W ujawnianiu mechanizmów działania ogromne zasługi mają dziennikarze, w tym Jessikka Aro z Finlandii, która badała fabryki trolli i ich działalność w Petersburgu oraz niemiecki dziennikarz Julian Röpcke, który jako jeden z pierwszych ujawnił pełny rozmach zaangażowania Rosji w wywołanie konfliktu zbrojnego na Ukrainie. Obecnie zaś zajmuje się badaniem rosyjskich wpływów w Niemczech, w tym powiązań niemieckich polityków z rosyjskim kapitałem, np.: z Gazpromem. Podobnie czeski *think tank* European Values prowadzi także program Kremlin Watch. Program ten ma na celu badanie i ujawnianie operacji dezinformacyjnych i operacji wpływu Federacji Rosyjskiej.

W niszczeniu dezinformacji kluczowa jest również szybka reakcja i współpraca instytucji rządowych. Przykładem skoordynowanych, adekwatnych działań, było błyskawiczne ucięcie spekulacji przez fińską policję w sprawie zabójstwa trzech kobiet w 2016 r. Po morderstwie w kilku źródłach zaczęły pojawiać się informacje, że było to zabójstwo na tle etnicznym, tj. kobiety zostały zastrzelone, ponieważ były Rosjankami, a zabójca był byłym wojskowym. Był to przykład typowej dezinformacji, jako że wszystkie trzy ofiary były Finkami, a zabójca nie miał powiązań z wojskiem. W tym przypadku szybkie oficjalne oświadczenie pozwoliło na zatrzymanie cyrkulacji dezinformacji.

PO CZWARTE: ANALIZUJ, EDUKUJ I BADAJ

W ostatnich latach powstało wiele raportów, analiz i artykułów na temat współczesnej propagandy i dezinformacji. Niemniej jednak warto wspomnieć o analizach opracowywanych przez praktyków, doświadczonych badaczy oraz o badaniach przekrojowych, tj. wychodzących poza ramy jednego kraju. Stanowią one przykład skoordynowania operacji informacyjnych, recyklingu tez propagandowych i *fake newsów*, jak również pokazują mechanizm wprowadzenia do obiegu medialnego tez propagandowych różnymi kanałami.

Z rzetelnych opracowań należy wymienić prace ukraińskiego StopFake i European Values z Czech, jako praktyczne rekomendacje działania. Ich wartością jest prezentacja tez, udokumentowanych materiałem źródłowym. StopFake przygotowało m.in. materiał o rozpoznawaniu *fake newsów*, European Values – przekrojowy raport o ochronie przed dezinformacją krajów UE, a także o podstawach ochrony wyborów przed wrogą ingerencją. Gruzijka MDF i Transparency International Georgia przygotowują raporty, analizujące

antyzachodnią i antyturecką propagandę w Gruzji i kanały dystrybucji dezinformacji, a także finansowanie mediów i partii politycznych. Natomiast węgierski *think tank* Political Capital przygotował we współpracy z innymi europejskimi organizacjami raporty na temat *weaponization of culture* przez Rosję i działalności prorosyjskich grup ekstremistów w regionie Europy Środkowej¹⁰.

Ważnymi ośrodkami, które zajmują się sprawami obcych wpływów w państwach NATO i UE, są tzw. Centres of Excellence (CoE), czyli specjalistyczne ośrodki akredytowane przy NATO. Ryskie Strategic Communications CoE wydało szereg dostępnych w Internecie opracowań na temat narzędzi i mechanizmów, którymi posługuje się Kreml, by wpłynąć na zachodnich sąsiadów oraz na własne społeczeństwo. Powstałe w Finlandii Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats stanowi natomiast przykład udanej współpracy między Unią Europejską a NATO, o czym zresztą najlepiej świadczy próba stworzenia przez fińskich agentów wpływu Kremla organizacji, podszywającej się pod Centrum. Pod względem badań i analiz przoduje Strategic Communications CoE, które wydało już kilkanaście praktycznych opracowań przykładów operacji wpływu. Ponadto niektóre kraje Sojuszu – na przykład Dania – zdecydowały o przeprowadzaniu szkoleń dotyczących dezinformacji dla swoich żołnierzy przed oddelegowaniem do służby w oddziałach NATO¹¹. Inne kraje nordyckie, przede wszystkim Szwecja i Finlandia, kładą duży nacisk na edukowanie w zakresie *media literacy* (czyli *de facto* umiejętności

¹⁰ *The activity of pro-Russian extremist groups in Central-Eastern Europe*, Political Capital, http://www.politicalcapital.hu/news.php?article_read=1&article_id=933, dostęp: 28 IV 2017 r.

¹¹ *Denmark to train NATO soldiers to combat Russian misinformation*, Reuters, <http://mobile.reuters.com/article/amp/idUSKBN1A21FU>, dostęp: 17 VII 2017 r.

© MAURI RAITILAINEN (PAPE/PA)

HELSINKI, FINLANDIA, 2 PAŹDZIERNIKA 2017 R. JENS STOLTENBERG, SEKRETARZ GENERALNY NATO, PRZEMAWIA PODCZAS OTWARCIA EUROPEJSKIEGO CENTRUM DOSKONALENIA W DZIEDZINIE ZWALCZANIA ZAGROŹEŃ HYBRYDOWYCH W HELSINKACH. CENTRUM W HELSINKACH JEST OTWARTE WYŁĄCZNIE DLA KRAJÓW UE I NATO. WŚRÓD DWUNASTU KRAJÓW KTÓRE DO TEJ PORY DOŁĄCZYŁY SĄ: ESTONIA, FINLANDIA, FRANCJA, NIEMCY, ŁOTWA, LITWA, NORWEGIA, POLSKA, HISPANIA, SZWECJA, WIELKA BRYTANIA I STANY ZJEDNOCZONE.

korzystania z mediów), już w szkołach, co kształtuje dobre nawyki w korzystaniu z mediów i umiejętności określenia ich wiarygodności. Czeskie NGO People In Need poprzez projekt One World in School wspiera nauczycieli, którzy chcą poruszyć tematykę kampanii dezinformacyjnych ze swoimi uczniami¹². Zanik krytycznego myślenia jest

¹² Strona projektu One World in Schools; https://www.jsns.cz/cz/article/111/What_is_jsns.html?id=243.

KADR Z PROGRAMU LITEWSKIEGO DZIENNIKARZA ANDRIUSA TAPINASA 'DERŽITES' TAM!'. NAZWA JEST PARAFRAZĄ ODPOWIEDZI DMITRIJA MIEDWIEDIEWA NA SKARGI KRYMSKICH EMERYTÓW, KTÓRZY ZWRACALI UWAGĘ NA OGROMNY WZROST CEN.

wskazywany przez ekspertów jako jedna z głównych przyczyn popularności „alternatywnych mediów”. First Draft, współautor CrossCheck, jest platformą dedykowaną podnoszeniu standardów dziennikarstwa i dzielenia się informacjami online, ale jej działalność jest ważna ze względu na włączenie do sieci partnerów internetowych gigantów: Google, Facebook, YouTube, Twitter i innych oraz popularnych w Stanach serwisów informacyjnych.

PO PIĄTE: ZAWSTYDŹ I WYŚMIEJ

Świadomość proveniencji niektórych portali pozwala tę wiedzę odpowiednio wykorzystać w taki sposób, aby uchronić swoich pracowników lub obywateli przed niepożądanymi kontaktami. Posługując się kolejnym raz estońskim przykładem: Policja Bezpieczeństwa Wewnętrznego Estonii odradzała przedstawicielom administracji państwowej kontakty z pracownikami Sputnika. Urzędnicy, z obawy

o wykorzystanie ich wizerunku w akcjach propagandowych Sputnika, nie chcieli być nawet sfotografowani w towarzystwie pracownika Sputnika. Natomiast, gdy 9 maja 2017 roku Olga Iwanowa, jedna z członkiń rządzącej Estońskiej Partii Centrum, udzieliła wywiadu na tle pomnika „Brązowego Żołnierza” (pomnik radzieckiego żołnierza w Tallinie), jej wystąpienie spotkało się z ostrą krytyką ze strony premiera Jüriego Ratas¹³.

Oprócz potężnej broni, jaką jest ostracyzm społeczny, możliwe jest skorzystanie z nieco lżejszego kalibru, jakim jest humor i satyra. Karykatury wyśmiewające pewne zjawiska społeczne czy polityków oczywiście nie są niczym nowym, niemniej jednak zawsze użytecznym narzędziem służącym

¹³ Рита Болотская, *Как не стать «полезными идиотами» Кремля: стратегия медиавойн*, Ukrinform; <https://www.ukrinform.ru/rubric-politics/2237142-kak-ne-stat-poleznymi-idiotami-kremla-strategia-medivojn.html>, dostęp: 30 V 2017 r.

wyśmianiu absurdów kremlowskiej propagandy, czy niezgodność między obrazem Rosji malowanym przez rosyjskie elity a rzeczywistością. Przykładem humorystycznego podejścia jest litewski program satyryczno-informacyjny „Deržites tam!” (Derzhites’ tam! – Hang In There!). European Values przyznaje między innymi nagrodę Putin’s Champion Award, która „wskazuje na przejawy życzliwości zachodnich postaci publicznych wobec polityki Federacji Rosyjskiej, która podważa jego sąsiadów i Zachód, która określa stopień życzliwości i przychylnego nastawienia zachodnich osób publicznych wobec polityki (i działań) Federacji Rosyjskiej zagrażającej jej sąsiedztwu/sąsiadom oraz Zachodowi”¹⁴. Łatwiej jest też uświadomić odbiorcy niewiarygodność danego źródła, jeżeli oprócz informacji dyskredytujących Ukrainę i gloryfikujących Rosję publikuje ono również artykuły o reptilianach, illuminati czy rzekomej szkodliwości szczepionek.

Warto zwrócić uwagę, że spora część internautów stanowi doskonały target dla humoru i satyry. Dotarcie do nich tą drogą jest najskuteczniejsze. Wystarczy spojrzeć na popularność gwiazdy Twittera, Dartha Putina, komentującego bieżące wydarzenia związane z Kremlem i USA. Znamienna jest jedna z porad Dartha Putina: “Don’t believe *anything* until Kremlin denies it”¹⁵. Na swoim blogu Darth Putin pisze także: “The one thing the Kremlin cannot take is being laughed at. If the public cannot tell the Kremlin’s message apart from a so-called parody, it tells you something (...)”¹⁶.

¹⁴ Strona *think-tanku* European Values I nagrody Putin’s Champion of the Week; <http://www.europeanvalues.net/kremlinwatch/putins-champion-of-the-week-en/>.

¹⁵ Twit użytkownika @DarthPutinKGB; <https://twitter.com/DarthPutinKGB/status/88800253331017728>, dostęp: 20 VII 2017 r.

¹⁶ *Crowd Fund*, blog Dartha Putina, <https://darthputinkgb.blogspot.com/2017/01/crowd-fund.html>, dostęp: 25 I 2017 r.

Atakom informacyjnym podlegają nie tylko akcje wymierzone w zwalczanie dezinformacji, ale też wszystkie projekty, procesy i reformy, które wzmacniają dane państwo.

PO SZÓSTE: MIEJ WŁAŚCIWA STRATEGIĘ KOMUNIKACYJNĄ

Europa zawsze będzie gotowa do dialogu ze społeczeństwem rosyjskim. Jednak władze tego kraju wykorzystują wartości, które Zachód zdobywał z dużym trudem na przestrzeni wieków, jak wolność słowa i tolerancja. Podejmując jakiegokolwiek kroki, które mają ograniczyć szerzenie kłamstw w sieci, należy się liczyć z podniesieniem larum i przywoływaniem dokładnie tych samych wartości przez agentów wpływu – często nawet nieświadomych, w czym tak naprawdę interesie występują. Ważne zatem, by umieć wytłumaczyć swoje działania i mieć podparcie w badaniach, dostarczonych w ich wyniku dowodach i w prawie.

Atakom informacyjnym podlegają nie tylko akcje wymierzone w zwalczanie dezinformacji, ale też wszystkie projekty, procesy i reformy, które wzmacniają dane państwo. Dlatego właśnie warto mieć na uwadze potencjalne słabe punkty, podatne na atak informacyjny, zwłaszcza w przypadku projektów międzynarodowych, gdzie wystarczy zablokować implementację założeń projektu w jednym państwie. Przy

Strategiczna komunikacja bierze zatem pod uwagę nie tylko różnorodność własnego społeczeństwa i wspólnoty międzynarodowej, lecz także zachodzące zmiany w użytkowaniu mediów i posługiwaniu się Internetem.

wprowadzaniu nowych reform należy przygotować odpowiednią strategię informowania społeczeństwa (co w żadnym razie nie może być równoznaczne z okłamywaniem ludzi).

Strategiczna komunikacja bierze zatem pod uwagę nie tylko różnorodność własnego społeczeństwa i wspólnoty międzynarodowej, lecz także zachodzące zmiany w użytkowaniu mediów i posługiwaniu się Internetem. Dlatego też komunikując się ze społeczeństwem, z klientami, z partnerami zagranicznymi i ich odbiorcami trzeba przekazywać wiadomości w taki sposób, aby ludzie chcieli słuchać i mieli zaufanie do oficjalnych źródeł informacji. Stąd wynika duża aktywność internetowa podmiotów UE i odejście w sieci od odstrasającego oficjalnego tonu oraz skoncentrowanie się na prezentacji treści w formie infografik czy *video content*. Stanowi to też element szerszej koncepcji własnej pozytywnej narracji – przedstawiciele NATO i UE bardzo często powtarzają, że zawsze będą gotowi

do dialogu z rosyjskim społeczeństwem – nie należy bowiem obarczać wszystkich obywateli Rosji winą za poczynania jej skorumpowanych elit.

Można oczywiście dyskutować o słuszności i efektywności przytoczonych wyżej środków walki z dezinformacją. Niemniej jednak wielorakość tych narzędzi, ich różne pochodzenie – międzynarodowe, administracyjne, czy z sektora pozarządowego – pozwala ocenić, jak długą drogę w relatywnie krótkim czasie przebyto. Nie wszystkie zabiegi będą skuteczne w każdym miejscu; ale ważna jest wymiana wiedzy i współpraca, zarówno między państwami, jak i administracją rządową i organizacjami pozarządowymi. Nasze społeczeństwa powinny szanować odmienne opinie, bo to właśnie są europejskie wartości, aczkolwiek, jak powiedział minister spraw zagranicznych Litwy Linas Linkevičius: „Kłamstwo nie jest alternatywnym punktem widzenia. Propaganda nie jest prawowitą formą dyplomacji publicznej. To nasza naiwność uniemożliwia nam podejmowanie odpowiednich działań, nawet wówczas, gdy druga strona – wbrew deklarowanym poglądom – stosuje wojnę informacyjną”¹⁷. Nie można oczekiwać, że Federacja Rosyjska, państwo oparte na służbach specjalnych, z dnia na dzień zrezygnuje ze stosowania swoich najlepiej rozwiniętych narzędzi, czyli aktywnych środków i przestanie ingerować w sprawy wewnętrzne krajów, które uważa za swoich przeciwników. Jeżeli jednak wykorzystuje kłamstwo jako broń, to każdy ma prawo się przed tym kłamstwem bronić.

Maria Zielińska ■

25 lipca 2017 r.

¹⁷ L. Linkevičius, *No freedom to lie*, EUobserver, <https://euobserver.com/opinion/130188>, dostęp: 10 IX 2015 r.

WROGIE ODDZIAŁYWANIA KREMLA W REPUBLICE CZESKIEJ: OBECNY STAN RZECZY

JAKUB JANDA, VERONIKA VÍCHOVÁ

Celem niniejszego opracowania było krótkie przedstawienie wrogich oddziaływań Kremla w Republice Czeskiej oraz kroków podejmowanych w celu przeciwdziałania tego rodzaju naciskom.

Opracowanie składa się z czterech bloków, w których starano się odpowiedzieć na pytania poruszone wcześniej w innych raportach i opracowaniach autorstwa lub współautorstwa członków *think-tanku* Europejskie Wartości, uzupełnionych również materiałami z innych źródeł otwartych – autorzy starali się, by raport był jak najbardziej aktualny. Głównym zadaniem tego tekstu było opisanie najważniejszych kanałów działania wrogiej propagandy kremłowskiej, jej skutków, a także reakcji ze strony rządu i społeczeństwa obywatelskiego.

JAK WYGLĄDAJĄ STOSUNKI CZESKO-ROSYJSKIE?

Po upadku żelaznej kurtyny na stosunki między Republiką Czeską a Federacją Rosyjską miało wpływ doświadczenie z czasów komunizmu i pamięć Czechów o inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację w 1968 roku. Pomimo tego, wśród znacznej części Czechów nadal panują prokremłowskie sentymenty, zwłaszcza wśród wyborców Komunistycznej Partii Czech i Moraw (KSČM), trzeciej pod względem popularności partii w kraju. W stosunkach z Rosją Czesi kierowali się na ogół pragmatyzmem, skupiając się przede wszystkim na własnym interesie

© VIT ŠIMANEK (PAP/CTK)

PRAGA, CZECHY 9 MAJA 2016 R. AMBASADA FEDERACJI ROSYJSKIEJ.

gospodarczym i energetycznym. Według czeskiej Strategii Eksportu z 2012 roku Rosja była dla Republiki Czeskiej jednym z dwunastu państw priorytetowych. Jednocześnie Praga wielokrotnie wyrażała zaniepokojenie kwestiami demokracji i praw człowieka. Bezpieczeństwo energetyczne to zapewne najbardziej drażliwy temat w stosunkach

Wymiana gospodarcza między oboma państwami osłabła w związku z dewaluacją rubla, recesją rosyjskiej gospodarki i sankcjami gospodarczymi nałożonymi na Rosję.

czesko-rosyjskich. Republika Czeska jest w pewnym stopniu zależna od Rosji i od rosyjskiej spółki Rosatom, giganta w dziedzinie energii atomowej, która jest wyłącznym dostawcą paliwa dla elektrowni jądrowej Temelin. Reputacja Rosji jako wiarygodnego dostawcy została nadszarpnięta przy okazji zawirowań związanych z ograniczeniem o połowę dostaw ropy rurociągiem naftowym „Przyjaźń” do Republiki Czeskiej. Była to reakcja Kremla na wcześniejsze działania USA, zmierzające do rozmieszczenia w Republice Czeskiej oraz w Polsce systemów obrony przeciwrakietowej. Republika Czeska stała się wówczas gorącym zwolennikiem projektu, który miałby ograniczyć negatywne skutki zależności energetycznej Czech od Rosji. Czeski sektor energetyczny nadal stanowi przedmiot zainteresowania rosyjskiego biznesu, w szczególności Gazpromu, a także rosyjskiego wywiadu.

Wymiana gospodarcza między oboma państwami osłabła w związku z dewaluacją rubla, recesją rosyjskiej gospodarki i sankcjami gospodarczymi nałożonymi na Rosję. Czeska służba bezpieczeństwa (Bezpečnostní informační služba, BIS) w swoim Raporcie Rocznym przestrzegła przed penetracją czeskiej gospodarki przez rosyjski kapitał związany z szarą strefą oraz przed wzmocnieniem politycznych wpływów Kremla w Republice Czeskiej. Ponadto Czesi nadal prowadzą aktywną politykę zagraniczną w rejonie Partnerstwa Wschodniego¹. Po wybuchu konfliktu na Ukrainie i aneksji Półwyspu Krymskiego przez Rosję, Praga zmieniła swoje nastawienie polityczne wobec Rosji. Chociaż Czechy doskonale zdają sobie sprawę z zagrożeń, jakie stwarza Kreml, to prezydent Miloš Zeman dąży do utrzymania poprawnych stosunków z Rosją: zaprzecza obecności wojsk rosyjskich na Ukrainie i wielokrotnie krytykował sankcje UE wobec Rosji.

KTÓRE SPOŚRÓD NARZĘDZI PROPAGANDY KREMLOWSKIEJ SĄ NAJCZĘŚCIEJ STOSOWANE W REPUBLICIE CZESKIEJ?

ŚRODKI AKTYWNE

Praga, stolica Republiki Czeskiej, częściowo z powodu swojego dogodnego położenia w samym środku Europy, była zawsze żyzną glebą dla środków aktywnych i tajnych operacji Kremla. Według Raportu Roczno² BIS, w 2015 roku spośród służb wywiadowczych w Republice Czeskiej najaktywniejsze

były służby rosyjskie. Zgodnie z tym dokumentem, oficerowie rosyjskiego wywiadu często działali pod dyplomatyczną przykrywką ambasady Rosji: rosyjska ambasada w Pradze liczyła w 2017 roku 48 osób personelu dyplomatycznego i 81 pracowników administracyjnych oraz technicznych. Dla porównania w ambasadzie USA pracowało 40 dyplomatów, a w ambasadzie Chin – 25³. Według anonimowych źródeł czeskiego kontrwywiadu, w Pradze nieprzerwanie od 1969 roku istnieje sowiecka baza szpiegowska, która uaktywniła się po Aksamitnej Rewolucji. Byli agenci sowieccy działają obecnie w kręgach zorganizowanej przestępczości, starając się jednocześnie mieć wpływ na „wielką politykę” i zwiększyć zależność Czech od Rosji⁴.

Kwestia ograniczenia personelu rosyjskiej ambasady w Pradze nie jest łatwym zadaniem dla czeskich władz. Rosyjska społeczność szpiegowska w Czechach liczy więcej niż personel czeskiej placówki w Moskwie. Z tego powodu wydalenie rosyjskiego personelu dyplomatycznego może w krótkim czasie doprowadzić do zredukowania personelu czeskiej ambasady w Federacji Rosyjskiej.

OPERACJE DEZINFORMACYJNE

Problemy wewnętrzne czeskich mediów wynikają przede wszystkim z konfliktu interesów. Właścicielem wielu mediów

¹ J. Janda, *Policy Shift Overview: How the Czech Republic became one of the European leaders in countering Russian disinformation*, European Values Think-Tank; <http://www.europeanvalues.net/wp-content/uploads/2017/05/Policy-shift-overview-How-the-Czech-Republic-became-one-of-the-European-leaders-in-countering-Russian-disinformation-1.pdf>, dostęp: 10 V 2017 r.

² *Annual Report of the Security Information Service for 2015*, Security Information Service (BIS), 2016; <https://www.bis.cz/vyrocní-zpravaEN890a.html?ArticleID=1104>, dostęp: 14 VI 2017 r.

³ R. Břeštan, *Ruské velvyslanectví v Praze je stále při síle. Působí na něm nejvíce lidí ze všech ambasad*, Info.cz; <http://www.info.cz/cesko/ruske-velvyslanectvi-v-praze-je-stale-pri-sile-pusobi-na-nem-nejvice-lidi-ze-vsech-ambasad-11275.html>, dostęp: 14 VI 2017 r.

⁴ J. Janda, O. Kundra, *Schéma fungování vlivu Ruské federace v České republice*, European Values Think-Tank; <http://www.evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2016/08/SCH%C3%89MA-FUNGOV%C3%81N%C3%8D-VLIVU-RUSK%C3%89-FEDERACE-V-%C4%8CESK%C3%89-REPUBLICI1.pdf>, dostęp: 16 VIII 2016 r.

jest był wicepremier, a jednocześnie ważny kandydat na stanowisko premiera w wyborach powszechnych, które mają się odbyć w październiku tego roku. Trzeba jednak zauważyć, że mediom publicznym na ogół udaje się przekazywać Czechom obiektywne informacje w sposób odpowiedzialny. Jednym z nielicznych przykładów tendencyjności mediów może być kanał TV Prima, (nadawano wyłącznie negatywne doniesienia o syryjskich uchodźcach)⁵.

Jedynym oficjalnym rosyjskim projektem quasi-medialnym w języku czeskim jest strona internetowa Sputnik. Istnieje jednak wiele innych podmiotów, które bezpośrednio lub pośrednio służą interesom Kremla. Chodzi tu m.in. o 40 czeskojęzycznych stron internetowych (bez udokumentowanych powiązań z rządem rosyjskim), które stale rozpowszechniają treści dezinformacyjne i manipulujące, kierując się uwielbieniem dla Rosji albo własnym interesem gospodarczym. Większość stron rozpowszechniających treści dezinformacyjne i zmanipulowane informacje nie jest transparentna, tzn. nazwiska publikujących na nich autorów, źródła finansowania oraz właściciele są niejawni. W przypadku, gdy ludzie stojący za określonymi portalami są znani, najczęściej są między sobą powiązani. Niektóre portale są własnością jednej i tej samej osoby, zaś autorzy tekstów informacyjnych i komentarzy publikują jednocześnie na wielu z nich. To samo można powiedzieć o kampaniach w mediach społecznościowych, które bardzo często nie tylko skupiają się na popieraniu Rosji, ale też wzbudzają negatywne emocje w związku z falą uchodźców w Europie.

⁵ Skandal TV Prima: nařídila redaktorům negativně informovat o uprchlících, ECHO24; <http://echo24.cz/a/iSwfA/skandal-tv-prima-naridila-redaktorum-negativne-informovat-o-uprchlich>, dostęp: 30 V 2016 r.

Fałszywe informacje rozpowszechniane w języku czeskim w mediach internetowych i społecznościowych często pochodzą z serwerów zagranicznych, najczęściej z oficjalnych kanałów Kremla lub anglojęzycznych portali konspiracyjnych, np. Global Research lub Southfront. Wiele z tego rodzaju stron nie tworzy nawet swoich własnych treści, a wyłącznie tłumaczy artykuły zagraniczne o bardzo słabej jakości. Niedoskonałości jakościowe takich artykułów nadrabiane są ilością – tygodniowa liczba publikacji jest bardzo wysoka. Dodatkowo treści amplifikowane są dzięki udostępnianiu ich w sieciach społecznościowych, zwłaszcza na Facebooku. Kluczową rolę w rozprzestrzenianiu dezinformacji odgrywa sam prezydent Czech, Miloš Zeman. Z jednej strony zdarzały się przypadki powtarzania

Problemy wewnętrzne czeskich mediów wynikają przede wszystkim z konfliktu interesów.

przez niego fałszywych informacji, publikowanych na portalach dezinformacyjnych (na przykład doniesienia o rzekomej obecności “banderowców” na Ukrainie⁶ lub nieprawdziwe informacje o rzekomej ustawie dotyczącej języka ukraińskiego)⁷,

⁶ *Nepoužívejte termín banderovci, kárají vědci Zemana. A nabízejí radu*, Lidovky.cz; http://www.lidovky.cz/nepouzivejte-termín-banderovci-karaji-vedci-zemana-nabizeji-radu-p90-/zpravy-svet.aspx?c=A140828_145147_ln_zahranici_msl, dostęp: 28 VIII 2014 r.

⁷ K. Hendrychová, *Český prezident užívá nepravdivá tvrzení podle linie Kremlu*, European Values Think-Tank; <http://www.evropskehodnoty.cz/cesky-prezident-uziva-nepravdiva-tvrzeni-podle-linie-kremlu/>, dostęp: 11 XI 2014 r.

PRAGA, CZECHY, STRATCOM SUMMIT 2017 ZORGANIZOWANY PRZEZ CZESKI THINK-TANK EUROPEAN VALUES TO DOSKONAŁY PRZYKŁAD, ŻE PODSTAWĄ WALKI Z DEZINFORMACJĄ JEST WSPÓŁPRACA POMIĘDZY ADMINISTRACJĄ, BIZNESEM ORAZ ORGANIZACJAMI TRZECIEGO SEKTORA (NGO).

z drugiej zaś strony portale te przychodzą prezydentowi z pomocą, kiedy tego potrzebuje. Opinie i oświadczenia prezydenta są regularnie powielane i rozbudowywane przez media znane z szerzenia dezinformacji, ponadto prezydent przedstawiany jest w nich na ogół jako jedyna osoba w Republice Czeskiej, która troszczy się o obywateli.

Inni politycy również przyczyniają się do rozwoju ekosystemu dezinformacji, czyniąc to umyślnie albo wskutek własnej ignorancji. Niejednokrotnie zdarzało się, że niektórzy z przedstawicieli wszystkich opcji politycznych udostępniali artykuły z niepewnych źródeł na swoich profilach w mediach społecznościowych, a nawet dali się przyłapać na bezgranicznej ufności wobec informacji niepopartych faktami⁸. Dwie najbardziej znane dotychczas

⁸ V. Vichová, *Kdo sdíli prokremelské weby na facebooku?*, European Values Think-Tank, <http://www.evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2016/07/Kdo-sd%C3%AD1%C3%AD-prokremelsk%C3%A9-weby-na-facebooku4.pdf>, dostęp: 30 VI 2016 r.

Fałszywe informacje rozpowszechniane w języku czeskim w mediach internetowych i społecznościowych często pochodzą z serwerów zagranicznych.

historie dezinformacyjne z 2017 roku⁹ dotyczą cieszącej się złą sławą strony internetowej Aeronet (nie podano na nie żadnej informacji o swoich powiązaniach personalnych). Pierwszy przykład to fałszywe doniesienia o chmurze radioaktywnej nad Europą¹⁰,

⁹ *Radioaktivní mrak, arabština na úřadech i CIA útočí v Sýrii. Sestavili jsme nový žebříček falešných zpráv* iROZHLAS, 2017, https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/nasli-jsme-nejsdilenejsi-falesne-zpravy-uplynuleho-pulroku_1705240600_zlo, dostęp: 15 VI 2017 r.

¹⁰ VK, *Nad Evropou se valí radioaktivní mrak pocházející zřejmě z podivné exploze ve francouzské*

powstałej rzekomo w związku z „dziwnym wybuchem we francuskiej elektrowni atomowej”. Autorzy artykułu oskarżali rządy europejskie o zatajanie tej informacji i zalecali Czechom zakup jodu i dozymetrów. W rzeczywistości nieco podwyższony poziom radioaktywnego jodu w powietrzu pochodził z innego źródła, prawdopodobnie ze wschodu,

Politycy również przyczyniają się do rozwoju ekosystemu dezinformacji, czyniąc to umyślnie albo wskutek własnej ignorancji.

i nie stanowił żadnego zagrożenia dla zdrowia ludzi, w przeciwieństwie do zażywania zalecanych tabletek jodu¹¹.

Drugi przykład świetnie pokazuje typową reakcję dezinformacyjnych stron internetowych na klęskę żywiołową lub atak terrorystyczny – oskarżenie przeciwnika o działanie pod obcą flagą. Po tragicznych w skutkach atakach chemicznych, do których doszło w Syrii, na stronie Aeronet pojawiły się doniesienia, że istnieją dowody potwierdzające, że ataki na Idlib zostały przeprowadzone przez Białe Chełmy [Syryjska Obrona Cywilna] i CIA¹².

jaderné elektrárně. Vlady mlčí, Francie se snaží bagatelizovat celý incident slovy o neškodnosti radionuklidů a my doporučujeme okamžitě nakoupit jódomé tablety a dozimetry!, Aeronet.cz; <http://aeronet.cz/news/nad-evropou-se-vali-radioaktivni-mrak-pochazejici-zrejme-z-podivne-exploze-ve-francouzske-jaderne-elektarne-vlady-mlci-francie-se-snazi-bagatelizovat-cely-incident-slovy-o-neskodnosti-radionuklidu/#!parentId=88471>, dostęp: 22 II 2017 r.

¹¹ Hoax: Radiční mrak nad Evropu z utajené exploze ve francouzské elektrárně, Manipulátoři.cz; <http://manipulatori.cz/hoax-radiacni-mrak-nad-evropou-utajene-exploze-ve-francouzske-elektarne/>, dostęp: 22 II 2017 r.

¹² VK, A je to venku! Důkazy a fotografie potvrdily,

WSPARCIE OD SOJUSZNIKÓW POLITYCZNYCH

W wielu europejskich krajach funkcjonują wpływowi politycy, którzy pozytywnie oceniają działania Federacji Rosyjskiej. Wyrazem tego jest najczęściej opowiadanie się przez nich za kremłowską interpretację konfliktu na Ukrainie albo przeciwstawianie się polityce sankcji wdrażanej przez UE i USA. Ta grupa polityków może liczyć na wsparcie ze strony Federacji Rosyjskiej – albo ideologiczne i polityczne, na przykład poprzez regularne zaproszenia na oficjalne wizyty w Moskwie lub na Krymie, albo też finansowe, jak w przypadku Frontu Narodowego we Francji. W rezultacie politycy ci mogą wzmocnić legitymizację działań Kremla wobec obywateli swojego kraju.

Republika Czeska nie jest tu wyjątkiem. Kluczowi polityczni sprzymierzeńcy Kremla to, jak już wspomniano, między innymi prezydent Miloš Zeman, większość członków Komunistycznej Partii Bohemii i Moraw, co poniektórzy przedstawiciele Czeskiej Partii Socjaldemokratycznej oraz przedstawiciele skrajnej prawicy.

Prezydent Zeman jest *de facto* wykorzystywany we wrogich operacjach dezinformacyjnych Kremla zarówno dla celów wewnętrznych w Rosji, jak też w celu wzbudzania niepokoju społecznego

že chemický útok v Idlibu byl zinscenovaný Bílými přílbami a americkou CIA. Syrská opozice na Twitteru informovala o chemickém útoku den předem! Trump má vážný problém, má kolem sebe zrádce, lháře a nekontroluje silové složky USA stejně, jako je nekontroloval Obama!, Aeronet.cz; <http://aeronet.cz/news/a-je-to-venku-dukazy-a-fotografie-potvrdily-ze-chemicky-utok-v-idlibu-byl-zinscenovaný-bílými-přílbami-a-americkou-cia-syrská-opozice-na-twitteru-informovala-o-chemickém-útoku-den-předem/>, dostęp: 7 IV 2017 r. Więcej informacji na temat działań dezinformacyjnych: 20 poznatků o fungování české dezinformační scény, European Values Think-Tank, <http://www.evropskehodnoty.cz/fungovani-ceskych-dezinformacnich-webu/nejdulezitejsi-zjisteni-o-ceske-dezinformacni-scene/>, dostęp: 28 VII 2016 r.

w Czechach. Prezydent podważa czeskie członkostwo w NATO i w UE¹³, zaprzecza zorganizowanej rosyjskiej obecności wojskowej na Ukrainie¹⁴ oraz wzywa do zniesienia sankcji nałożonych na Federację Rosyjską¹⁵. Rosyjskie media państwowe przedstawiają go jako europejskiego sprzymierzeńca Władimira Putina¹⁶, krytyka rosyjskiej opozycji i bojownika walczącego przeciwko Stanom Zjednoczonym¹⁷.

Co więcej, prezydent otacza się doradcami o bardzo wątpliwej reputacji. Główny doradca ekonomiczny prezydenta przez wiele lat pracował w zarządzie spółki energetycznej mającej bliskie powiązania z Kreml¹⁸; spółka ta zapłaciła nawet za niego karę, kiedy został skazany za sprzedaż paliwa lotniczego z rezerw strategicznych państwa¹⁹. Szef biura Zemana nie uzyskał dokumentu poświadczenia bezpieczeństwa umożliwiającego dostęp do informacji

¹³ *Referendu o odchodu z Unie by Zeman nebránil. Vláda je proti*, Česká televize; <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1834439-referendu-o-odchodu-z-unie-zeman-nebranal-vlada-je-proti>, dostęp: 1 VII 2016 r.

¹⁴ J. Wirnitzer, *Žádná invaze, zbytečné sankce, tvrdil Zeman. Ve Walesu mluvil jinak*, iDnes.cz; http://zpravy.idnes.cz/zeman-o-rusech-na-ukrajine-09h-/domaci.aspx?c=A140905_114819_domaci_jw, dostęp: 5 IX 2014 r.

¹⁵ *Czech President Claims Number of Anti-Russian Sanctions' Opponents Growing*, Sputnik News; <http://sputniknews.com/politics/20150511/1022003662.html#ixzz42neEqqf4>, dostęp: 11 V 2015 r.

¹⁶ T. Lindner, *Economist: Rusko považuje Zemana za svého spojence*, Respekt; <https://www.respekt.cz/denni-menu/economist-rusko-povazuje-zemana-za-sveho-spojence>, dostęp: 2 IV 2015 r.

¹⁷ R. Máca, *Analýza: Mediální obraz Miloše Zemana v ruských médiích*, Neovlivni.cz; <http://neovlivni.cz/analiza-medialni-obraz-milose-zemana-v-ruskych-mediich/>, dostęp: 6 X 2015 r.

¹⁸ *Lukoil Zemanova poradce Nejedlého po obří pokutě skončil v likvidaci*, iDNES.cz; http://zpravy.idnes.cz/nejedleho-lukoil-je-v-likvidaci-dmx-/domaci.aspx?c=A150629_115548_domaci_cen, dostęp: 29 VI 2015 r.

¹⁹ V. Srnka, *Milionovou pokutu za Nejedlého zaplatil Lukoil, sám nedal ani korunu*, iDNES.cz; http://zpravy.idnes.cz/prazsky-hrad-lukoil-martin-nejedly-dub-/domaci.aspx?c=A161103_202521_domaci_fer, dostęp: 4 XI 2016 r.

niejawnych²⁰, a głównemu doradcy wojskowemu prezydenta poświadczenie nie zostało przedłużone²¹.

NA ILE SKUTECZNY JEST WPŁYW KREMLA W REPUBLICIE CZESKIEJ?

Niestety dane, umożliwiające dokładną ocenę wpływu działań dezinformacyjnych Kremla na czeskie społeczeństwo, nie są dostępne. Możemy tylko domniemywać, czy Czesi wierzą w przyjazne narracje Kremla oraz kremłowską interpretację wydarzeń międzynarodowych i krajowych. Do pewnego stopnia możemy jednak ocenić, czy spełniany jest najważniejszy cel Federacji Rosyjskiej – można określić poziom zaufania obywateli do instytucji demokratycznych i mediów mainstreamowych, aczkolwiek niemożliwe jest przypisanie tych ocen do konkretnej kampanii dezinformacyjnej, artykułu przekazującego nieprawdziwe informacje czy też działań grupy stron internetowych itd.

Badania opinii publicznej przeprowadzone w 2016 roku we współpracy z agencją STEM wykazały, że ponad 25% populacji czeskiej wierzy w treści dezinformacyjne, a ponad 24% bardziej niż głównym tradycyjnym kanałom informacji ufa mediom dezinformacyjnym, manipulującym opinią publiczną. Odbiorcy tych mediów postrzegają zagrożenia i rolę Rosji inaczej niż reszta społeczeństwa.

Po przyjrzeniu się konkretnym badaniom okazuje się, że ponad połowa Czechów

²⁰ *Mynář nedostal prověrku i proto, že NBÚ zamlčel 30 let starou nehodu v opilosti*, Lidovky.cz; http://www.lidovky.cz/mynar-nedostal-proverku-i-proto-ze-nbu-zamlcel-30-let-starou-nehodu-v-opilosti-1xc-/zpravy-domov.aspx?c=A151007_133040_in_domov_ele, dostęp: 7 X 2015 r.

²¹ K. Hrubeš, *Generálův pád: Pilc nedostal prověrku kvůli ženám a vazbám na Rusko*, iDNES.cz; http://zpravy.idnes.cz/okolnosti-neudeleni-proverky-generalu-pilcovi-fr9-/domaci.aspx?c=A151213_214528_domaci_rych, dostęp: 14 XII 2015 r.

Czesi są największymi eurosceptykami spośród państw Grupy Wyszehradzkiej, i choć nie chcą struktur NATO w kraju, to jednocześnie NATO nadal cieszy się ich silnym poparciem.

uważa, iż to Stany Zjednoczone są odpowiedzialne za napływ do Europy setek tysięcy uchodźców z Syrii, a 28% społeczeństwa wierzy, że rosyjska interwencja w Syrii przyczynia się do rozwiązania kryzysu spowodowanego przez falę uchodźców. Mniej niż 3 z 10 osób jest zdania, że za kryzys na Ukrainie odpowiedzialne są Stany Zjednoczone, chociaż to wojska rosyjskie okupują część terytorium tego kraju. Z drugiej strony, poprzez rozpowszechnianie nieprawdziwej informacji przez prezydenta Zemana, 20% respondentów uważa, że na Ukrainie nie ma zorganizowanych rosyjskich sił zbrojnych. Czesi są największymi eurosceptykami spośród państw Grupy Wyszehradzkiej, i choć nie chcą struktur NATO w kraju, to jednocześnie NATO nadal cieszy się ich silnym poparciem.

Podobne badanie opinii publicznej przeprowadzone w 2017 roku przez słowacki *think-tank* GLOBSEC potwierdziło, że Czesi chcieliby zajmować pozycję geopolityczną między Zachodem a Wschodem i zachować jak największą neutralność. Według tego badania, 30% Czechów uważa, że najlepszym systemem politycznym dla Czech byłaby autokracja, a 49% nie ufa mediom mainstreamowym.

Mówiąc o oddziaływaniu negatywnych wpływów Kremla, zaznaczyć należy, że mimo starań rosyjskich tub propagandowych w czeskiej polityce, ogólny kierunek polityki zagranicznej Czech pozostaje niezmienny. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Czech stale popiera integralność Ukrainy, za priorytet uważając współpracę w jej transformacji. Ostatnio opublikowano komunikat, w którym zaznaczono, że Republika Czeska uznała tzw. republiki ludowe na Zachodniej Ukrainie za bezprawne, a obecność rosyjskich sił zbrojnych na Ukrainie za rażące naruszenie prawa międzynarodowego²².

JAKIE KROKI PODEJMUJE REPUBLIKA CZESKA, BY PRZECIWDZIAŁAĆ WPLYWOM KREMLA?

Czeski rząd przeprowadził w zeszłym roku Audyt Bezpieczeństwa Narodowego²³, w ramach którego oceniono mocne i słabe strony polityki obrony i bezpieczeństwa Czech, w tym odporność na wpływy obcych mocarstw. Audyt ten zawiera konkretne zalecenia, mające zwiększyć odporność Republiki Czeskiej na wpływy Kremla. Na podstawie tych zaleceń opracowano plan działania; niektóre zalecenia zawarte w raporcie są obecnie wdrażane. W ramach Audytu Bezpieczeństwa Narodowego utworzono Centrum Przeciwno Terroryzmowi i Zagrożeniom

²² „Prohlášení MZV k tzv. lidovým republikám”, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2017_07_18_prohlaseni_mzv_k_tzv_lidovym_republikam.html, dostęp: 18 VII 2017 r.; więcej na temat badań opinii publicznej w krajach Grupy Wyszehradzkiej por.: „Disinformation Operations in the Czech Republic”, European Values Think-Tank, <http://www.europeanvalues.net/vyzkum/disinformation-operations-in-the-czech-republic/>; dostęp: 13 IX 2016 r.; a także „GLOBSEC Trends 2017”, GLOBSEC Policy Institute, 2017, <http://globsec.org/globsec2017/news/globsec-trends-2017-mixed-messages-and-signs-of-hope-from-central-and-eastern-europe>, dostęp: 18 VII 2017 r.

²³ „National Security Audit”, Ministerstvo vnitra České republiky, 2016, <http://www.mvcr.cz/czthh/clanek/audit-narodni-bezpecnosti.aspx>, dostęp: 18 VII 2017 r.

Hybrydowym. Centrum działa od stycznia 2017 roku, a jego zadaniem jest między innymi monitorowanie sieci dezinformacyjnej w Republice Czeskiej, a także reagowanie na fałszywe informacje rozpowszechniane przez zagraniczne mocarstwa, co stanowi istotne zagrożenie dla Czech. Centrum ma koordynować działania różnych ministerstw, mające na celu zwalczanie wrogich operacji wpływu. Ma ono także szkolić urzędników administracji publicznej. Pierwsze takie szkolenia, we współpracy z czeskimi służbami wywiadowczymi, już się rozpoczęły. Mają one przygotować urzędników do przeciwdziałania wysiłkom obcych szpiegów, usiłujących zdobyć informacje o charakterze poufnych²⁴.

Także społeczeństwo obywatelskie podjęło pewne inicjatywy zmierzające do unieszkodliwienia narzędzi propagandowych Kremla stosowanych w Republice Czeskiej. Czeski *think-tank* Europejskie Wartości stworzył program Kremlin Watch. Ma on monitorować działania dezinformacyjne w Czechach, a także śledzić rozwój polityki na szczeblu europejskim. Stowarzyszenie Spraw Międzynarodowych uruchomiło swoją czeskojęzyczną wersję ukraińskiej strony internetowej Stopfake.org, aby mieć możliwość weryfikowania informacji dotyczących Ukrainy. Organizacja *Člověk v tísni* (Człowiek w potrzebie) zapewnia nauczycielom materiały szkoleniowe dotyczące kremlowskiej dezinformacji, a także organizuje szkolenia i wykłady poświęcone edukacji medialnej. Środowisko akademickie, na czele z Uniwersytetem Masaryka, prowadzi

KREMLIN WATCH TO STRATEGICZNY PROGRAM THINK-TANKU EUROPEAN VALUES, KTÓREGO CELEM JEST UJAWNIE NIE I KONFRONTACJA Z NARZĘDZIAM I ROSYJSKIEGO WPŁY WU I OPERACJI DEZINFORMACYJNYCH WYCELOWANYCH W DEMOKRACJE ZACHODNIE.

aktywne badania technik manipulacyjnych stosowanych przez strony internetowe rozpowszechniające fałszywe informacje. Inicjatywa Wybierz Informacje (*Zvol Si Info*), powstała dzięki studentom tego uniwersytetu, pokazuje, jak sprawdzać wiarygodność źródeł a także jak wybierać wiadomości obiektywne i prawdziwe. Na koniec warto wspomnieć o dziennikarzach, którzy prowadzą własne dochodzenia, aby ujawnić pochodzenie i powiązania osób stojących za działaniami dezinformacyjnymi w Republice Czeskiej. Dobrym przykładem jest tu Ondřej Kundra z magazynu „Respekt”, który badał pod tym kątem stronę Aeronet²⁵.

Jakub Janda, Veronika Víchová ■

25 lipca 2017 r.

²⁴ Por.: https://www.bis.cz/clanek54a5.html?ArticleID=1129&utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=kremlin_watch_monitor_russian_influence_means_more_than_cyber_attacks_and_fake_news&utm_term=2017-07-28, dostęp: 28 VII 2017 r.

²⁵ „Kremlin Influence Index”, Media Sapiens, 2017; http://osvita.mediasapiens.ua/content/files/dm_iik_engl_pravka-compressed.pdf; dostęp: 18 VII 2017 r. oraz „Vulnerability Index”, GLOBSEC Policy Institute, 2017, <http://www.globsec.org/upload/documents/vulnerability-index/globsec-vulnerability-index.pdf>, dostęp: 18 VII 2017 r.

ROSYJSKA DEZINFORMACJA I RUCHY EKSTREMISTYCZNE NA WĘGRZECH

LÓRÁNT GYŐRI, PÉTER KREKÓ

Relacje z Rosją stanowią jedną z kwestii, która w największym stopniu dzieli państwa Grupy Wyszehradzkiej (V4).

Podziały między jej poszczególnymi członkami przekładają się również na ich podatność na wpływy rosyjskie. Spośród wszystkich krajów V4, to Węgry są najbardziej narażone na wyrotowy wpływ Rosji w dziedzinach takich jak przywództwo polityczne, społeczeństwo

obywatelskie, poglądy społeczeństwa, a także środki zaradcze podejmowane przez państwo¹. W przeciwieństwie do Węgier, Polska najskuteczniej opiera się

¹ *How Vulnerable Are the Visegrad Four Societies?*, GLOBSEC, 11 IV 2017 r., <https://www.globsec.org/news/vulnerable-visegrad-four-societies/>, dostęp: 16 X 2017 r.

BUDAPESZT, WĘGRY 17 LUTEGO 2015 R. ROSYJSKI PREZYDENT WŁADIMIR PUTIN STOI NA TARASIE PREZYDENCKIEGO PAŁACU SÁNDORA W BUDAPESZCIE.

© NOEMI BRUZAK (PAP/EPA)

rosyjskiej projekcji siły, głównie dzięki wysokiej (zarówno politycznej, jak i społecznej) świadomości działań Kremla, jakim w szczególności była rosyjska aneksja Krymu. Z kolei stanowisko zajmowane przez Czechy i Słowację plasuje się pomiędzy reprezentowanymi przez ich sąsiadów. Sytuacja Węgier wydaje się wyjątkowo paradoksalna; pomimo prozachodnich postaw samych obywateli i przestrzegania przez rząd Orbana zobowiązań wynikających z członkostwa w strukturach UE i NATO, promowana przez obecne władze polityka „otwarcia na Wschód”, zakładająca ścisłą współpracę z Kremlm w kwestiach politycznych i energetycznych, stwarza jednocześnie możliwość pojawienia się korupcji. Istnieją trzy zasadnicze warstwy wspomnianego źródła wpływu: główny nurt polityczny (poprzedni i obecny), przedstawiciele skrajnej prawicy oraz radykalni ekstremiści reprezentujący głównie prawą stronę sceny politycznej (z uwagi na bardzo słabą kondycję węgierskiej lewicy).

Spośród wszystkich krajów V4, to Węgry są najbardziej narażone na wywrotowy wpływ Rosji w dziedzinach takich jak przywództwo polityczne, społeczeństwo obywatelskie, poglądy społeczeństwa, a także środki zaradcze podejmowane przez państwo.

Poniżej przedstawiamy przeglądów wpływów, jakie Rosja wywiera za pośrednictwem wyżej wymienionych grup.

UŚPIENI AGENCI DEZINFORMACJI

Prawdziwym zaskoczeniem okazał się oficjalny komunikat rosyjskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, który ukazał się 15 sierpnia 2014 r., oskarżający rząd Węgier (czyli swojego najważniejszego sojusznika w Europie Środkowo-Wschodniej) o nielegalną sprzedaż czołgów T-72 Ukrainie, co miało prowadzić do eskalacji konfliktu zbrojnego, jaki wybuchł na wschodzie Ukrainy tuż po zajęciu Krymu.

Oskarżenie było zresztą zgodne z dobrze już znaną kremlowską strategią, wedle której należy obarczyć wroga winą za własne występki. Oczywiście w tym kontekście wrogiem były nie Węgry, a Unia Europejska, która, według rosyjskiej narracji, stanowi jedynie marionetkę w rękach Stanów Zjednoczonych. W treści oświadczenia można chociażby przeczytać, że *Dostawy broni przez państwa członkowskie UE (...) stanowią naruszenie zobowiązań prawnych, czyli Traktatu o handlu bronią (ATA)*².

Interesujący jest także fakt, który, przynajmniej na Węgrzech, niedawno ujrzał światło dzienne; chodzi bowiem o niczym nieograniczone podejmowanie konkretnych działań w tym aspekcie polityki zagranicznej. Rosyjskie MSZ odpowiedziało na artykuł zamieszczony przez stojący w opozycji do tradycyjnych mediów skrajnie prawicowy węgierski portal Hídfő.net (pl. „Przyczółek”). Pojawiły się w nim fałszywe zdjęcia czołgów, a ponadto twierdzono, że „USA zwróciło się z prośbą” do członków NATO

dysponujących ciężkim uzbrojeniem z czasów sowieckich o przekazanie go Ukrainie³. Ta nieznaną dotąd rosyjska tuba propagandowa została utworzona przez neonazistowską węgierską frakcję parlamentarną o nazwie Węgierski Front Narodowy (Magyar Nemzeti Arcvonal, MNA) pod koniec 2012 roku. Niemniej jednak, dość szybko uległa ona przekształceniu w platformę geopolityczną Kremla pełniącą funkcję „tablicy informacyjnej rosyjskiego wywiadu”, czego dowodem jest forma i treść zamieszczanych tam artykułów⁴. By rozwiać wszelkie wątpliwości co do jej prawdziwego źródła i przeznaczenia, witrynę, tuż po jej wykorzystaniu przez rosyjskie MSZ, przeniesiono na rosyjski serwer. Obecnie funkcjonuje ona pod nazwą Hídfő.ru.

Wspomniana wcześniej afery z czołgami T-72 stanowi jedno z klasycznych zagrań wykorzystujących uśpioną komórkę dezinformacyjną (czyli Hídfő.net) oraz partię polityczną MNA, do których najprawdopodobniej przeniknęli rosyjscy agenci na długo przed kryzysem krymskim w 2012 roku.

Dwa lata później, 26 października 2016 roku, przewodniczący MNA, organizacji założycielskiej wyżej wymienionego portalu internetowego, István Györkös, śmiertelnie postrzelił w głowę policjanta. Incydent miał miejsce podczas nalotu policji na dom Györkösa w poszukiwaniu nielegalnej broni i amunicji⁵.

³ Kűlföld - Moszkva Ukrajnai Fegyverszállítással Vádolja Magyarországot, Index, 15 VII 2014 r., http://index.hu/kulfold/2014/08/15/moszkva_fegyverszallitassal_vadolja_magyarorszagot/, dostęp: 16 X 2017 r.

⁴ A. Juhász, L. Györi, P. Krekó, A. Dezső, 'I Am Eurasian' The Kremlin Connections of the Hungarian Far-Right, Political Capital, III 2015 r., http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_SDI_Boll_study_IamEurasian.pdf, dostęp: 16 X 2017 r.

⁵ Far-Right Murder of Hungarian Police Officer: Pro-Russian Radicalization in the CEE, Political Capital, 4 XI 2016 r., http://www.politicalcapital.hu/news.php?article_read=1&article_id=320, dostęp: 16 X 2017 r.

² Russia Says Weapons Supplies to Ukraine by EU Countries Violate Arms Trade Treaty, Sputnik International, 15 VII 2014 r. <https://sputniknews.com/politics/20140815192053875-Russia-Says-Weapons-Supplies-to-Ukraine-by-EU-Countries-Violate/>, dostęp: 16 X 2017 r.

Z informacji ujawnionych później przez dziennikarzy śledczych, wynikało, że MNA uczestniczyła w ćwiczeniach airsoft wraz z rosyjskimi „dyplomatami”. W rzeczywistości okazali się członkami wywiadu wojskowego (GRU)⁶. Coraz silniejszy związek między neonazistowską MNA, jej mediami oraz przedstawicielami Kremla wpisuje się w strategię dezinformacyjną Rosji realizowaną w Europie Środkowo-Wschodniej i coraz bardziej zdecentralizowaną po wydarzeniach na Krymie. Scenariusz ten wykorzystuje lokalne platformy nowych prorosyjskich mediów skupiające zarówno skrajnie prawicowe, jak i skrajnie lewicowe ideologie. Szacuje się, że w tej części Europy jest ich kilkaset, zaś w samych Węgrzech ich liczba może dochodzić do nawet stu⁷. Niektóre z tych portali, blogów i stron na Facebooku pojawiły się niedawno; inne, tak jak wspomniany Hídfő, po prostu przejęto. Mówi się, że im bardziej radykalna i mniej znana strona, tym łatwiej kontrolować ją z zewnątrz.

Ta historia nie tylko wskazuje na uderzającą prymitywność tajnych operacji rosyjskiego wywiadu na Węgrzech, które wykorzystują radykalną prawicę, ale także na rolę mainstreamowych mediów. I choć po tym tragicznym wydarzeniu nastąpiła seria aresztowań, a także wszczęto śledztwo, organy ścigania, jak również rządowi politycy skupili się wyłącznie na radykalnym wątku całej sprawy i zdawali się całkowicie ignorować wszelkie powiązania z Rosją. Tymczasem Hídfő.ru nadal istnieje i ma się dobrze; portal w dalszym ciągu szerzy rosyjską

⁶ Dezső András, Panyi Szabolcs, *Orosz Diplomáták Gyakorlatoztak a Rendőrgyilkos Brigádjaival*, Index, 27 X 2016 r., http://index.hu/belfold/2016/10/27/orosz_hirszerzok_gyakorlatoztak_a_rendorgyilkos_harcosaival/, dostęp: 16 X 2017 r.

⁷ A. Bátorfy, Z. Szánthó, *Bivalybasznádi Álhírvállalkozók És Oroszország Magyar Hangjai*, VS, 7 IV 2016 r., <https://vs.hu/kozelet/osszes/bivalybasznadi-alhivallalkozok-es-oroszorszag-magyar-hangjai-0407>, dostęp: 16 X 2017 r.

Scenariusz ten wykorzystuje lokalne platformy nowych prorosyjskich mediów skupiające zarówno skrajnie prawicowe, jak i skrajnie lewicowe ideologie.

propagandę nagłaśnianą przez media społecznościowe zajmujące się teoriami spiskowymi i publikujące treści nacjonalistyczne.

POLITYCZNY MAINSTREAM. PODATNOŚĆ NA WPLYWY ROSJI

Gdy w 2010 roku Viktor Orbán powrócił do władzy, jednym z jego głównych celów (którego zresztą nie ukrywał) było nawiązanie „przyjacielskich” stosunków z Moskwą, co wydało się dość oczywiste, szczególnie w obliczu prowadzonej polityki gospodarczej zakładającej uzależnienie Węgier od dostaw rosyjskiego gazu, ropy i paliwa jądrowego nawet po przemianach z 1989 roku. Chociaż Kreml nawiązał silne i zinstytucjonalizowane relacje z postkomunistyczną Węgierską Partią Socjalistyczną (Magyar Szocialista Párt, w skrócie MSZP) i cieszył się zyskami, gdy socjaliści sprawowali władzę (głównie w latach 2002–2010), to geopolityczny zwrot prorosyjskich prawicowych elit po 2010 r. zapewnił Kremlowi dalszy dostęp do głównego nurtu węgierskiego systemu politycznego w kwestiach eksportu energii, antyliberalnych wartości i działań dezinformacji. Jak wynika z danych Globsec Trends z 2017 r. dotyczących Węgier, przygotowanych przez Political Capital Institute, doprowadziło to do pozornie paradoksalnej sytuacji: media

To geopolityczny zwrot prorosyjskich prawicowych elit po 2010 r. zapewnił Kremlowi dalszy dostęp do głównego nurtu węgierskiego systemu politycznego w kwestiach eksportu energii, antyliberalnych wartości i działań dezinformacji.

mainstreamowe, kontrolowane w dużej mierze przez rządzącą koalicję Fidesz-KDNP, stanowią jawną prorosyjską platformę geopolityczną, pomimo faktu, iż elektorat obu partii składa się w dużej mierze z orędowników Zachodu oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego. Na podstawie przedstawionych danych (rys. 1) można zaobserwować, że 39% Węgrów uważa, że ich kraj powinien należeć do grona państw zachodnich, a jedynie 5% opowiadało się za przynależnością Węgier do krajów Wschodu. Ponad połowa Węgrów (53%) uważa, że w sensie zarówno geopolitycznym, jak i kulturowym znajdują się one gdzieś pomiędzy⁸. Przykład Węgier pokazuje, że to nie naród usiłuje zastąpić sympatyzujące z Zachodem elity, ale raczej to właśnie prorosyjskie elity starają się zająć miejsce obywateli pozytywnie nastawionych do zachodnich państw⁹. Aby móc do

tego doprowadzić, węgierski rząd nie tylko zajął prokremlowskie stanowisko, ale także dąży do zmiany nastawienia Węgrów, głównie poprzez rosyjską propagandę; w tym celu w mediach mniej lub bardziej kontrolowanych przez władze rozpowszechnia się prorosyjskie treści.

Prorosyjska aktywność medialna najważniejszych węgierskich partii politycznych wydaje się niezwykle istotna, gdyż środki masowego przekazu znajdujące się w rękach Rosjan nie oddziałują na obywateli Węgier z podobną siłą. Zresztą, na węgierskim rynku medialnym próżno szukać rosyjskich stacji, zwłaszcza od momentu zlikwidowania węgierskiej wersji radia Głos Rosji i przekształcenia jej w kanał Sputnik w grudniu 2014 roku¹⁰. Ponadto, z uwagi na nieznaną języka, Węgrzy nie mają dostępu do mediów rosyjskich w Internecie lub przez satelitę.

Co więcej, na Węgrzech nie istnieje też żadna licząca się rosyjska diaspora ani wspólnota prawosławna. Po roku 2010 rządząca partia Fidesz ogłosiła plan „otwarcia się na Wschód”. Widocznym przejawem tej polityki była dwustronna umowa między Rosją i Węgrami zawarta w styczniu 2014 roku w sprawie elektrowni jądrowej Paks II¹¹. Współpraca między obydwojema rządami nabrała tempa do tego stopnia, że począwszy od 2013 roku, premier Węgier Viktor Orbán i prezydent Władimir Putin rokrocznie odbywają spotkanie bilateralne, co stanowi rzadkość wśród europejskich przywódców, zwłaszcza po rosyjskiej inwazji na Krym.

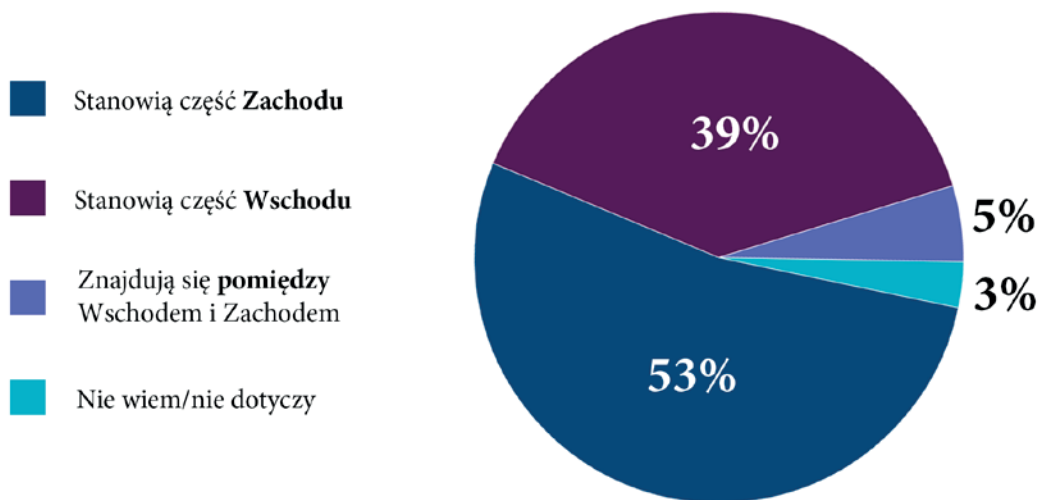
¹⁰ *Oroszország Hangja*, <http://hungarian.ruvr.ru/>, dostęp: 16 X 2017 r.

¹¹ Projekt Paks II przewiduje konstrukcję nowej elektrowni atomowej, która miałaby tym samym zastąpić obecną centralę Paks I zbudowaną w roku 1982 przy wsparciu ze strony Związku Radzieckiego. Rozbudowa węgierskiej elektrowni przez Rosatom rozpoczęła się w styczniu br. i została sfinansowana rosyjską pożyczką w wysokości 10 mld euro. https://bbj.hu/economy/pms-office-declares-paks-ii-deal-classified_90486, dostęp: 16 X 2017 r.

⁸ GLOBSEC Trends 2017: *Mixed Messages and Signs of Hope from Central and Eastern Europe*, GLOBSEC, 1 VII 2017 r., <https://www.globsec.org/publications/globsec-trends-2017-mixed-messages-signs-hope-central-eastern-europe-2/>, dostęp: 16 X 2017 r.

⁹ P. Krekó, *A Magyar Szakadék*, HVG, 28 VI 2017 r., http://hvg.hu/hetilap/2017.26/201726_a_magyar_szakadek, dostęp: 16 X 2017 r.

Zdania na temat przynależności geopolitycznej i kulturowej **Węgier** są podzielone. Według Pana/Pani, jak można sklasyfikować aktualną orientację **Węgier**?

RYS. 1. ORIENTACJA GEOPOLITYCZNA WĘGRÓW W 2017 ROKU.

Kontrolowane przez władze media, które przedstawiały stanowisko rządu w stosunku do referendum w sprawie uchodźców (2016 r.) przez około 95% swojego czasu antenowego¹², wraz z cenzurą programów informacyjnych telewizji publicznych (PBS), doprowadziły do sytuacji, w której prorosyjska polityka zagraniczna Fidesz-KDNP oraz inne antyzachodnie, prokremlowskie treści mogły być swobodnie rozpowszechniane w węgierskim dyskursie publicznym¹³. Istnieje kilka przykładów, które trafnie oddają poziom prorosyjskiej propagandy w mediach publicznych

¹² *Media Bias in Hungary During the Referendum, Campaign on EU Refugee Quotas*, Mertek Media Monitor, 4 X 2016 r., <http://mertek.eu/en/2016/10/04/DRI-mertek-Study-Media-Bias-Hungary-Durning-referendu-Campaign-EU-Refugee-Quotas/>, dostęp: 16 X 2017 r.

¹³ *Belső szerkesztői utasításra nem szerepelhetnek gyerekek a köztévé menekültes anyagaiban*, 444, 25 VII 2015 r., <https://444.hu/2015/08/25/belso-szerkesztoi-utasitasra-nem-szerepelhetnek-gyerekek-a-kozszoalgalati-Teve-menekultes-anyagaiban/>, dostęp: 16 X 2017 r.

i prorządowych. Przykładowo, na początku konfliktu na Majdanie, węgierskie środki przekazu, powtarzając za Kremlem, otwarcie nazwały protestujących mianem „terrorystów”¹⁴. Ponadto, państwowe media węgierskie wykonały ukłon w stronę Moskwy, nadając rosyjski program informacyjny, pomimo faktu, iż na Węgrzech mieszka zaledwie kilka tysięcy Rosjan, zaś zdecydowana większość z ich biegle opanowała język węgierski. Jednak prawdziwa siła rosyjskich działań dezinformacyjnych w węgierskich mediach mainstreamowych przejawia się w dużej mierze przez prokremlowskie teorie spiskowe rozpowszechniane przez rządowe środki przekazu¹⁵,

¹⁴ K. Pynnöniemi, A. Rácz, *Report - Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*, The Finnish institute of International Affairs, 10 V 2016 r., http://www.fiaa.fi/en/publication/588/fog_of_falsehood/, dostęp: 16 X 2017 r.

¹⁵ *A Legnépszerűbb Orosz Összeesküvés-Elméletek a Magyar Kormánypartí Sajtóban*, PC blog, 13 VII 2016 r., <https://pcblog.atlatszo.hu/2016/07/13/>

**BUDAPESZT, WĘGRY, 23 CZERWCA 2017 R.
POSŁOWIE GŁOSUJĄ PODCZAS SESJI W PARLAMENCIE.**

na przykład, że rewolucja na Majdanie była wynikiem zamachu stanu, za którym stały USA¹⁶ i NATO¹⁷, katastrofa samolotu Malaysia Airlines (MH 17) miała być „przygotowana” przez tajne

a-legnepszerubb-orosz-osszeeskuves-elmeletek-a-magyar-kormanyparti-sajtoban/, dostęp: 16 X 2017 r.

¹⁶ L. Tóth Gy., *A Magára Hagyott Ukrajna*, *Magyar Idők*, 29 III 2016 r., <http://magyaridok.hu/velemeny/a-magara-hagyott-ukrajna-524623/>, dostęp: 16 X 2017 r.

¹⁷ G. Máté T., Moszkvai Jalta, *Magyar Hírlap*, 6 II 2015 r., http://magyarhirlap.hu/cikk/16617/Moszkvai_Jalta, dostęp: 16 X 2017 r.

śłużby jeszcze przed jego startem¹⁸, albo że Borys Niemcow został zamordowany przez zachodnie agencje wywiadowcze, by w ten sposób rzucić podejrzenie na Putina, wykorzystując do tego celu „rosyjskiego sobowtóra Kennedy’ego” zdolnego zmobilizować ugrupowania opozycyjne¹⁹. Teorie te rodzą się raczej

¹⁸ *Ma Reggel*, M1, 27 X 2014 r., <http://nava.hu/id/1991378/>, dostęp: 16 X 2017 r.

¹⁹ G. Máté T., *Lövések És Kód*, *Magyar Hírlap*, 2 III 2015 r., http://magyarhirlap.hu/cikk/18641/Lovesek_es_kod, dostęp: 16 X 2017 r.

© SZILARD KOSZTICSÁK (PAP/EPA)

z potrzeb geopolitycznych Kremla, zaś ich znaczenie dla wewnętrznych spraw Węgier jest pośrednie; podkreślają one natomiast zależność rządu Orbána od Moskwy²⁰. Rząd Węgier bierze także przykład z antyliberalnego prawnego i politycznego reżimu Rosji. 13 czerwca br. parlamentarna koalicja Fidesz -KDNP przyjęła węgierską wersję ustawy o „zagranicznych agentach”

²⁰ *Legnépszerűbb Orosz Összeesküvés-Elméletek Sajtóban Magyar Kormánypárti.*

tym samym obligując organizacje pozarządowe do deklaracji, że są one finansowane ze źródeł zagranicznych w przypadku, gdy otrzymają od takowych podmiotów (w tym także z funduszy unijnych) kwoty powyżej 7,2 mln forintów (około 23 tys. euro)²¹. Ponadto, węgierski prokurator generalny Péter Polt spotkał się w styczniu ze swoim rosyjskim odpowiednikiem, aby przedyskutować warunki współpracy na rzecz walki z korupcją i praniem pieniędzy²². Zajęto się także kwestiami kulturalnymi: rząd Węgier zapowiedział renowację kilku starych cerkwi i z tego powodu do Budapesztu zaproszono Patriarchę Moskwy Cyryla, który ma wziąć udział w ceremonii ich otwarcia w 2017 r.²³. Co więcej, pod koniec maja Węgry były gospodarzem prorosyjskiego i ultrakonserwatywnego Światowego Kongresu Rodzin, w którym uczestniczyli rosyjscy prawosławni oligarchowie, m.in. Natalia Wiktorowna Jakunina oraz Aleksiej Komow reprezentujący inicjatywę „Świętość Macierzyństwa”²⁴. W świetle powyższych doniesień niczym zaskakującym jest fakt, iż premier Orbán otwarcie chwali sukces reżimu Putina, tak jak miało to miejsce w styczniu br. Jak powiedział, „tu jest Rosja, która – bądźmy szczerzy – przetrwała zachodnie próby jej izolowania i obalenia władz, niskie

²¹ *Elfogadták a Civiltörvényt, a Célba Vett Szervezetek Ellenállást Hirdetnek*, HVG, 13 VI 2017 r., http://hvg.hu/itthon/20170613_Megszavaztak_a_civiltorvenyt_Orbannal_tiltakozott_Szabo_Timea, dostęp: 16 X 2017 r.

²² M. Herczeg, *Polt Péter Legfőbb Ügyész Az Orosz Kollégájával Tárgyalt Moszkvában*, 444, 18 I 2017 r., <http://444.hu/2017/01/18/polt-peter-legfobb-ugyesz-az-orosz-kollegajaval-targyalt-moszkvaban>, dostęp: 16 X 2017 r.

²³ G. Medvegy, *Nem Csak Putyin, Az Orosz Pátriárka Is Budapestre Jön*, 24 I 2017 r., <http://24.hu/belfold/2017/01/08/nem-csak-putyin-az-orosz-patriarka-is-budapestre-jon/>, dostęp: 16 X 2017 r.

²⁴ World Congress of Families XI, Budapest Family Summit, 27 V 2017 r., <https://www.budapestfamilysummit.com/en/may-26-friday/>, dostęp: 16 X 2017 r.

ceny ropy, sankcje oraz wewnętrzną aktywność niezależnych, bezstronnych i pozarządowych organizacji, rzekomo działających bez żadnej ingerencji z zewnątrz. Rosja przetrwała to wszystko i dlatego dziś wciąż istnieje i z tego powodu, choć nie powinniśmy, zwłaszcza w Europie, ignorować siły i możliwości tego kraju”²⁵.

SKRAJNA PRAWICA: JOBBIK

Im dalej na prawo lub lewo, tym silniejsze stają się wpływy Rosji. Założona w 2003 r. skrajnie prawicowa partia Jobbik prawie od samego początku nie ukrywała, że obrała kierunek prorosyjski, szczególnie gdy w 2005 r. dołączył do niej Béla Kovács, zwany przez swoich partyjnych kolegów KGBéla z uwagi na prorosyjskie sympatie²⁶. Tuż po wstąpieniu do partii, został on szefem gabinetu polityki zagranicznej, od razu kierując ją w stronę Rosji²⁷. Kovács, który był także głównym sponsorem Jobbiku na początku jego istnienia, zaczął organizować spotkania na szczytach z rosyjskimi politykami, a zarazem poplecznikami przewodniczącego partii Gábora Vony. Było to w dużej mierze możliwe dzięki znajomościom, jakie nawiązał w czasach, kiedy prowadził

interesy w Rosji (szczegóły poniżej). Prorosyjskie stanowisko partii wydawało się co najmniej dziwne, zwłaszcza w świecie tradycyjnych wartości oraz antykomunistycznych postaw powszechnych wśród węgierskich partii prawicowych. Od czasu oczywistego prorosyjskiego zwrotu w latach 2007–2008, Jobbik popiera i legitymizuje interesy rosyjskie na wszystkich szczeblach, zarówno w kraju, jak i na arenie międzynarodowej. Już w programie partii z 2009 r. zapowiadano budowę reaktora atomowego Paks II²⁸, a cztery lata później sam Jobbik zorganizował wspólną konferencję energetyczną z Gazpromem²⁹. W tym samym roku, na zaproszenie Aleksandra Dugina, Gábor Vona i Béla Kovács wygłosili na moskiewskim Uniwersytecie Łomonosowa wykład na temat „tradycyjnych wartości” oraz przedstawili Unię Europejską jako „zdrajcę Europy”³⁰. Następnie Vona tak oto chwalił zalety Euroazjatyckiej Unii Ekonomicznej: „Dla mnie eurazjatyzm oznacza, że pewnego dnia Węgry mogą stać się pomostem łączącym Europę z Azją. [...] Zaletą Unii Eurazjatyckiej jest fakt, iż, w przeciwieństwo do integracji europejskiej, pozwala ona zachować niezależność krajów współpracujących w ramach wspólnoty kontynentalnej”³¹. Ponadto, Kovács uczestniczył w nielegalnym referendum na Krymie

Im dalej na prawo lub lewo, tym silniejsze stają się wpływy Rosji.

²⁵ V. Orbán, *Orbán Viktor Beszéde Lámfalussy Lectures Szakmai Konferencián*, Miniszterelnok.Hu, 23 I 2017 r., <http://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-lamfalussy-lectures-szakmai-konferencian/>, dostęp: 16 X 2017 r.

²⁶ A. Juhász, L. Győri, P. Krekó, A. Dezső, *I Am Eurasian' The Kremlin Connections of the Hungarian Far-Right*. Political Capital, III 2015 r., http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_SDI_Boll_study_lamEurasian.pdf, dostęp: 16 X 2017 r.

²⁷ 7. Kovács Béla, Jobbik, 13 V 2009 r., https://jobbik.hu/rovatok/ep-lista/7_kovacs_bela, dostęp: 16 X 2017 r.

²⁸ *Az országnak szüksége van Paks bővítésére*, Jobbik, 21 I 2014 r., <https://jobbik.hu/hireink/az-orszagnak-szuksege-van-paks-bovitesere>, dostęp: 16 X 2017 r.

²⁹ I. Marnitz, *Jobbik-Gázkonferencia a Gazprommal*, NOL, 15 XI 2013 r., http://nol.hu/gazdasag/jobbik-gazkonferencia_a_gazprommal-1426445, dostęp: 16 X 2017 r.

³⁰ *Vona Gábor a Lomonoszov Egyetemen tartott előadást*, Jobbik, 21 V 2013 r., <https://jobbik.hu/hireink/vona-gabor-lomonoszov-egyetemen-tartott-eloadast>, dostęp: 16 X 2017 r.

³¹ *The Russian Connection, The Spread of pro-Russian Policies on the European Far Right*, Political Capital, 14 III 2014 r., http://www.riskandforecast.com/useruploads/files/pc_flash_report_russian_connection.pdf, dostęp: 16 X 2017 r.

w roli „niezależnego obserwatora”, obok Mateusza Piskorskiego, późniejszego założyciela i przewodniczącego partii Zmiana^{32,33}. Jobbik podjął także wysiłki zmierzające do terytorialnej dezintegracji Ukrainy, zwracając się do deputowanych rosyjskiej Dumy o pomoc w utworzeniu węgiersko-rosyjskiej autonomii w regionie zakarpackim na zachodzie Ukrainy³⁴. Po tym, jak węgierski rząd oskarżył Kovácsa o szpiegostwo przeciwko Unii na rzecz Rosji³⁵, jego miejsce zajął Márton Gyöngyösi, wiceprzewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych Zgromadzenia Narodowego oraz wicelider grupy parlamentarnej Jobbik, który w 2014 r. miał obserwować nielegalne referendum w Donieckiej Republice Ludowej, a rok później, wraz z Piskorskim, także „wybory parlamentarne”³⁶. W liście otwartym do narodu Ukrainy, Vona podkreślał istotę „samostanowienia narodu” i jednocześnie oskarżył rząd tego kraju o zbrodnie przeciwko ludzkości, do których rzekomo doszło po przejściu władzy w wyniku krwawego zamachu stanu sfinansowanego przez Stany Zjednoczone³⁷. Ponadto, Jobbik przez długi czas zgadzał się

z rozpowszechnianymi przez Rosję nieprawdziwymi informacjami, chociażby traktujących integralność terytorialną Ukrainy jako „iluzję”, wobec czego Węgry, aby zachować „neutralność” w tej kwestii, powinny wstrzymać wszelką pomoc dla Kijowa³⁸. Inaczej jest w przypadku konfliktu syryjskiego. Sympatyzujące z Jobbikiem media poparły rosyjską interwencję zbrojną przeprowadzoną wspólnie z Baszarem al-Asadem, jak również całą narrację antyterrorystyczną^{39,40}. Co więcej, z dokumentów białoruskiego działacza Aleksandra Usowskiego wynika, że Jobbik i jedna z węgierskich organizacji paramilitarnych Ruch Młodzieżowy Sześćdziesięciu Czterech Komitatów (węg. Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom, HVIM) prawdopodobnie od lat aktywnie uczestniczą w działaniach dezinformacyjnych. Mówi się także, że Rosjanie mogli zapłacić im za zorganizowanie antyukraińskich protestów⁴¹.

SKRAJNIE PRAWICOWY EKSTREMIZM Z DALA OD POLITYKI

Analizy przeprowadzone przez Political Capital Institute wykazały, że Kreml był w stałym kontakcie z ekstremistycznymi i paramilitarnymi organizacjami skrajnej prawicy na Węgrzech i Europie Środkowo-Wschodniej, których

³² *Europejska Mieszanka Lewacko-Nazistowska w Służbie Kremła. Wśród Nich Polacy, Niezależna.pl*, 17 III 2014 r., <http://niezalezna.pl/52986-europejska-mieszanka-lewacko-nazistowska-w-sluzbie-kremla-wsrod-nich-polacy>, dostęp: 16 X 2017 r.

³³ A. Shekhovtsov, *Pro-Russian Extremists Observe the Illegitimate Crimean 'Referendum'*, Anton Shekhovtsov's Blog, 17 III 2014 r., <http://anton-shekhovtsov.blogspot.com/2014/03/pro-russian-extremists-observe.html>, dostęp: 16 X 2017 r.

³⁴ *Moszkvába ment az autonómiaórl tárgyalni Vona Gábor*, Jobbik, 19 VI 2014 r., <https://jobbik.hu/hireink/moszkvaba-ment-az-autonomiarol-targyalni-vona-gabor>, dostęp: 16 X 2017 r.

³⁵ *Moszkvába ment az autonómiaórl tárgyalni Vona Gábor*.

³⁶ Sam Piskorski jest obecnie aresztowany przez władze polskie, za spoczywające na nim zarzuty o szpiegostwo. *Vide Keleten Senki Nem Bízik Orbánban*, 444, 30 III 2015 r., <http://444.hu/2015/03/30/jobbik-kulpol-gyongyosi>, dostęp: 16 X 2017 r.

³⁷ G. Vona, *Nyílt Levél Ukrajna Népeihez*, Mandiner, 7 II 2015 r., http://mandiner.hu/cikk/20150207_vona_gabor_nyilt_level_ukrajna_nepeihez, dostęp: 16 X 2017 r.

³⁸ *Határozott, kemény program, nyugodt, higgadt erő*, Jobbik, 2 II 2015 r., <https://jobbik.hu/hireink/hatarozott-kemeny-program-nyugodt-higgadt-ero>, dostęp: 16 X 2017 r.

³⁹ *Orosz Gépekkal Is Támadja Mától a Szíriai Hadsereg Az Iszlám Államot*, Kuruc.Info Hírportál, 24 IX 2015 r., <https://kuruc.info/r/4/148829/>, dostęp: 16 X 2017 r.

⁴⁰ A. Dezsó, Sz. Panyi, *Jobbikos Politikusnak Fedte Fel Magát Az Orosz Propagandaóldal Újságírója*, Index, 3 XI 2016 r., http://index.hu/belfold/2016/11/03/azt_sem_kepes_megvarni_hogy_hatalomra_kerulunk/, dostęp: 16 X 2017 r.

⁴¹ P. Krekó, L. Györi, E. Zgut, *From Russia with Hate*, Political Capital, 28 IV 2017 r., http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC_NED_summary_analysis_EN_20170428.pdf, dostęp: 16 X 2017 r.

znaczenie zdecydowanie wzrosło po zajęciu Krymu przez Rosję⁴². Kreml głosi narrację, wedle której można odnowić historyczne zatargi między krajami regionu, zaś ich granice mogą ulec zmianie na podstawie „dawnych roszczeń” sprzed czasów pierwszej i drugiej wojny światowej. Miałyby to nastąpić po rozpadzie terytorialnym Ukrainy bądź jej przekształceniu w swoistą wspólnotę narodów. Kreml oczekuje, że tak radykalne organizacje będą spełniać trzy podstawowe funkcje, jakimi są:

1. Destabilizacja UE, jej państw członkowskich i regionów najbardziej narażonych oraz relacji transatlantyckich;
2. Legitymizacja reżimu rosyjskiego i jego polityki;
3. Zbieranie informacji i rozpowszechnianie fałszywych treści.

Takie działania nie są niczym nowym. Przykładowo, Węgierskie Przymierze Narodowe na Rzecz Dobrobytu (Magyar Népjóléti Szövetség, w skrócie MNSZ), na czele którego stoi charyzmatyczny prawicowy radykał Albert Szabó, w trakcie wszystkich swoich publicznych wystąpień po roku 1994 nawoływał do prowadzenia kampanii przeciwko przystąpieniu Węgier do NATO i Unii, promując przy tym sojusz eurazjatycki. Już wtedy pojawiło się poważne podejrzenie, że utrzymuje on stosunki z rosyjskim wywiadem. Przybrało ono na sile kilka lat temu, kiedy Szabó pojawił się w grupie prorosyjskich propagandystów organizujących marsz powitalny dla Władimira Putina w czasie jego wizyty na Węgrzech w 2015 r.⁴³

Ciekawym elementem węgierskiej sceny politycznej jest fakt, iż polityczna skrajna prawica i takie też organizacje często podejmowały wspólne wysiłki w celu destabilizacji Ukrainy, wskrzeszenia zamierzonych napięć przygranicznych, a także promowania szowinizmu i wysuwania roszczeń sięgających czasów wojen światowych. W sierpniu 2014 r. Jobbik wraz ze współpracującą organizacją Ruchu Młodzieżowego Sześćdziesięciu Czterech Komitetów (HVIM) zorganizowały protest przed Ambasadą Ukrainy w Budapeszcie, żądając tym samym autonomii dla ukraińskiego Zakarpacia oraz federalizacji Ukrainy⁴⁴. HVIM jest na tyle ważnym uczestnikiem rosyjskich działań dezinformacyjnych wspierających rozpad terytorialny Ukrainy, że ukraińska organizacja paramilitarna

Kreml głosi narrację, wedle której można odnowić historyczne zatargi między krajami regionu, zaś ich granice mogą ulec zmianie na podstawie „dawnych roszczeń” sprzed czasów pierwszej i drugiej wojny światowej.

⁴² *Az Oroszbarát Szélsőséges Csoportok Aktivitása Közép-Kelet-Európában*, Political Capital, 28 IV 2017 r., http://www.politicalcapital.hu/hireink.php?article_read=1&article_id=934, dostęp: 16 X 2017 r.

⁴³ A. Dezső, *Putyin Érkezése: Szabó Albert Újra Aktív*, Index, 10 II 2015 r., <http://index.hu/>

belfold/2015/02/10/putyin_erkezese_szabo_albert_ujra_aktiv/, dostęp: 16 X 2017 r.

⁴⁴ *Ez a háború nem a magyarság háborúja*, Jobbik, 9 VII 2014 r., <https://jobbik.hu/hireink/ez-haboru-nem-magyarsag-haboruja>, dostęp: 16 X 2017 r.

Karpacka Sicz groziła śmiercią zarówno działaczom zarówno HVIM, jak i Jobbiku. W sprawę tę włączył się także Komitet Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Narodowego Węgier⁴⁵. Podczas wiecu na budapeszteńskim Placu Bohaterów (Hősök tere) HVIM podziękował liderowi Donieckiej Republiki Ludowej, Aleksandrowi Zacharcence, za zwolnienie węgierskich jeńców wojennych służących w ukraińskiej armii⁴⁶. Ponadto, separatyści wezwali Zsolta Déra, przewodniczącego organizacji paramilitarnej Wilki (Farkasok) będącego jednocześnie członkiem neonazistowskiej bojówki Betyársereg, do walki u ich boku na wschodzie Ukrainy. Organizacje są ściśle powiązane i finansowane przez Jobbik, toteż ich prorosyjskie stanowisko wynika z geopolitycznej orientacji partii, która ją wspiera. W kwestiach ideologicznych popierają one Rosję jako wschodnioeuropejskie mocarstwo obiecujące rewizję granic oraz zdemaskowanie wszelkich wrogów, a także opowiadające się przeciwko liberalnemu porządkowi świata, dominacji USA i Brukseli, spiskom syjonistycznym i innym podobnym teoriom. Zsolt Tyirityán, przywódca bojówki Betyársereg (który obecnie tworzy nowy skrajnie prawicowy ruch polityczny), wykazał związki między neonazizmem i rosyjskim nacjonalizmem, czemu dał dowód w poniższym oświadczeniu: „W takich momentach dostrzegamy, iż niemożliwe jest precyzyjne

zdefiniowanie nazizmu. Skinheadzi, który obecnie walczą po stronie Ukrainy, z ideologicznego punktu widzenia mogą sprzeciwić się rosyjskiej agresji, ale jednocześnie poświęcają oni własne życie dla coraz poważniejszych geopolitycznych celów USA. (...) Po drugiej stronie barykady stoją rosyjscy rebelianci, którzy pod flagą z sierpem i młotem zaciekle zwalczają geopolityczne cele syjonistów i USA. Ich relacja z zasadami narodowych socjalistów nosi znamiona symbiozy, jako że wspomniane kierunki i działania od początku były ich największym wrogiem”⁴⁷.

ŚRODKI ZAPOBIEGAJĄCE ROSYJSKIM DZIAŁANIOM DEZINFORMACYJNYM

Oficjalne środki zapobiegające fałszywym informacjom rozpowszechnianym przez Kreml praktycznie nie istnieją na Węgrzech, głównie z uwagi na prorosyjską postawę rządu Viktora Orbána i roli, jaką odgrywa on w rosyjskich działaniach propagandowych. W oficjalnych dokumentach, w tym zarówno w Rozporządzeniu 1035/2012 w sprawie węgierskiej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego⁴⁸ oraz Rozporządzeniu 1139/2013 dotyczącym państwowej Strategii Bezpieczeństwa Cyberprzestrzeni⁴⁹, mowa jest o zagrożeniu dla bezpieczeństwa Węgier,

⁴⁷ R. Tóth, S. Jászberényi, *Tyirityán: Nem Tartjuk Orbánt Közellenségnek*, 24 IX 2016 r., <http://24.hu/kozelet/2016/11/23/tyirityan-nem-tartjuk-orbant-kozellensegnek/>, dostęp: 16 X 2017 r.

⁴⁸ *A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. Határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról*, Magyar Közlöny, edycja 2012/19, http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf, dostęp: 16 X 2017 r.

⁴⁹ *Government Decision No. 1139/2013 (21 March) on the National Cyber Security Strategy of Hungary*, The European Union Agency for Network and Information Security, 21 III 2013 r. https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map/HU_NCSS.pdf, dostęp: 16 X 2017 r.

⁴⁵ *Fegyveres Ukrán Szervezet Fenyegette Meg a Jobbikot És a HVIM-et*, Alfahir, 24 IV 2015 r., https://alfahir.hu/fegyveres_ukran_szervezet_fenyegette_meg_a_jobbikot_es_a_hvim_et, dostęp: 16 X 2017 r.

⁴⁶ *Far-Right Murder of Hungarian Police Officer: Pro-Russian Radicalization in the CEE*, Political Capital, 4 IX 2016 r., http://www.politicalcapital.hu/news.php?article_read=1&article_id=320, dostęp: 16 X 2017 r.

Ostatnimi czasy rząd wydalil z Węgier kilku prorosyjskich prawicowych ekstremistów bez podawania żadnej przyczyny; prawdopodobnie do incydentu doszło w wyniku nacisków wywieranych przez sojuszników NATO.

jakie stwarza wojna informacyjna; niemniej jednak nie podjęto żadnych środków, by zapobiec temu niebezpieczeństwu ani też nie uznano Rosji za główny szkodliwy czynnik w tej sprawie. Ostatnimi czasy rząd wydalil z Węgier kilku prorosyjskich prawicowych ekstremistów bez podawania żadnej przyczyny; prawdopodobnie do incydentu doszło w wyniku nacisków wywieranych przez sojuszników NATO⁵⁰.

Afera z MNA dowodzi, że brak jest woli politycznej, by móc zwalczać rosyjskie działania zagrażające węgierskiemu bezpieczeństwu narodowemu.

Wprawdzie Komitet Bezpieczeństwa Narodowego węgierskiego parlamentu obiecała się zająć powiązaniem MNA z rosyjskimi służbami wywiadowczymi (GRU), jednakże węgierska policja zamknęła śledztwo w tej sprawie, nie

⁵⁰ C. Keszthelyi, *Ex-BNP Extremist Expelled from Hungary*, Budapest Business Journal, 26 V 2017 r., https://bbj.hu/politics/ex-bnp-extremist-expelled-from-hungary_133451, dostęp: 16 X 2017 r.

wspominając przy tym o jakiegokolwiek ingerencji obcego wywiadu⁵¹. Także sprawa Béli Kovácsa nie została jak do tej pory wyjaśniona, zaś węgierskie organy ścigania zaskakująco powoli badają wszystkie zgromadzone do tej pory dowody. W przeciwieństwie do Piskorskiego, Kovácsa⁵² nie aresztowano, i to wbrew oskarżeniom z 2014 r., toteż wciąż działa on w Brukseli i na Węgrzech pomimo że Parlament Europejski uchylił jego immunitet, a także mimo jego oczywistych powiązań z Rosją^{53 54}. Pikanterii sprawie dodaje fakt, iż nie tylko MNA utrzymywała kontakty z GRU, ale sam Kovács wraz z żoną Swietlaną, z pochodzenia Rosjanką, byli w przyjacielskich stosunkach z rodziną lidera wspomnianego ugrupowania⁵⁵.

Lóránt Győri, Péter Krekó ■

25 lipca 2017 r.

⁵¹ J. Szemán László, *Lezárult a Nyomozás a Bőnyi Rendőrgyilkosság Ügyében*, Magyar Idők, 19 VII 2017 r., <http://magyaridok.hu/belfold/lezarult-nyomozas-bonyi-rendorgyilkosság-ugyeben-1967407/>, dostęp: 16 X 2017 r.

⁵² A. Dezső, *A Glorious Match Made in Russia*, Index, 28 IX 2014 r., <http://index.hu/belfold/2014/09/28/a-glorious-match-made-in-russia/>, dostęp: 16 X 2017 r.

⁵³ *European Parliament Lifts Immunity of Jobbik MEP Béla Kovács*, Politics, 2 VII 2017 r., <http://www.politics.hu/20170602/european-parliament-lifts-immunity-of-jobbik-mep-bela-kovacs/>, dostęp: 16 X 2017 r.

⁵⁴ *A Kémügyről Nem Is Kérdezték Kovács Bélát Az Ügyészségen*, HVG, 19 VII 2017 r., http://hvg.hu/itthon/20170719_A_kemugyrol_nem_is_kerdezte_kovacs_belat_az_ugyeszsegen, dostęp: 16 X 2017 r.

⁵⁵ *The great escape of 'KGBéla', Hungarian MEP Accused of Spying for Russia*, „Vsquare”, 4 X 2017 r., <https://vsquare.org/the-great-escape-of-kgb/>, dostęp: 16 X 2017 r.

OBRONA PRZESTRZENI INFORMACYJNEJ NA PRZYKŁADZIE LITWY, ŁOTWY I ESTONII

ALEKSANDER KRÓL

Państwa bałtyckie są jednymi z najbardziej doświadczonych, jeżeli chodzi o rozwój narzędzi ochrony przed dezinformacją i propagandą. Ich praktyki, związane z przeciwdziałaniem kremłowskiej wojnie informacyjnej, są bardzo cenne i mogą stanowić dobry przykład dla świata zachodniego, który wspólnym wysiłkiem musi zmagać się ze zjawiskiem *fake newsów*.

Wśród różnych koncepcji walki z wrogimi operacjami dezinformacyjnymi najistotniejsze z nich mieszczą się w trzech obszarach: ograniczania dostępu do rosyjskiej przestrzeni informacyjnej, przeciwdziałania w ramach systemu administracyjnego i prawnego oraz aktywności obywatelskiej w Internecie.

Tylko część z powyższego arsenału działań ma doraźne skutki – większość obliczono w perspektywie długofalowej. Najtrudniejsze do przeprowadzenia są przedsięwzięcia o wymiarze strategicznym, jak budowanie własnych i atrakcyjnych rosyjskojęzycznych mediów lub walka z rosyjskim przekazem na poziomie państwowym. Warto się zatem przyjrzeć różnym formom

© OLAF SPEIER (FOTOLIA)

środków zwalczania propagandy oraz ich skuteczności, by móc czerpać przykłady najlepszych rozwiązań.

OGRANICZANIE BEZPOŚREDNIEGO DOSTĘPU DO ROSYJSKIEJ PRZESTRZENI INFORMACYJNEJ

W państwach bałtyckich największy wpływ na znaczną część społeczeństwa, jaką stanowią rosyjskojęzyczne mniejszości, ma telewizja. Jest to wynikiem niemal powszechnej znajomości języka rosyjskiego i dostępności jej kanałów w pakietach telewizji kablowej oferowanej przez lokalnych usługodawców. Problem ten próbowała rozwiązać zarówno Łotwa, jak i Litwa. W obliczu

łamania lokalnego ustawodawstwa – emitowania niedozwolonej reklamy politycznej czy podsycaniu nienawiści na tle etnicznym, władze państwowe zastosowały kilkumiesięczne zakazy transmitowania określonych kanałów telewizyjnych. Choć badania opinii publicznej na Łotwie pokazały, że w całym społeczeństwie idea ta nie cieszy się pełnym poparciem¹, to już dane zebrane na Litwie okazały się bardziej optymistyczne. Dzięki czasowej blokadzie transmisji popularność rosyjskich kanałów stale spada.

¹ A. Rožukalne, *Jautājums – ko darīt ar krievu TV kanāliem? Atbilde - Neko! Neko?*, LSM.lv, <http://www.lsm.lv/raksts/arpus-etera/arpus-etera/anda-rozukalne-jautajums-ko-darit-ar-krievu-tv-kanaliem-atbilde-neko-neko.a121678/>, dostęp: 16 III 2015 r.

W 2013 roku na Litwie rosyjskie programy oglądało 16% widzów, natomiast w 2016 roku, według badań przeprowadzonych po blokadzie, audytorium to zmalało do 7%². Wadą takiego rozwiązania jest czasochłonność i skomplikowanie procedury administracyjnej, pozwalającej zawiesić transmitowanie konkretnego zagranicznego. Trudność ta może się jeszcze pogłębić po Brexicie, ponieważ część firm retransmitujących rosyjskie kanały zarejestrowana jest w Wielkiej Brytanii. Działania prawne przeciwko tym firmom w tzw. okresie przejściowym będą wymagały jeszcze bardziej złożonej procedury prawnej niż obecnie. Ale nawet jeśli nadawca przeprowadzi się na teren UE, państwa bałtyckie nadal będą musiały prowadzić skomplikowaną rozgrywkę prawną z retransmiterami rosyjskiej telewizji³.

Wymiar symboliczny i demonstracyjny miała odmowa rejestracji łotewskiej wersji Sputnika na domenie z końcówką (.lv). Strona Sputnika po łotewsku nadal funkcjonuje, tyle że z końcówką (.com). W środowisku dziennikarskim państw bałtyckich o prawdziwym przeznaczeniu projektu, jakim jest Sputnik, nie było złudzeń. Świadczą o tym trudności, na jakie napotkali się twórcy estońskiego Sputnika. Dziennikarze, którym proponowano pracę w rzeszonym medium, zazwyczaj odmawiali⁴.

² R. Jasiulionis, *Rusiškų kanalų Lietuvoje ribojimo pasekmės: per 3 m. žiūrimumas krito dvigubai*, Ziuniuradijas.lt, <http://www.ziuniuradijas.lt/laidos/aktualioji-valanda/rusisku-kanalu-lietuvoje-ribojimo-pasekmes-per-3-m-ziurimumas-krito-dvigubai?video=1>, dostęp: 16 XI 2016 r.

³ A. Mellkauls, *The Audiovisual Media Services Directive and propaganda [w:] Resisting foreign state propaganda in the new information environment: The case of the EU, Russia, and the eastern partnership countries*, Foundation For European Progressive Studies, 2016; http://appc.lv/wp-content/uploads/2016/09/Propoganda_petijums.pdf.

⁴ *Krievijas propagandas kanāls 'Sputnik' cenšas pārvilināt igauņu žurnālistus*, delfi.lv, 18.02.2015; <http://www.delfi.lv/news/arzemes/krievijas-propagandas-kanals-sputnik-censas-parvilinat-igauņu-zurnalistus.d?id=45594180>.

Wymiar symboliczny i demonstracyjny miała odmowa rejestracji łotewskiej wersji Sputnika na domenie z końcówką (.lv).

PRZECIWDZIAŁANIE W RAMACH INSTYTUCJI PAŃSTWOWYCH

Zaangażowanie państwowych instytucji bezpieczeństwa w długotrwałe i planowe przeciwdziałanie dezinformacji wydaje się dużo bardziej skuteczne i nie tak kontrowersyjne. Jedną z kluczowych inicjatyw, podjętych na poziomie rządowym, jest powołanie specjalnego ośrodka pod auspicjami NATO. Powołane w 2014 roku Centrum Ekspertckim w Rydze [The NATO Strategic Communications Centre of Excellence (NATO StratCom CoE)] jest ponadregionalnym ośrodkiem analitycznym, mającym na celu sprostanie najnowszym wyzwaniom w sferze bezpieczeństwa informacyjnego. W inicjatywie tej uczestniczą nie tylko państwa bałtyckie, ale również Polska, Niemcy, Włochy i Wielka Brytania. Jednym z głównych przedsięwzięć StratCom CoE jest monitorowanie rosyjskiej aktywności w sferze informacyjnej. Ośrodek analizuje tezy i kierunki kremlowskiej propagandy, a także bada najnowsze rozwiązania technologiczne stosowane w rozprzestrzenianiu dezinformacji.

POZARZĄDOWE INICJATYWY WALKI Z DEZINFORMACJĄ

Główną metodą walki z rosyjską dezinformacją w mediach jest aktywna i odpowiedzialna postawa społeczeństwa obywatelskiego. Samorzutnie tworzące

© VALDA KALNINA (PAPEPA)

RYGA, ŁOTWA 20 MAJA 2015 R. PREZYDENT LITWY DALIA GRYBAUSKAITĖ, PREZYDENT ŁOTWY RAIMONDS VEJONIS I AMERYKAŃSKI SENATOR JOHN MCCAIN PODCZAS UROCZYSTOŚCI OTWARCIA NATO STRATEGIC COMMUNICATIONS CENTRE OF EXCELLENCE. JEDNOSTKA STRATCOM COE PRZYCZYNIĄ SIĘ DO UDOSKONALENIA KOMUNIKACJI STRATEGICZNEJ W NATO I WŚRÓD PAŃSTW SOJUSZU.

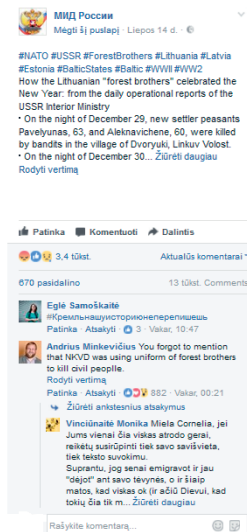
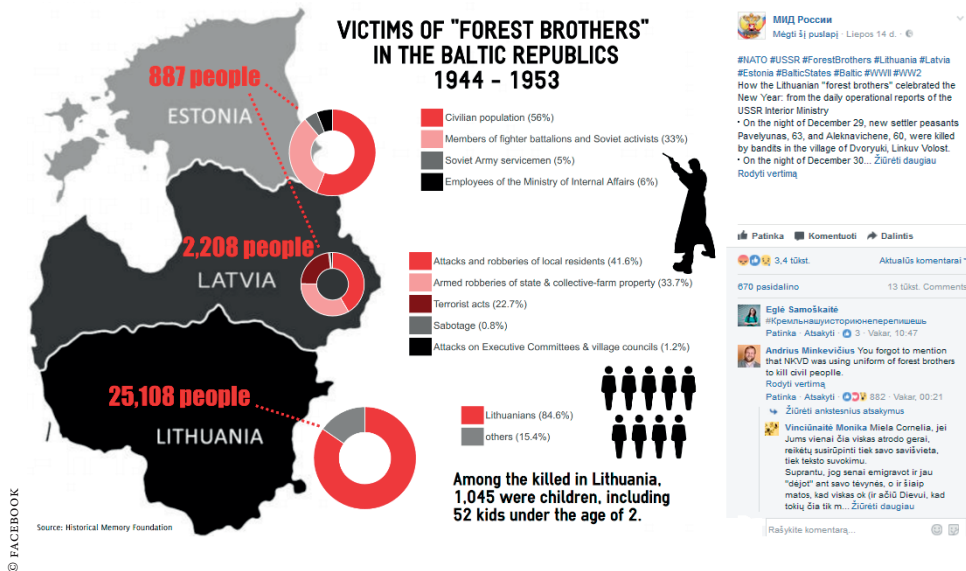
się grupy ochotników złożonych z publicystów, dziennikarzy i zwykłych obywateli są dużo bardziej efektywne niż sformalizowane struktury powoływane przez instytucje państwowe. Najsłynniejszą grupą internetowych aktywistów z państw bałtyckich jest litewska grupa, którą określa się mianem elfów. Jest to grupa wolontariuszy, prowadzących działania w sieci w czasie wolnym. Jej działalność jest bezpośrednią odpowiedzią na działania grup rosyjskich zawodowych propagandystów najniższego szczebla, zwanych powszechnie trollami. Medialną twarzą organizacji litewskich elfów jest Ričardas Savukynas⁵, 43-letni bloger i doradca biznesowy. Elfy zajmują się przede wszystkim identyfikowaniem oraz zgłaszaniem

administratorom forów i mediów społecznościowych fałszywych kont. Te ostatnie udaje się odkryć drogą monitorowania komentarzy na portalach informacyjnych⁶. Działalność litewskich elfów zyskała na popularności jesienią zeszłego roku, po nagłośnieniu przez media (głównie zachodnie). Kolejne oddziały elfów zaczęto organizować w innych krajach. Inicjatywę podjęli również Łotyże. W marcu 2017 na Łotwie rozpoczęto rekrutację do lokalnej grupy elfów⁷. Skuteczność oddolnych obywatelskich inicjatyw w walce z dezinformacją

⁵ *Elves vs Trolls - fighting disinformation in Lithuania*, youtube.com, <https://www.youtube.com/watch?v=KDSrwSX7piw>, dostęp: 27 II 2017 r.

⁶ M. Weiss, *The Baltic Elves Taking on Pro-Russian Trolls*, [thedailybeast.com](http://thedailybeast.com/the-baltic-elves-taking-on-pro-russian-trolls), <http://www.thedailybeast.com/the-baltic-elves-taking-on-pro-russian-trolls>, dostęp: 20 III 2016 r.

⁷ *Aicinājums iestāties Latvijas internet elfu vienībā, cīņai pret dezinformāciju un meliem Latvijas internet vidē*, appc.lv, <http://appc.lv/blog/aicinajums-iestaties-latvijas-interneta-elfu-vieniba-cinai-pret-dezinformaciju-un-meljiem-latvijas-interneta-vidē>, dostęp: 27 II 2017 r.

AKCJA LITEWSKICH INTERNAUTÓW PRZECIWKO MANIPULACJOM ROSYJSKIEGO MINISTERSTWA SPRAW ZAGRANICZNYCH OPUBLIKOWANYM NA FACEBOOKU. WŚRÓD AKTYWISTÓW BYŁY OSOBY O DUŻEJ SILE ODDZIAŁYWANIA W MEDIACH SPOŁECZNOŚCIOWYCH – REDAKTORZY CZÓŁOWYCH PORTALI INFORMACYJNYCH, BLOGERZY, AKTORZY.

obrazuje akcja w internecie, rozpoczęta przez litewskiego dziennikarza i publicystę Andriusa Tapinasa. W odpowiedzi na przekłamania historyczne dotyczące bałtyckiego ruchu oporu wobec Związku Sowieckiego w latach 40. XX wieku Tapinas uruchomił akcję #Кремльнашуисториюнеперепишешь („#Kremlu nie sfałszujesz naszej historii”), która w ciągu kilkunastu godzin uaktywniła litewskich użytkowników internetu. W przedsięwzięciu udział wzięli zarówno zwykli Litwini, jak i znane osoby publiczne. Zaangażowanie popularnych publicystów, aktorów, działaczy społecznych itd. przyciągnęło kolejnych – zwykłych użytkowników sieci. Litwini zalali *fanpage* Ministerstwa Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, gdzie zamieszczono jedną z propagandowych grafik oraz ponad 13 tysięcy komentarzy, obnażającymi kłamstwa. Ponadto w wyniku zaplanowanej akcji masowej aktywności na FB udało się zmniejszyć ocenę *fanpage’a* rosyjskiego ministerstwa z 4.2/5 do 1/5. Obecnie możliwość oceniania strony MSZ Rosji jest zablokowana.

Główną metodą walki z rosyjską dezinformacją w mediach jest aktywna i odpowiedzialna postawa społeczeństwa obywatelskiego.

EDUKOWANIE ODBIORCÓW PRZEZ ORGANIZACJE DZIENNIKARZY

Jako jeden z sposobów przeciwstawiania się wrogim działaniom informacyjnym wymienia się podnoszenie świadomości medialnej. Bałtyccy dziennikarze, zjednoczeni w The Baltic Centre for Media Excellence, pracują nad projektami mającymi na celu podnoszenie kwalifikacji dziennikarzy, nad wspieraniem środowiska medialnego w krajach Partnerstwa Wschodniego poprzez przekazywanie im swoich doświadczeń i przykładów dobrych praktyk, a także nad wzmacnianiem krytycznego myślenia u odbiorców

i użytkowników mediów⁸. Organizowane są także warsztaty w bibliotekach, publiczne prelekcje dziennikarzy, podczas których

znacznie przecenili swoje oceny zdolności rozpoznawania fałszywych informacji¹⁰.

Niektóre portale informacyjne w krajach

bałtyckich upowszechniają wiadomości o wrogich działaniach informacyjnych. Litewska redakcja największego w regionie portalu informacyjnego Delfi uruchomiła nawet specjalny dział „Demaskuok” (Demaskuj). Litewscy dziennikarze publikują analizy obnażające wyprodukowane przez rosyjskie media *fake news*. Inicjatywa ta jest również otwarta dla czytelników portalu Delfi. Na głównej podstronie działu znajduje się formularz, w którym można zgłosić temat

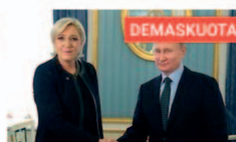
Rusijos žiniasklaida išplatino melagingą žinią apie S. Aleksijevič mirtį *Ataukta 15.03 (85)*

Rusijoje išrašė įspūdingą sąskaitą Lietuvai už sovietų laikus *(1506) 1567*

Jūzūli Kremliaus provokacija Lietuvoje: įsivėlė ir žurnalistas, ir Seimo narys *(1004) 450*

Tarptautinis tyrimas: milijonai eurų iš Rusijos į M. Le Pen sąskaitą keliavo per latvij *(191)*

Kremliaus versija, kas iš tiesų įvyko Prancūzijoje rinkimų dieną *(601)*

© DELFI.LT

DZIAŁ TEMATYCZNY PORTALU DELFI.LT DEMASKUJĄCY ROSYJSKIE FAKE NEWS.

– w lekkiej formie prezentacji – pobudza i rozwija się świadomość medialną obywateli.

Łotewscy dziennikarze biorą także udział w projektach globalnych, mających na celu zwalczanie *fake news*. Portal Re:Baltica i *start-up* z branży informatyki – Toneboard – otrzymały grant od Google na utworzenie platformy, która pozwoli weryfikować wiarygodność wiadomości⁹. O sporym zapotrzebowaniu na tego rodzaju narzędzia na Łotwie świadczą badania z 2017 roku, podczas których 80% uczestników stwierdziło, że miało styczność z *fake newsami*, ale jak się okazało, badani

dziennikarzom lub poinformować o nowym *fake newsie*.

TWORZENIE ALTERNATYWY DLA ODBIORCÓW ROSYJSKOJĘZYCZNEJ PRZESTRZENI INFORMACYJNEJ

Ze względu na to, że rosyjskojęzyczni odbiorcy w państwach bałtyckich są grupą najbardziej narażoną na treści związane z walką informacyjną, Estonia i Łotwa zdecydowały o stworzeniu alternatywy dla lepiej finansowanej rosyjskiej przestrzeni medialnej. Na poziomie rządowym zdecydowano o zwiększeniu rosyjskojęzycznej oferty informacyjnej.

Pierwsze koncepcje dotyczące stworzenia rosyjskojęzycznego kanału telewizyjnego były tworzone przez Estończyków już dekadę temu. Impulsem dla wprowadzenia takiego projektu przez Estońską Telewizję Państwową były wydarzenia w Tallinie 2007 roku, kiedy

⁸ S. van Zundert, *Strengthening pluralistic media and information environment through journalism training, media literacy and knowledge-sharing across Estonia, Latvia, Lithuania, the EU Eastern Partnership and beyond* [w:] *Resisting foreign state propaganda in the new information environment: The case of the EU, Russia, and the eastern partnership countries*, Foundation For European Progressive Studies, 2016; http://appc.lv/wp-content/uploads/2016/09/Propoganda_petijums.pdf.

⁹ Re:Baltica, *Re:Baltica un Toneboardsaņem 50 000 no Google jauna rika izstrādei*, Re:Baltica, <http://rebaltica.lv/2017/07/rebaltica-un-toneboard-sanem-50-000-no-google-jauna-rika-izstradei/>, dostęp: 6 VII 2017 r.

¹⁰ M. Klūga, K. Roķis *Aptauja: 80% ir saskārušies ar viltus ziņām*, LSM.lv, <http://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/aptauja-80-ir-saskarusies-ar-viltus-zinam.a236992/>, dostęp: 19 V 2017 r.

Pierwsze koncepcje dotyczące stworzenia rosyjskojęzycznego kanału telewizyjnego były tworzone przez Estończyków już dekadę temu.

na ulicach stolicy wybuchły zamieszki rosyjskojęzycznych mieszkańców, spowodowane przeniesieniem sowieckiego pomnika z centrum stolicy na cmentarz wojskowy. Zamieszkom towarzyszyły ataki prokremlowskich młodzieżówek na Ambasadę Estonii w Moskwie i trwające kilka miesięcy cyberataki na cyfrową infrastrukturę Estonii.

Rosyjska kampania informacyjna, która odbywała się w tym czasie, wpłynęła niewątpliwie na radykalizację nastrojów. Sytuacja ta wyraźnie odśloniła potrzebę stworzenia niezależnego od wpływów rosyjskich rosyjskojęzycznego kanału informacyjnego. Głosy poparcia dla tego projektu dały się słyszeć po rosyjskiej inwazji na Gruzję 2008 roku, a sam projekt zrealizowano kilka lat później. Jesienią 2015 roku, już po rozpoczęciu konfliktu na Ukrainie, rozpoczął nadawanie estoński kanał w języku rosyjskim ETV+¹¹. Niemniej jednak proces zdobywania widza i znaczącej pozycji na rynku jest skomplikowany i wymaga czasu, zatem wskaźnik popularności ETV+ wśród

rosyjskojęzycznych mieszkańców Estonii stopniowo, acz nieznacznie, rośnie¹².

Nadal jednak dominują programy produkowane w Rosji.

Na Łotwie mniejszość rosyjskojęzyczna jest liczniejsza niż w Estonii, ale nie utworzono odrębnego kanału w państwowej telewizji. Natomiast na państwowym kanale LT7 nadawane są bloki programowe w języku rosyjskim. Istnieje za to rosyjskojęzyczny państwowy kanał radiowy Program 4 (Latvijas Radio 4)¹³. Stacja radiowa jest dość popularna wśród słuchaczy.

Specyfika obrony przestrzeni informacyjnej w krajach bałtyckich polega na równoległym wykorzystywaniu inicjatyw instytucji państwowych, sektora pozarządowego i oddolnych inicjatyw społecznych. Jednocześnie podejmowane środki muszą trafiać do różnych grup społeczeństwa – nie wszystkie projekty adresowane do etnicznych Litwinów, Łotyszy i Estończyków będą skuteczne w przypadku środowisk rosyjskojęzycznych i *vice versa*. Co więcej, wymagają one stałego finansowania, a ich efektywność często będzie można ocenić dopiero po dłuższym czasie. Wymaga to oczywiście odpowiedniego i spójnego przekazu skierowanego do wewnątrz, do własnych obywateli – oraz na zewnątrz, czyli do międzynarodowej wspólnoty, w której te państwa funkcjonują.

Aleksander Król ■

26 lipca 2017 r.

¹¹ A. Jöesaar, *Trend Breaker: The impact of the launch of Russian-language television channel ETV+ on Estonian Public Broadcasting's viewing trends* [w:] *Resisting foreign state propaganda in the new information environment: The case of the EU, Russia, and the eastern partnership countries*, Foundation For European Progressive Studies, 2016; http://appc.lv/wp-content/uploads/2016/09/Propoganda_petijums.pdf.

¹² В январе эфирный рейтинг ETV+ впервые вырос за три месяца, <http://etvpluss.err.ee>, 07.02.2017; <http://etvpluss.err.ee/v/estonia/b3b43328-fc7a-444d-912e-30ba36bce9d4/v-yanvare-efirnyy-reyting-etv-vpervye-vyros-za-tri-mesyatsa>.

¹³ Strona programu 4 Łotewskiego Radia; <http://lr4.lsm.lv/lv/lr4/>.

ROSYJSKA WOJNA INFORMACYJNA W PAŃSTWACH BAŁTYCKICH – ZASOBY I KIERUNKI

ALEKSANDER KRÓL

Odradzający się faszyzm, rusofobia, etno-holokaust miejscowych Rosjan, pijani żołnierze NATO – w ten sposób Rosja próbuje dezawuować wizerunek społeczeństw państw bałtyckich.

Rosyjska ofensywa w sferze informacyjnej to nie jedynie *buzzword* wymyślony przez głodnych sensacji dziennikarzy i znudzonych politologów, a strategicznie zaplanowane działania dezinformacyjne i propagandowe, obliczone na zmanipulowanie opinii publicznej. W perspektywie długoterminowej ich celem jest zdobycie serc i umysłów mieszkańców krajów bałtyckich.

Agresywna retoryka Kremla, skierowana wobec krajów bałtyckich, nie jest nowym zjawiskiem. Programy telewizyjne, portale internetowe czy czasopisma, stanowiące kanały rosyjskiej dezinformacji, zdobywały bałtycki rynek medialny przez lata. Punktem przełomowym stał się wybuch konfliktu na Ukrainie w 2014 roku. Zachodni analitycy dostrzegli wówczas problem deficytu bezpieczeństwa w regionie państw bałtyckich (szczególnie

**MOSKWA, ROSJA, 9 MAJA 2017 R.
ROSYJSKY ŻOŁNIERZE MASZERUJĄ NA
PLACU CZERWONYM PODCZAS PARADY SIŁ
ZBROJNYCH W DNIU ZWYCIĘSTWA.**

© YURY KOCHETKOV (PAP/EPA)

zagrożenia w przestrzeni informacyjnej). W tym samym czasie aktywność Federacji Rosyjskiej objęła również, poza agresywnymi narracjami, działania wywiadowcze i prowokacje militarne¹. Od czasu wspomnianego konfliktu widoczne jest przejście Rosji do realizacji kompleksowej polityki o agresywnym charakterze w sferze informacyjnej, koordynowanej przez instytucje państwowe i finansowanej z budżetowych środków, często za pośrednictwem organizacji rzekomo pozarządowych i fundacji. Ich działalność polega na rozsiewaniu kłamstw w formie propagandy i dezinformacji, dotyczących tematów polityki wewnętrznej, gospodarki oraz kwestii bezpieczeństwa państw bałtyckich. Zdarzały się także przypadki cyberataków, których ofiarami padały lokalne media.

¹ Przykładem takiej aktywności mogą być ruchy rosyjskiej floty w okolicach wód przybrzeżnych innych krajów nadbałtyckich oraz notoryczne naruszanie ich przestrzeni powietrznej.

Widoczne jest przejście Rosji do realizacji kompleksowej polityki o agresywnym charakterze w sferze informacyjnej, koordynowanej przez instytucje państwowe i finansowanej z budżetowych środków.

MNIEJSZOŚCI NARODOWE NA CELOWNIKU

Rosyjskie operacje informacyjne w krajach bałtyckich są nakierowane głównie na zamieszkujące je mniejszości rosyjskojęzyczne. Są to nie tylko mieszkańcy regionu, identyfikujący się jako etniczni Rosjanie, ale także inne mniejszości – Ukraińcy, Białorusini, Polacy – których przedstawiciele w życiu codziennym posługują się językiem rosyjskim. Dla Kremla jest to podstawowa

grupa odbiorców też wojny informacyjnej i narzędzie oddziaływania na opinię publiczną Litwy, Łotwy i Estonii. Mniejszości rosyjskojęzyczne stanowią znaczny odsetek mieszkańców Łotwy i Estonii, zaś w mniejszym stopniu – Litwy. Największy odsetek mniejszość ta stanowi na Łotwie, gdzie około 35% mieszkańców to tak zwani „rusofoni”. Podobnie sytuacja kształtuje się w Estonii, gdzie 29% populacji można zaliczyć do wspólnoty języka rosyjskiego. Grupy te mieszkają zazwyczaj w miastach, gdzie podczas okupacji sowieckiej istniał rozwinięty przemysł. Na Łotwie głównymi ośrodkami zamieszkiwanymi przez rosyjskojęzycznych jest stołeczna Ryga (około 50% mieszkańców) i wschodnia część kraju (Łatgalia) z największym miastem post-industrialnym Daugavpils, które jest ważnym węzłem komunikacyjnym i transportowym. Również w Estonii rosyjskojęzyczni poza Tallinem zamieszkują silnie uprzemysłowiony region Ida Virumaa, gdzie znajduje się miasto o najwyższym

Język rosyjski staje się naturalnym kulturowym łącznikiem, dzięki któremu Rosja może w łatwy sposób trafić do mieszkańców trzech państw bałtyckich.

odsetku rosyjskojęzycznych mieszkańców – Narwa. W przypadku Litwy kwestia ta jest natomiast znacznie mniej istotna niż w pozostałych dwóch krajach. Etniczni Rosjanie na Litwie stanowią jedynie 6% ludności, zaś odsetek wszystkich wspólnot narodowych, podatnych na wpływy rosyjskich mediów, szacuje się na około 14–16%. Obszarami zamieszkanymi na

Litwie w dużej mierze przez mniejszości narodowe są Wilno² (Wileńszczyzna), Wisaginia (miasto zbudowane przy niedziałającej już elektrowni jądrowej), a także Kłajpeda (miasto portowe). Przy takim ukształtowaniu struktury etnicznej, język rosyjski staje się naturalnym kulturowym łącznikiem, dzięki któremu Rosja może w łatwy sposób trafić do mieszkańców trzech państw bałtyckich. Poza wymienionymi wyżej grupami ludności rosyjskojęzycznej, dobra znajomość języka rosyjskiego jest nadal dość powszechna wśród starszego pokolenia etnicznych Litwinów, Łotyszów i Estończyków.

KTO MA MEDIA, TEN RZĄDZI ŚWIATEM

Ponieważ główną platformą rosyjskiej wojny informacyjnej są kontrolowane przez Kreml media funkcjonujące w bałtyckiej przestrzeni informacyjnej, narzędziami wykorzystywanymi do szerzenia propagandy są między innymi popularne, formalnie lokalne lub zarejestrowane w krajach Unii Europejskiej telewizje, szereg portali informacyjnych i sieć czasopism. Największy wpływ i tym samym największe zagrożenie stanowi telewizja, która wciąż pozostaje najpopularniejszym źródłem informacji w regionie. Rosjanie po 2005 roku uruchomili potężną platformę telewizyjną, bez przeszkód nadającą w regionie – koncern Baltic Media Alliance (BMA). Firma oficjalnie zarejestrowana jest w Wielkiej Brytanii i zajmuje się retransmisją specjalnie zmodyfikowanych treści wyprodukowanych przez telewizję rosyjską. Sztandarowym produktem koncernu należącego do łotewskiego przedsiębiorcy Olegsa Solodovsa jest *Pierwyj Baltijskij Kanal* – PBK. W ramach tego kanału funkcjonują trzy

² Dane według *Population And Housing Censuses in Estonia, Latvia and Lithuania*, Główny Urząd Statystyczny Litwy 2015; <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=19698>, dostęp: 20 VII 2017 r.

RYGA, ŁOTWA, 15 PAŹDZIERNIKA 2017 R. ORGANIZACJA PUBLICZNA ROSYJSKA RYGA STARA SIĘ O OFICJALNY TRANSFER DATY WYZWOLENIA RYGI OD NIEMCÓW.

© Victor Lisitsyn (PAP/RUSSIAN LOOK)

redakcje narodowe (litewska, łotewska i estońska), które przygotowują programy dedykowane dla poszczególnych państw³. Znaczenie lokalnych redakcji jaskrawo ilustruje fakt, że w codzienny program informacyjny obejmuje tylko lokalne wiadomości; nazywa się odpowiednio – Łotewski, Estoński lub Litewski Czas (Vremja). Natomiast wiadomości o świecie widzowie PBK czerpią z rosyjskiego programu Czas (Vremja). Poza tym na antenie PBK transmitowane są programy publicystyczno-informacyjne i rozrywkowe z rosyjskiego Kanału Pierwszego. Dzięki działalności BMA w krajach bałtyckich dostępne są kanały wyprodukowane na bazie rosyjskiej REN TV, NTV-MIR, a także szereg kanałów rozrywkowych. Najważniejszym kierunkiem

³ S. Jemberga, *Жизнь в тумане*, Re:Baltica; <https://ru.rebaltica.lv/2015/10/136/>, dostęp: 24 X 2015 r.

Narzędziami wykorzystywanymi do szerzenia propagandy są między innymi popularne, formalnie lokalne lub zarejestrowane w krajach Unii Europejskiej telewizje, szereg portali informacyjnych i sieć czasopism.

rosyjskich bezpośrednich działań informacyjnych jest jednak przestrzeń wirtualna. W internecie funkcjonują dziesiątki portali informacyjnych w języku rosyjskim, skierowanych do bałtyckiego odbiorcy, a prezentujących

RIA НОВОСТИ | РОССИЯ СЕГОДНЯ

16 июля 23:54 МСК

USD 59.88 -0.30 EUR 68.36 -0.45 +20 °C Варшава

ГЛАВНОЕ ПОЛИТИКА ОБЩЕСТВО ЭКОНОМИКА В МИРЕ ПРОИСШЕСТВИЯ СПОРТ НАУКА КУЛЬТУРА

В МИРЕ

Зурофф: нацизм расцвел в Прибалтике после вступления в ЕС и НАТО

23:22 29.03.2015 (обновлено: 23:47 29.03.2015) 15 15604 52 86

© AP Photo / Roman Kolesnaru

JEDEN Z NAGŁÓWKÓW PORTALU RIA NOVOSTI: NAZIZM ROZWINĄŁ SIĘ W PAŃSTWACH BAŁTYCKICH PO ICH WSTĄPIENIU DO UE I NATO.

© RIA.ru, dostęp: 19 VII 2017 r.

Dwa największe tego typu portale, redagowane według wizji Kremla, to lokalne wersje Sputnika i platforma Baltnews.

się jako analityczne lub informacyjno-rozrywkowe. Dwa największe tego typu portale, redagowane według wizji Kremla, to lokalne wersje Sputnika i platforma Baltnews. O ile Sputnik jest otwarcie związany z Kremlem i pełni funkcję oficjalnej pro-rosyjskiej tuby propagandowej, o tyle w przypadku drugiego portalu – Baltnews – redakcja starała się nie ujawniać powiązań z Kremlem. Portal, uruchomiony w 2014 roku w reakcji na wydarzenia

na Ukrainie, miał na celu wzmocnienie zasobów rosyjskiej wojny informacyjnej w regionie. Oficjalnie trzy edycje portalu (dedykowane oddzielnie Litwie Łotwie i Estonii) zarejestrowane są przez szereg firm *offshore*, ulokowanych w Holandii i w Rosji, których struktura własnościowa prowadzi do rosyjskiego państwowego koncernu medialnego *Rossiya Segodnya*⁴. Redaktorami naczelnymi portali są osoby blisko powiązane z rosyjskimi placówkami dyplomatycznymi w Rydze, Wilnie i Tallinie. W przeciwieństwie do otwarcie prorosyjskich portali internetowych w regionie, nagłówki na Baltnews⁵ są bardziej stonowane, jednak informacje na

⁴ *Raport roczny litewskich służb specjalnych za rok 2016*, vsd.lt, Wilno 2017; <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2017/03/2016-gr%C4%97smi%C5%B3-vertinimas.pdf>, dostęp: 18 VI 2017 r.

⁵ I. Sprinģe, S. Jemberga, *Sputnik's Unknown Brother*, Re:Baltica; <http://en.rebaltica.lv/2017/04/sputniks-unknown-brother/>, dostęp: 6 IV 2017 r.

portalu pochodzą w większości z mediów rosyjskich. Baltnews sporadycznie udostępnia przestrzeń na swojej stronie dla znanych ze swoich antyzachodnich poglądów rosyjskich publicystów, na przykład rosyjskiej dziennikarce Komsomolskiej Prawdy, Galinie

Bałtyckie służby bezpieczeństwa wskazują na coraz większe znaczenie platform blogerskich.

Sapożnikowej, która otrzymała status *persona non grata* na Litwie. Poczynania Baltnews nie uszły uwadze lokalnych władz – w sierpniu 2016 roku szef estońskiego Baltnews został aresztowany pod zarzutem machinacji finansowych i uchylania się od płacenia podatków⁶. Część ze stron internetowych, będących kanałami dystrybucji kremłowskich narracji, przeznaczona jest wyłącznie na rynek lokalny, np. Vesti.lv, lecz większość z nich ma charakter ogólnobałtycki (jeśli nie szerszy). Jedną z takich witryn jest zarejestrowany w Obwodzie Kaliningradzkim portal Rubaltic, który publikuje informacje dotyczące państw regionu Morza Bałtyckiego⁷. Grupą docelową też propagandowych i dezinformacji są także przedstawiciele narodów tytularnych. Audytorium, do którego są skierowane te tezy, to ludzie poszukujący informacji z „alternatywnego” wobec medialnego mainstreamu źródła. Bałtyckie służby

bezpieczeństwa wskazują na coraz większe znaczenie platform blogerskich, na łamach których skrajnie prorosyjscy, radykalni aktywiści mogą w łatwy sposób popularyzować swoje poglądy i pozyskiwać potencjalnych zwolenników. Jedną z takich form prowadzenia wojny informacyjnej jest sieć blogów (przeważnie rosyjskojęzycznych) IHMO club. Projekt ten, oficjalnie należący do skrajnie prokremłowskiego działacza Jurija Aleksejeva z Łotwy, funkcjonuje od kwietnia 2011 roku. Po sukcesie na Łotwie od września 2015 IMHO club swoją aktywność rozszerzył na Białoruś i planuje także dalszą ekspansję na Ukrainę oraz inne kraje⁸.

NARRACJE NAJBARDZIEJ ROZPOWSZECHNIONE W MEDIACH

Najważniejszym i najbardziej uniwersalnym wymiarem rosyjskiej propagandy w krajach bałtyckich jest kreowanie negatywnego obrazu Zachodu – Unii Europejskiej i NATO. Całe serie tekstów na ten temat ukazują się na już wymienionych portalach Sputnik i Baltnews, zaś portal Rubaltic posiada nawet wydzielone rubryki pt. „Państwa bałtyckie w NATO” oraz „Rusofobia”. Szerokie tezy tego typu są następnie rozbijane na pomniejsze narracje, podpierane stroniczymi „analizami” oraz wypowiedziami „ekspertów”, nierzadko zawierającymi jawne kłamstwa. Zazwyczaj odnoszą się one do systemu politycznego i sytuacji gospodarczej krajów UE, a głównym celem jest przekonanie odbiorców, że członkostwo w UE i NATO przynosi więcej strat niż zysków. Te zabiegi stosowane są w celu wpłynięcia na opinię publiczną, wywołanie strachu czy też niezadowolenia społecznego.

Najstarszym kremłowskim kłamstwem rozsiewanym na temat krajów bałtyckich

⁶ D. Cavegan, *Police arrest Kremlin propagandist*, news.err.ee; <http://news.err.ee/118794/police-arrest-kremlin-propagandist>, dostęp: 17 VIII 2016 r.

⁷ Oficjalna strona portalu Rubaltic, <http://www.rubaltic.ru/edition/>.

⁸ Platforma blogów <https://imhoclub.lv/ru/page/62>.

były informacje o ogromnej skali problemów mniejszości narodowych w regionie. Przez wyolbrzymienie istniejących problemów, Rosja, organizując różnego rodzaju konferencje i korzystając z wsparcia agencji PR, usiłuje wykreować antyeuropejski obraz

Najstarszym kremlowskim kłamstwem rozsiewanym na temat krajów bałtyckich były informacje o ogromnej skali problemów mniejszości narodowych w regionie.

państw – jako łamiących podstawowe prawa człowieka. Część publicystów nawet określa państwa bałtyckie jako twory neofaszystowskie.

Od dawna również manipulowano historią, zwłaszcza poprzez gloryfikację sowieckiej przeszłości Litwy, Łotwy i Estonii⁹. Obrazy te często uwypuklają zagadnienia gospodarki, na przykład pokazując region jako „sowiecką Dolinę Krzemową”, która w procesie integracji z Zachodem utraciła swój „wysoko rozwinięty” przemysł¹⁰.

W rzeczywistości posowieckie zakłady przemysłowe, o których mowa, były przestarzałe i bez znacznych inwestycji

technologicznych nie byłyby w stanie konkurować z Zachodem. Duża ilość tych przedsiębiorstw po zerwaniu więzi gospodarczych ze wschodnim sąsiadem stała się bezużyteczna, gdyż stanowiła integralną część sowieckiej gospodarki planowej. Litwa, Łotwa i Estonia zrezygnowały z niektórych gałęzi gospodarki odziedziczonych po ZSRS, inwestując w nowe, bardziej rozwojowe kierunki. Teza o gospodarczym czy demograficznym upadku państw bałtyckich jest konstruowana w dużej mierze na potrzeby wewnętrzne Rosji. Jak to opisuje estoński dziennikarz Argo Ideon – „skoro Estonii w drodze rozwoju udało się osiągnąć to, co nie udało się Rosji, to nie można pozwolić na przekaz o estońskim powodzeniu i przez to Estonia jeszcze długo będzie celem ataków w rosyjskiej propagandzie”¹¹. Zazwyczaj jednak artykuły prasowe i publikacje książkowe szerzące rosyjską narrację pozytywnie opisują okres sowieckiej okupacji lub wybielają stalinowskie zbrodnie na mieszkańcach państw bałtyckich. Trzecim kierunkiem manipulowania historią jest ukazanie walki o niepodległość Bałtów nie jako dążenie narodów do odzyskania suwerenności, ale jedynie skutek intryg zachodnich polityków przeciwko Rosji. Przez lata podobne strategie Kreml wykorzystywał przeciwko Ukrainie, adresując specjalnie spreparowany przekaz dla rosyjskojęzycznej części społeczeństwa, gdy – manipulując historią – umniejszał osiągnięcia niezależnej państwowości Ukrainy i kreował wizję wyolbrzymionych trudności gospodarczych¹². Rosyjskie manipulacje informacjami,

⁹ Roczny raport Łotewskiego Biura Ochrony Konstytucji za rok 2011, sab.gov.lv, <http://www.sab.gov.lv/?a=s&id=17&pgoffset=4&jid=10>, dostęp: 18 VI 2017 r.

¹⁰ A. Носович, *Как Беларусь и Прибалтика распорядились промышленным наследием СССР*, rubaltic.ru; <http://www.rubaltic.ru/article/ekonomika-i-biznes/10072017-kak-belarus-i-pribaltika-rasporjadilis-promyshlennym-naslediem-sssr/>, dostęp: 10 VII 2017 r.

¹¹ D. Cavegin, *Opinion digest: The beginning of the end for the Baltic states*, news.err.ee; <http://news.err.ee/608070/opinion-digest-the-beginning-of-the-end-for-the-baltic-states>; dostęp: 18 VII 2017 r.

¹² *Analysis of Russia's information campaign against Ukraine*, StratCom CoE, <http://www.stratcomcoe.org/analysis-russias-information-campaign-against-ukraine>.

stanowiące największe zagrożenie, dotyczą spraw bezpieczeństwa – nie tylko wojskowego, ale także ekonomicznego, na poziomie regionalnym i europejskim. Przykładem potwierdzającym tę zależność są rosyjskie ataki informacyjne na kontyngenty NATO w krajach bałtyckich. Rosyjskie media piszą o rzekomej nieodpowiedzialności natowskich żołnierzy oraz wszczynaniu awantur pod wpływem alkoholu. Jedną z głośniejszych spraw była kwestia gwałtów dokonanych przez niemieckich żołnierzy na Litwinkach, która jednak okazała się kłamstwem¹³. Celem tego typu przekazów jest wzbudzenie sprzeciwu miejscowej ludności wobec obecności sił NATO w regionie. Jednocześnie sojusznicze kontyngenty wojskowe są pokazywane w rosyjskim przekazie propagandowym jako nieudolne, a nawet zagrażające funkcjonowaniu państwa. W działaniach dezinformacyjnych przeciwko żołnierzom NATO Rosja nie tylko wykorzystuje zależne od siebie kanały medialne, lecz także stosuje ataki hakerskie, usiłując przypisać swoje tezy propagandowe respektowanym mediom regionalnym i krajowym. Właśnie w wyniku jednego z takich ataków hakerskich na bałtycką agencję informacyjną BNS, opublikowano informację mówiącą o zatruciu się żołnierzy NATO na Łotwie iperytem (gazem bojowym z czasów I wojny światowej). Tego typu operacje hybrydowe pokazują, że Rosja jest zdolna także do aktywnej formy manipulowania społeczeństwami¹⁴.

Na celowniku rosyjskiej propagandy znajduje się nie tylko współpraca krajów

regionu z Zachodem na poziomie militarnym. Ataki skierowane są na strategiczne projekty w regionie o charakterze ekonomicznym¹⁵. Bałtyccy badacze problematyki rosyjskiej propagandy i dezinformacji podkreślają, że skuteczność propagandy nie zależy jedynie od pochodzenia

Ataki skierowane są na strategiczne projekty w regionie o charakterze ekonomicznym.

etnicznego odbiorcy, ale także od statusu społecznego i dochodów. Największy wpływ kremlowska wojna informacyjna osiąga w regionach, gdzie występuje równocześnie duże skupienie ludności rosyjskojęzycznej i najniższe dochody. Powoduje to głębsze zintensyfikowanie procesu, gdyż pogłębiająca się frustracja części społeczeństwa pomnaża skłonności do postaw prorosyjskie. Dla tej grupy społeczeństwa Władimir Putin oraz Federacja Rosyjska jawi się jako jedyny czynnik dający szansę na poprawę własnej sytuacji życiowej, której oni sami zmienić nie potrafią¹⁶.

Aleksander Król ■
20 lipca 2017 r.

¹³ Lithuania looking for source of false accusation of rape by German troops, reuters.com; <http://www.reuters.com/article/us-lithuania-nato-idUSKBN15W1JO>, dostęp: 17 I 2017 r.

¹⁴ BNS, *Įsilaužimas: į BNS sistemą įkeltam elaginga žinia*, delfi.lt; <http://www.delfi.lt/news/daily/demaskuok/isilauzimas-i-bns-sistema-ikelta-melaginga-zinia.d?id=74346612>, dostęp: 12 IV 2017 r.

¹⁵ Ataki w przestrzeni informacyjnej na przedsięwzięcia infrastrukturalne czy inwestycje w projekty energetyczne zostały szerzej przybliżone w tekście: *Zwalczanie strategicznych inwestycji za pomocą informacji w państwach bałtyckich i w Polsce*.

¹⁶ J. Dougherty, R. Kaljurand, *Estonia's „Virtual Russian World”: The Influence of Russian Media on Estonia's Russian Speakers*, icds.ee; https://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failed/Jill_Dougherty_Riina_Kaljurand_-_Estonia_s_Virtual_Russian_World_.pdf, dostęp: 1 X 2015 r.

ZWALCZANIE STRATEGICZNYCH INWESTYCJI ZA POMOCAŃ INFORMACJI W PAŃSTWACH BAŁTYCKICH I W POLSCE

ALEKSANDER KRÓL

Współpraca Związku Sowieckiego z organizacjami ekologicznymi na Zachodzie miała długą tradycję sięgającą czasów zimnej wojny, kiedy często nieświadomi niczego młodzi entuzjaści byli wykorzystywani przez ZSRR jako narzędzie przeciwko innym krajom¹.

W państwach bałtyckich ruchy ekologiczne tworzone pod koniec lat 80., jeszcze w czasie okupacji sowieckiej, jako siłę mającą w naturalny sposób wspierać reformatorskie skrzydło w partii

komunistycznej². Ruchy ekologiczne potrafiły bowiem skutecznie zmobilizować wokół hasel *pierestrojki* tę część społeczeństwa, która w drugiej połowie lat 80. już nie chciała bezpośrednio wiązać się z komunistami. Chociaż na arenie międzynarodowej współczesna Rosja raczej nie sprawia wrażenia państwa poszukującego rozwiązań najbardziej przyjaznych przyrodzie³, niemniej jednak rosyjskie

¹ *Soviet Active Measures Forgery, Disinformation, Political Operations* United States Department of State Bureau of Public Affairs, Washington, D.C. August 1987; <http://insidethecoldwar.org/sites/default/files/documents/Soviet%20Active%20Measures%20Forgery,%20Disinformation,%20Political%20Operations%20October%201981.pdf>, dostęp: 19 VII 2017 r.

² J. Targalski, *Służby specjalne i pierestrojka*, t.1, Wydawnictwo Antyk, Warszawa 2017, s. 264–268.

³ *Działaczka ekologiczna uciekła z Rosji bojąc się o swoje dzieci*, wp.pl; <https://wiadomosci.wp.pl/>

**RYGA, ŁOTWA, 13 STYCZANIA, 2012 R.
PROTESTUJĄCY W BIAŁEJ ODZIEŻY
OCHRONNEJ STOI OBOK BECZEK
Z SYMBOLEM NUKLEARNYM PRZED
SIEDZIBĄ GABINETU MINISTRÓW W RYDZE
JAKO CZĘŚĆ PROTESTU PRZECIWKO
ŁOTEWSKIM ZAANGAŻOWANIU W PROJEKCIE
LITEWSKIEJ ELEKTROWNI JĄDROWEJ (NPP).**

media okazują się być nad wyraz aktywne w przypadku kwestii ekologicznych w państwach sąsiednich. Poziom wyrażanej „troski” wzrasta szczególnie w przypadku strategicznych projektów infrastrukturalnych, których celem jest wzmocnienie integracji regionu Bałtyku z resztą Unii Europejskiej lub mogłoby zapewnić krajom bałtyckim alternatywne źródła dostawy surowców energetycznych. W ostatniej dekadzie kilka wielkich inwestycji w regionie skupiło szczególną uwagę zarówno aktywistów proekologicznych, jak i najważniejszych mediów emitujących rosyjskie tezy walki informacyjnej. Warto przyrzeć się najgłośniejszym przypadkom sprzężenia rosyjskich interesów strategicznych z aktywnością ruchów ekologicznych.

PRZYPADEK NR 1: ZABLOKOWANIE PROJEKTU LITEWSKIEJ ELEKTROWNI ATOMOWEJ

Pomysł budowy nowej elektrowni atomowej na Litwie był rozwijany od 2004 roku, kiedy nastąpiło zamknięcie pierwszego bloku energetycznego w elektrowni atomowej „Ignalino”. Decyzja o zamknięciu tej elektrowni była

działaczka-ekologiczna-uciekła-z-rosji-bojac-sie-o-swoje-dzieci-6025269108454529a, dostęp: 20 IV 2015 r.

jednym z warunków akcesji Litwy do Unii Europejskiej. Litwa, decydując się na realizację oczekiwań UE, tym samym przestała być eksporterem, a stała się importerem energii elektrycznej.

W latach 2009–2012 trwały międzynarodowe negocjacje, w których brały udział: Litwa, Łotwa, Estonia, Polska oraz japoński koncern Hitachi. Mimo, że pertraktacje w sprawie budowy elektrowni były już w zaawansowanej fazie, projekt został zablokowany. W wyniku licznych protestów ekologów na Litwie rozpisano referendum, w którym 65% głosujących opowiedziało się przeciwko inwestycji. Chociaż referendum miało jedynie konsultacyjny charakter, to projekt został zawieszony. Przeciwko powstaniu bałtyckiej elektrowni atomowej na Litwie protestowały organizacje ekologów i ugrupowań zielonych z całego regionu. Oprócz przedstawicieli lokalnych struktur, do Wilna przyjeżdżały grupy zielonych z Federacji Rosyjskiej

i Białorusi. Pikiety wspólnie organizowały dwie litewskie partie zielonych – Lietuvos Žaliųjų Sąjūdis (Litewski Ruch Zielonych, obecnie Lietuvos Žaliųjų Partija, Litewska Partia Zielonych) oraz Lietuvos Valstiečių ir Žaliųjų Sąjunga (Litewski Związek Chłopów i Zielonych), organizacja społeczna „Atgaja”, stowarzyszenie Žali.Lt (Zieloni.lt) oraz organizacja społeczna „Žaliosios politikos institutas” (Instytut Zielonej Polityki). W protestach brały udział również białoruska organizacja „EkoDom”⁴,

⁴ Por.: strona internetowa organizacji: <http://ecohome-ngo.by/>, dostęp: 19 VII 2017 r.; G. Kapševičius, *Diskusijoje apie atominę energetiką regione aiškintasi, kiek Lietuvoje yra Baltarusijos*, bernardinai.lt; <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-10-04-gytis-kapsevicius-diskusijoje-apie-atomine-energetika-regione-aiskintasi-kiek-lietuvoje-yra-baltarusijos/88874>, dostęp: 4 X 2012 r. oraz T. Novikova, *[Lietuvą neįleisti baltarusių aktyvistai ketina skystis teismui]*, alfa.lt; <http://www.alfa.lt/straipsnis/15059445/i-lietuva-neileisti-baltarusiu-aktyvistai-ketina-skustis-teismui>, dostęp: 3 X 2012 r.

a także EkoZaszczyta (EkoObrona)⁵ z obwodu kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej. Każda z tych grup od lat prowadziła działalność przeciwko energii atomowej w regionie. Warto zaznaczyć, że w krajach swojego pochodzenia – Białorusi i Federacji Rosyjskiej – organizacje te bezskutecznie sprzeciwiały się projektom elektrowni atomowych⁶. Z bałtyckim projektem elektrowni atomowej walczyły jednak nie tylko ugrupowania ekologiczne. Rosyjska aktywność w przestrzeni informacyjnej, związanej z projektem elektrowni atomowej na Litwie, została zauważona także na Łotwie – przez łotewskie służby

⁵ ELTA, *Protestuota prieš naują černobylių kūrimą Lietuvoje ir greta jos*, delfi.lt; <http://www.delfi.lt/verslas/energetika/protestuota-pries-nauju-cernobyliu-kurima-lietuvoje-ir-greta-jos.d?id=31533829>, dostęp: 26 IV 2010 r.

⁶ Por.: strona internetowa organizacji: <https://ecodefense.ru/page/3/>, dostęp: 19 VII 2017 r.

specjalne. Projekty infrastrukturalne i energetyczne już wcześniej były obiektami zainteresowania rosyjskiego wywiadu, natomiast w przypadku budowy nowej elektrowni atomowej na Litwie w latach 2011–2012 przypuszczono atak informacyjny. W rocznym raporcie Łotewskiego Biura Ochrony Konstytucji (Satversmes Aizsardzības Birojs) opisano aktywną kampanię dezinformacyjną z 2011 roku, gdy rosyjskie media przedstawiały projekt litewskiej elektrowni atomowej „Wisaginia” w bardzo negatywnym świetle, w przeciwieństwie do wychwalanego przez nie analogicznego projektu budowy reaktora w obwodzie kaliningradzkim. Szczególnie aktywna na tym polu była (i pozostaje) rosyjska agencja Regnum, która przed Sputnikiem była głównym kanałem internetowym rosyjskiej polityki informacyjnej w regionie bałtyckim. Sposób działania w przypadku tego rodzaju operacji polega na tworzeniu odpowiedniego tła informacyjnego przez dobieranie grona „ekspertów”, którzy głoszą poglądy pasujące dotworzonego na bieżąco przekazu⁷. Jedną z organizacji, które wytrwale organizowały protesty społeczne przeciwko litewskiemu projektowi budowy elektrowni jądrowej, była agencja *public relations* „Bałtycko-Rosyjskie Centrum Mediów”. Dyrektor tej agencji, Igor Pawłowski, znalazł się na liście osób, którym zabroniono wjazdu na terytorium Łotwy⁸. Według źródeł litewskiej telewizji państwowej LRT, wydarzenia przeciwko „Wisagini”

⁷ Raport Biura Ochrony Konstytucji: *SAB 2011. GADA DARBĪBAS PĀRSKATS*, sab.gov.lv; <http://www.sab.gov.lv/?a=s&id=17&pgoffset=4&jid=10> oraz *Проект Белорусской АЭС более безопасен, чем проект Висагинской АЭС: эксперт*, regnum.ru; <https://regnum.ru/news/economy/1466373.html>, dostęp: 11 XI 2011 r.

⁸ *SAB: viena no Krievijas specdienestu mērķauditorijām ir Latvijas jaunieši*, delfi.lv; <http://www.delfi.lv/news/national/politics/sab-viena-no-krievijas-specdienestu-merkauditorijam-ir-latvijas-jauniesi.d?id=44596606>, dostęp: 9 VI 2014 r.

Projekty infrastrukturalne i energetyczne już wcześniej były obiektami zainteresowania rosyjskiego wywiadu, natomiast w przypadku budowy nowej elektrowni atomowej na Litwie w latach 2011–2012 przypuszczono atak informacyjny.

na Łotwie koordynowali: neokomunista Algirdas Paleckis, członkowie łotewskiej organizacji Kislorod (Tlen), radny miasta Daugavpils Jurijs Zaicevs, który współpracował z ówczesnym redaktorem naczelnym Regnum Modestem Kolerowem, uznanym również za *persona non grata* na Łotwie⁹. Relacja z działań ekologów i środowisk prorosyjskich na Litwie wokół projektu elektrowni atomowej była bardzo umiejętnie wiązana z innymi wydarzeniami na świecie, tworząc pożądaną przez Kreml obraz w mediach. Referendum w sprawie budowy elektrowni atomowej na Litwie odbyło się na tle katastrofy japońskiej elektrowni jądrowej w Fukushima w 2011 roku, która była jednym z najgłośniejszych przypadków kryzysów ekologicznych tego rodzaju w ostatnich latach. W rosyjskojęzycznych mediach na Litwie ukazywały się artykuły, w których pokazywano bezzasadność ekonomiczną zbudowania nowej

⁹ *Tikslas – paralyžuoti valdžią Baltijos šalyse*, lrt.lt; <http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/28677>, dostęp: 3 XI 2013 r.

DWORZEC KOLEJOWY W TALLINIE (ESTONIA).

© ANDREAS GEBERT (PAP/DPA)

elektrowni atomowej¹⁰. Inną promowaną przez rosyjskie media narracją było zagrożenie, które mogłaby stanowić Wisaginia. Straszono podobieństwem konstrukcyjnym reaktora do zainstalowanego w Fukushima oraz ryzykiem związanym z transportem jego elementów na teren Litwy¹¹.

PRZYPADEK NR 2: PROTESTY PRZECIWKO BUDOWIE KOLEI RAIL BALTICA

W przypadku realizacji dużych, strategicznych projektów infrastruktury, potrzebny jest nie tylko olbrzymi nakład finansowy, ale i również spójna wola polityczna w docelowych państwach

¹⁰ A. Jemeljanenkov, *Kogda politika prevysze ekonomiki*, „Rossijskaja gazeta – Federalnyj Wypusk” № 5833 (160), rg.ru; <https://rg.ru/2012/07/15/voprosy-site.html>, dostęp: 16 VII 2012 r.

¹¹ *Российские СМИ уверены: Висагинская АЭС экономически невыгодна, а референдум бы провалился*, 15min.lt; <https://www.15min.lt/ru/article/vesti/rossijskie-smi-uvereny-visaginskaja-aes-ekonomicheski-nevygodna-a-referendum-by-provalilsja-504-234129>, dostęp: 16 VII 2012 r. oraz *Висагинская АЭС в Литве будет иметь кипящий ядерный реактор типа реактора японской АЭС „Фукусима-1”*, energobelarus.by;

¹² https://energobelarus.by/news/V_mire/visaginskaya-aes_v_litve_budet_imet_kipyashchiy_yadernyy_reaktor_tipa_reaktora_yaponskoy_aes_quot_fukusima_1_quot/, dostęp: 10 XI 2011 r.

partnerskich. W tak ogromnych i skomplikowanych przedsięwzięciach kluczową staje się rola polityków, którzy muszą w odpowiedni sposób uzasadnić społeczeństwu konieczność poniesienia przez ich obywateli odpowiednich kosztów, jako że projekty tego rodzaju wiążą się ze sporym obciążeniem dla budżetów zaangażowanych w nich krajów. Takim strategicznym projektem niewątpliwie jest Rail Baltica, czyli projekt połączenia kolejowego z europejską szerokością torów (1435 mm) wytyczonego wstępnie od Tallina do Warszawy, a docelowo – od Berlina do Helsinek. Realizacja tego przedsięwzięcia będzie miała kluczowe znaczenie dla gospodarek regionu: inwestycja znacznie przyspieszy przepływ ludzi i towarów w regionie, przez co północno-wschodnie kraje UE będą znacznie lepiej zintegrowane pod względem logistycznym z pozostałą Unią.

Z tego względu projekt ten od lat jest krytykowany w rosyjskich mediach. Platforma Sputnik pilnie śledzi informacje na temat projektu, następnie publikuje negatywnie nacechowane artykuły nie tylko po rosyjsku, ale w wielu innych

wersjach językowych¹². Budowa kolei jest przedstawiana jako nieopłacalna z punktu widzenia gospodarczego i mająca na celu jedynie realizację potrzeb wojskowych NATO¹³. W 2015 roku łotewska Policja Bezpieczeństwa ustaliła, że tematy związane z budową Rail Baltica w mediach łotewskich znajdują się na celowniku rosyjskich „fabryk trolli”¹⁴. Ze względu na dużą nieufność ludności krajów bałtyckich wobec otwarcie prorosyjskiego przekazu, celem zablokowania bądź opóźnienia inwestycji, sięgnięto po skuteczną metodę wywołania mocnego sprzeciwu w jednym w krajów uczestniczącym w tym międzynarodowym projekcie. Wykorzystano zatem sprzyjającą okoliczność, że w przypadku Rail Baltica projekt największe dyskusje społeczne wywoływał w Estonii. W sytuacji braku organizacji lub mocnych grup sprzeciwu w krajach partnerskich, zainicjowano ich założenie, co pozwoliło przedstawić w mediach protest jako „międzynarodowy”. Tak też się stało w przypadku organizacji społecznych na Litwie i Łotwie, które powstały latem 2016 roku tylko po to, żeby wspierać przekaz aktywistów estońskich¹⁵. Natomiast w Estonii organizacjom

¹² Polska sabotuje projekt Rail Baltica, Sputnik Polska; <https://pl.sputniknews.com/polska/201510221278555/>, dostęp: 22 X 2015 r., oraz Kaslaukia ūkininkų „RailBaltica” statybų metu, Sputnik Lietuva, <http://sputniknews.lt/economics/20170213/2202421/zemes-ukinikai-rupinasi-del-rail-baltica-statybos.html>, dostęp: 13 II 2017 r.

¹³ A. Kurkin, Rail Baltica: wojennaja železnaja doroga NATO wedet priamo k Sankt-Peterburgu; <https://regnum.ru/news/polit/2155345.html>, dostęp: 11 VII 2016 r.

¹⁴ L. Barisa-Sermule, Interneta „trollus” interesēari „Rail Baltica”, lsm.lv; <http://www.lsm.lv/lv/raksts/latvija/zinas/interneta-trollus-interese-ari-rail-baltica.a140851/>; dostęp: 9 VIII 2015 r.

¹⁵ Baltijas valstu nevalstiskās organizācijas vāc parakstus peticijai pret sasteigtu Rail Baltica līguma parakstīšanu, diena.lv; <http://www.diena.lv/raksts/pasaule/baltijas-valstis/baltijas-valstu-nevalstiskas-organizacijas-vac-parakstus-peticijai-pret-sasteigtu-rail-baltica-liguma-parakstisanu-14164658>, dostęp: 26 I 2016 r.

Realizacja tego przedsięwzięcia będzie miała kluczowe znaczenie dla gospodarek regionu: inwestycja znacznie przyspieszy przepływ ludzi i towarów w regionie, przez co północno-wschodnie kraje UE będą znacznie lepiej zintegrowane pod względem logistycznym z pozostałą Unią.

ekologicznym udało się zmobilizować miejscową estońskojęzyczną społeczność do okazałych protestów. Na wiec organizowany przez organizację Avalikult Rail Balticust (Za transparentną Rail Baltic – For Open Rail Baltic) w styczniu 2017 roku przyszło około 300 uczestników. Dla porównania należy dodać, że pikety skierowane przeciwko NATO w Tallinie zazwyczaj liczą od 5 do 10 osób. Co ciekawe, organizatorzy wieców i wydawcy materiałów informujących o rzekomej szkodliwości projektu dla środowiska i gospodarki Estonii nie ujawnili opinii publicznej dokładnych informacji o swoich źródłach finansowania, twierdząc, że kampanię finansowali wyłącznie własnymi siłami za pomocą wolontariuszy, lub – jak to ujęła jedna z czołowych aktywistek Maarja Lõhmus – „przy pomocy 101 przyjaciół”¹⁶. Protestom żywo kibicowano

¹⁶ Por.: strona internetowa stowarzyszenia: avalikeesti.ee, <http://www.avalikeesti.ee/>, dostęp: 19 VII 2017 r.

także zarówno w estońskojęzycznej i rosyjskojęzycznej wersji platformy Sputnik, gdzie były podawane informacje o planowanych wiecech i relacjonowane wydarzenia. W obu wersjach językowych estońskiego Sputnika artykuły poświęcone tematowi związanym z Rail Baltica są publikowane w specjalnej rubryce pod nazwą „Tory niezgody”¹⁷.

PRZYPADEK NR 3: WALKA INFORMACYJNA Z POLSKIM PROJEKTEM BUDOWY KANAŁU PRZEZ MIERZEJĘ WIŚLANĄ

Kolejnym projektem infrastrukturalnym, który wywołał ostrą i skoordynowaną reakcję w głównych rosyjskich mediach kolportujących tezy propagandowe w regionie wschodnio-północnego Bałtyku, stały się polskie plany stworzenia kanału przez Mierzeję Wiślaną. Temat ten obecny był w mediach głównego nurtu już od 2004 roku¹⁸. Jednak szersza kampania rozpoczęła się w 2016 roku, po zadeklarowaniu przez Polskę powrotu do planów budowy kanału. Głównym pasem transmisyjnym rozpowszechniania tezy o rzekomej szkodliwości ekologicznej, agresywnym militarnym przeznaczeniu i niezasadności ekonomicznej projektu stała się ponownie platforma Sputnik, z której informacje są przekazywane dalej: do znanego ze swoich radykalnie prorosyjskich poglądów portalu, skierowanego do rosyjskojęzycznej

mniejszości na Łotwie – vesti.lv¹⁹ – lub pojawiają się na prorosyjskiej platformie blogerskiej na Białorusi imhoclub.by²⁰. Najczęściej rozpowszechniane argumenty to, podobnie jak w przypadku Rail Baltica, zarzuty o wysokich kosztach i braku ekonomicznego uzasadnienia dla projektu, możliwość spowodowania katastrofy ekologicznej wskutek przekopu przez Mierzeję Wiślaną, narażenie na straty Polaków (troska o ludność Krynicy Morskiej) oraz rybaków rosyjskich, oraz – główna teza – że cały projekt jest stworzony „na złość Rosji”.

Podobnie jak w poprzednich przypadkach, dla uwiarygodnienia przekazu podkreślano międzynarodowy, niezwiązany z Rosją charakter protestów i krytycznych opinii. Przykładowo, żeby nadać protestującym głosom „ekspertów” taki właśnie charakter, posłużono się opinią działacza z łotewskiej organizacji „Łotewski Zielony Krzyż”²¹, która rzeczywiście istnieje w rejestrach od 2002 roku, ale dotychczas nie przejawiała żadnej aktywności. Co ciekawe, Wilno nie wyraża sprzeciwu wobec inicjatywy polskiego rządu, a w litewskich mediach brak silnych negatywnych narracji na temat planów przekopu. W gronie tzw. ekspertów, wyrażających oburzenie, nie ma Litwinów. Nawet litewskojęzyczna wersja Sputnika tematowi poświęciła tylko jedną publikację – infografikę ukazującą trasę przebiegu kanału²².

Główna teza propagandy głosi, że cały projekt jest stworzony „na złość Rosji”.

¹⁷ *RailBaltic — рельсы раздора*, https://ru.sputnik-news.ee/trend/rail_baltic/, dostęp: 19 VII 2017 r.

¹⁸ A. Riabuszew, *Остров невезения*, [ng.ru](http://www.ng.ru/events/2004-08-16/7_kaliningrad.html); http://www.ng.ru/events/2004-08-16/7_kaliningrad.html, dostęp: 16 VIII 2004 r.

¹⁹ T. Puszkariew, *Поляки будут рыть канал через косу «назло» России*, [vesti.lv](http://vesti.lv/news/polyaki-budut-ryty-kanal-cherez-kosu-nazlo-rossii); <http://vesti.lv/news/polyaki-budut-ryty-kanal-cherez-kosu-nazlo-rossii>, dostęp: 19 IV 2017 r.

²⁰ A. Szpakowski, *Зачем Польша разрубает Балтийскую косу?*, [imhoclub.by](http://imhoclub.by/ru/material/zachem_polsha_razrubает_baltijskuju_kosu); https://imhoclub.by/ru/material/zachem_polsha_razrubает_baltijskuju_kosu, dostęp: 28 IV 2017 r.

²¹ *Polijaspolitiskā reitings celšana uz ekoloģijas rēķina, Sputnik Latvija*, <https://sputniknews.lv/world/20170306/4086544/polija-kanls-baltijas-strele.html>, dostęp: 6 III 2017 r.

²² Infografika z litewskojęzycznej wersji platformy Sputnik, <http://sputniknews.lt/infographics/20170308/2391761/kanalas-per-aitmares.html>, dostęp: 19 VII 2017 r.

© TOMASZ WASZCZUK (PAP)

ELBLĄG, POLSKA, 12 PAŹDZIERNIKA 2016 R. MIESZKAŃCY KRYNICY MORSKIEJ PROTESTUJĄ PRZECIWKO PRZEKOPOWI MIERZEI WIŚLANEJ W ELBLĄSKIM PORCIE; PRZY STATKU Z POLITYKAMI I URZĘDNIKAMI, KTÓRY WYPŁYWA W REJS PO ZALEWIE WIŚLANYM. BUDOWA KANAŁU ŻEGLUGOWEGO O DŁUGOŚCI 1,3 KM, KTÓRY POŁĄCZY ZATOKĘ GDAŃSKĄ Z ZALEWEM WIŚLANYM MA KOSZTOWAĆ 880 MLN ZŁ.

Na przykładach skoordynowanych akcji informacyjnych skierowanych przeciwko kluczowym dla bezpieczeństwa energetycznego i rozwoju gospodarczego projektom widać, że Rosja doskonale wykorzystuje wszystkie posiadane zasoby i kanały dezinformacji w państwach znajdujących się w jej orbicie interesów. Techniki manipulacji, stosowane przez Kreml, wywodzą się jeszcze z czasów sowieckich, czego przykładem jest instrumentalne wykorzystywanie organizacji zaangażowanych ideowo – w tym przypadku walczących o ekologię czy pokój na świecie. Po stronie atakowanych nadal brakuje wspólnego frontu w środowisku informacyjnym – brak jest świadomości, która pozwala odróżnić media od narzędzi wojny informacyjnej²³. Większa świadomość medialna mogłaby stać się narzędziem, które pozwoliłoby społeczeństwom uniknąć udziału i ofiar w informacyjnej walce prowadzonej na warunkach rosyjskich.

Na przedstawionych przykładach wyraźnie można stwierdzić to, że osoby działające w przestrzeni gospodarczej i politycznej naszego regionu muszą mieć świadomość, że ważne dla rozwoju projekty mogą być stosunkowo tanim kosztem skutecznie zwalczane przez umiejętnie prowadzone i skoordynowane ataki informacyjne. Tu pojawia się kwestia ochrony informacyjnej strategicznych przedsiębiorstw i przemysłu. Należy zwracać szczególną uwagę, by europejskie firmy nie stały zarówno ofiarami dezinformacji, jak również jej narzędziami, na przykład poprzez finansowe zaangażowanie się w projekty inspirowane przez Kreml, co może być dewastujące w przyszłości dla wypracowanej przez lata marki i reputacji firmy. W tej sytuacji konieczna jest współpraca na styku państwa i biznesu, celem ochrony interesów obu stron i zapewnieniu odpowiedniego przepływu informacji do społeczeństwa. Niezmiernie ważny jest również wysoki poziom wykształcenia i odpowiednia obywatelska postawa ludzi pracujących w mediach.

²³ L. Sigan, *Marszałek Struk: kanał przez Mierzę Wiślaną to nonsensowny projekt*, Sputnik Polska; <https://pl.sputniknews.com/polska/201610264135923-kanal-mierzeja-wislana/>, dostęp: 26 X 2017 r.

Aleksander Król ■
19 lipca 2017 r.

POLSKA WIDZIANA OCZYMA EURAZJATÓW. ROSYJSKIE TEZY PROPAGANDOWE W PRZESTRZENI MEDIALNEJ

JOANNA KWIECIEN

CHARAKTERYSTYKA DZIAŁAŃ ROSYJSKICH I JEJ CELE

Wbrew powszechnemu przeświadczeniu, że w Rosji po upadku ZSRR nastąpiła pustka ideologiczna, świadczy świadomie dokonana przez elity decyzyjne redefinicja tzw. idei rosyjskiej. Odwołuje się ona do uniwersalnego klucza pojęć i kodów, bazujących na emocjach, którym w zależności od bieżących potrzeb politycznych można nadać odpowiednią narrację. Są to:

- geopolityka uzasadniająca ciągłość imperialnej Rosji (Święta Rus – Imperium Rosyjskie – ZSRR – Federacja Rosyjska) oraz
- konserwatyzm, który „namaszcza” prawosławną Rosję jako alternatywę dla współczesnego świata, jako kraj niepoddający się zachodniej unifikacji, pokojowy, demokratyczny, gotowy do dialogu między cywilizacjami.

Na tym tle szczególnie podatny grunt znajdują teorie eurazjatyckie, które stanowią wygodne narzędzie propagandowe, skierowane zarówno do samych Rosjan, jak i do społeczeństw zachodnich, w tym Polski. Są odpowiedzią na miejsce Rosji w nowym porządku geopolitycznym. Propagują niechęć wobec dominacji Stanów Zjednoczonych na świecie oraz wobec zachodniego modelu demokracji i wartości liberalnych oraz afirmują rosyjskie dążenia imperialne. Bezpośrednimi propagatorami poglądów eurazjatyckich są pseudoanalityczne ośrodki badawcze, o których kontaktach z Kremlen świadczą powiązania personalne. Rosyjski Instytut Badań Strategicznych pracuje na potrzeby Administracji Prezydenta FR i innych rządowych instytucji. Na jego czele stoi Michaił Fradkow, wcześniej związany ze Służbą Wywiadu Zagranicznego. Centrum Analitycznym Katehon kieruje

WARSZAWA, POLSKA. AMBASADA FEDERACJI ROSYJSKIEJ.

© LESZEK SZYMANSKI (PAP)

zaś ważna postać międzynarodowego ruchu eurazjatyckiego – Aleksander Dugin. Centrum zostało założone przez Konstantego Małofiejewa, głównego lobbystę interesów rosyjskich na Zachodzie na odcinku nacjonalistycznym i konserwatywnym. Głównym redaktorem opiniotwórczego portalu geopolitycznego „Geopolitica.ru” jest Leonid Sawin, członek Związku Młodzieży Eurazjatyckiej, współpracujący z Aleksandrem Duginem.

Cechą charakterystyczną działań rosyjskich w Europie jest umiejętność dostosowania tez propagandowych oraz narzędzi ich propagowania do specyfiki danego kraju. Do odbiorcy docierają różnorodnymi kanałami. Są to środki masowego przekazu, międzynarodowa działalność o charakterze pokojowym i dobroczynnym, ruch *pro-life* i inicjatywy w obronie tradycyjnego systemu wartości. Pomagają w tym organizacje rządowe, jak i pozarządowe, *think tanki*, Cerkiew

Rosja oddziałuje za pomocą konkretnych tez, których celem jest skonfliktowanie i podzielenie ludzi, a tym samym zasianie niepokoju w społeczeństwie lub odwrotnie połączenie sił w imię wspólnych interesów, poglądów itp. W Polsce można wyłonić następujące kierunki działań:

- konserwatyzm (antyliberalizm, antyfeminizm, pro-life, tradycyjny system wartości),
- antyukrainizm,
- eurosceptycyzm,
- anty-NATO,
- antyrządowość.

© Lech Muszyński (PAP)

ŻAGAŃ, POLSKA, 29 WRZEŚNIA 2017 R. UROCZYŚCIE PIERWSZEJ WYMIANY JEDNOSTEK W RAMACH ROTACYJNEGO POBYTU WOJSK USA W POLSCE.

Prawosławna, część społeczności rosyjskiej i rosyjskojęzyczni mieszkający zagranicą oraz skrajnie prawicowe (lewicowe) lub ekstremistyczne grupy widzące we Władimirze Putinie, rosyjskim eurazjatyzmie i prawosławiu ratunek dla upadającej Europy. Na postrzeganie Rosji w Europie mają też wpływ tzw. konie trojańskie – agenci wpływu lub „użyteczni idioci”, czyli intelektualiści, ludzie nauki, dziennikarze, artyści, politycy i biznesmeni, którzy kształtują opinię publiczną i stosunek społeczeństw do Rosji.

PROPAGANDOWA WIZJA POLSKI PREZENTOWANA PRZEZ EURAZJATÓW

Integralnym elementem składowym koncepcji euroazjatyckiej jest stałe podkreślanie, że Polska znajduje się pod ogromnym wpływem Stanów Zjednoczonych Ameryki i jest jej „koniem trojańskim” w Europie. Jest zatem wykorzystywana do kontrowania Niemiec w Unii Europejskiej. Za pomocą Grupy Wyszehradzkiej buduje antyniemiecki blok, by antagonizować Nową Europę ze Starą Europą. Sabotuje wszelkie dążenia Unii Europejskiej mające na

celu głębszą integrację kontynentalną z uwzględnieniem Rosji. Wspiera wizję transatlantycką. Popularna w Polsce koncepcja „Międzymorza” jest kontrydeą wobec politycznej koncepcji Unii Europejskiej. Celem Polski jest zebranie ziem od Morza Bałtyckiego do Morza Czarnego, w tym ukraińskich, i – w porozumieniu z USA – rozmieszczenie amerykańskich baz wojskowych. To pozwoli USA dyktować swoją politykę UE.

ZESTAW TEZ PROPAGANDOWYCH, KTÓRYCH CELEM JEST ODDZIAŁYWANIE NA POLAKÓW I AUDYTORIUM ZAGRANICZNE:

1. Polska – USA

- Polska znajduje się pod wpływem USA.
- Waszyngton chce wykorzystać Polskę jako swojego agenta w UE i jako mięso armatnie w konflikcie z Rosją¹.

2. Polska – UE

- Polska jest przeciwko dalszej

¹ Por.: <https://www.geopolitica.ru/en/article/poland-us-trojan-horse>, dostęp: 18 VI 2017 r.

integracji UE. Jako proamerykański sojusznik oponuje wobec powołania europejskich sił zbrojnych.

- Polska jest buforem między UE i Rosją. Jej celem jest utrudnianie współpracy UE z Rosją na rzecz interesów amerykańskich.
- Polska uderza w jądro niemiecko-frankofońskie, by rozpalic wewnętrzne konflikty w UE w celu jej osłabienia w taki sposób, by nie wyrosła na konkurenta geopolitycznego USA.

3. Polska z natury jest rusofobiczna i bezpodstawnie antyrosyjska

- Polacy mają kompleks wobec Rosji. Bez Rosji nie byłoby polskiego patriotyzmu, który jest budowany na antyrosyjskich powstaniach w XIX wieku.
- Rosja jest w Polsce użytecznym papierkiem lakmusowym. Rządzący straszą nią Polaków, by przykryć wewnętrzne walki i rozgrywać nastrojami Polaków.
- Polska wraz z Wielką Brytanią, krajami bałtyckimi i Szwecją tworzy „sektę” opowiadającą się za sankcjami wobec Rosji.
- Polska jest niewdzięczna i nie umie uszanować „bratniej” pomocy – wkładu Rosji w „wyzwalanie” jej spod okupacji niemieckiej podczas II wojny światowej (co faktycznie stało się politycznym podporządkowywaniem Polski ZSRR i walką z podziemiem antykomunistycznym – od autora). Pojawia się rozróżnienie na rusofobicznych decydentów, którzy stanowią prawo o dekomunizacji nazw ulic i zniesieniu pomników – i na zdystansowany wobec tych działań naród polski.

4. Polska – NATO

- Członkostwo w NATO jest zakwestionowaniem suwerenności kraju, dobrowolną kolonizacją i wciąganiem

Polski w nie swoje walki i konflikty.

- Polska popiera wszystkie agresywne inicjatywy NATO, przede wszystkim przeciwko Rosji.
- Polska przyjęła ustawę zezwalającą na pobyt na polskim terytorium obcych wojsk i żąda zwiększenia wojsk NATO.
- Polska chce umieścić na swoim terytorium elementy systemu obrony przeciwrakietowej, który może być stosowany nie tylko do ochrony przed atakiem nuklearnym, ale też może zostać użyty do rozmieszczenia rakiet z głowicami nuklearnymi.
- Na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej są obecnie prowadzone techniki działalności wyrotowej przeciwko Rosji. Obozy szkoleniowe dla radykalnych nacjonalistów z Niemiec i Ukrainy mają na celu wyszkolenie ich i przerzucenie do Donbasu.
- Polacy represjonują wrogów NATO – więźniem politycznym jest Mateusz Piskorski (jest to członek prorosyjskiej partii Zmiana, który został aresztowany w 2016 roku przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego z podejrzeniem o szpiegostwo – od autora).

5. Polska – Ukraina

Odwoływanie się do aspektów historycznych, ekonomicznych, resentymentów oraz bieżącej sytuacji politycznej. Narracja jest dwutorowa i ma na celu zantagonizowanie Polaków i Ukraińców. Z jednej strony deprecjonuje Ukraińców i straszy nimi Polaków.

- Ukraina wypiera się rzezi wołyńskiej, odwołuje się do banderowskiej symboliki i nie chce upamiętnić ofiar.
- Ukraińcy zabierają pracę Polakom, nie integrują się ze społeczeństwem, mają roszczeniową postawę, ich masowość powoduje, że zakładają zamknięte wspólnoty. W przyszłości może powtórzyć się Wołyń. Z drugiej strony przedstawia się

Polaków jako gardzących Ukraińcami, którzy chcą wykorzystać status Ukrainy jako państwa upadłego.

- Polska traktuje Ukraińców jako gorszy sort ludzi. Wykorzystuje ich bezwzględnie jako tanią siłę roboczą.
- Ukraina jest pionkiem w polskiej koncepcji Międzymorza, której celem jest stworzenie Wielkiej Polski „od morza do morza”. Celem Polski jest odzyskanie aktywów na Ukrainie Zachodniej (kamienie, ziemia), o które Polska upomni się z chwilą rozpadu Ukrainy.
- Polska wykorzysta swoją mniejszość narodową do zwiększenia swoich wpływów na Ukrainie (Karta Polaka). Polska zarazem gotowa jest poświęcić swoją mniejszość (nie dba o prześladowanych Polaków) w imię interesów Ameryki w tej części Europy.

6. Polska – jej sprawy wewnętrzne

- Polskie władze mają zapędy autokratyczne.
- Prawo i Sprawiedliwość jest partią eurosceptyczną, typową dla nurtu narodowo-populistycznych partii Europy Wschodniej. Polski eurosceptycyzm wpisuje się w trend eurosceptycyzmu wrogiego jedności Europy w imię interesów amerykańskich, w odróżnieniu od eurosceptycyzmu kontynentalnego, który dąży do osiągnięcia niezależności Europy od USA w imię wielobiegunowego porządku.
- Polska nie posiada zachodnioeuropejskiej tradycji demokratycznej.
- Aktywna polska polityka na kierunku wschodnim prowadzona jest w celu zaostrenia konfliktu z Rosją.

SPECYFIKA POLSKI

Hermetyczność polskiej przestrzeni medialnej, traumatyczne doświadczenia historyczne oraz stosunkowo duża

odporność polskiego społeczeństwa na rosyjską dezinformację powodują, że klasyczne nośniki w postaci ogólnopolskiego kanału telewizyjnego czy portalu internetowego nie mają racji bytu i nie są forsowane przez Rosjan. Sputnik jest portalem marginalnym, oddziałującym na wąskie grono odbiorców. Dlatego celem jest dotarcie do indywidualnego odbiorcy, oddziaływanie na małe, zideologizowane grupy i zamknięte środowiska. Wyznawców teorii euroazjatyckich zdobywa się za pomocą portali i blogów publikujących tzw. alternatywne informacje bazujące na teoriach spiskowych, antyukrainizmie, antysemityzmie, antyglobalizmie, eurosceptycyzmie i antyamerykanizmie itp., bazując na strachu i fobiach lub odwrotnie – odwołując się do dobrej woli, troski o dobro wspólne, patriotyzmu i chęci walki o wartości chrześcijańskie. W Polsce można wytypować kilka grup odbiorców:

- Środowiska zainteresowane alternatywną duchowością, zjawiskami paranormalnymi, zdrowym stylem życia, powrotem do natury, przetrwaniem w skrajnie trudnych warunkach. Propaganda tego typu prezentuje alternatywną rzeczywistość, sugeruje monopol na prawdę, podważa powszechnie przyjęte twierdzenia. Idąc tropem teorii spiskowych wzbudza w czytelniku nieufność i skłania do kwestionowania wszelkich informacji. Jest to tzw. paradoks Epimenidesa. Celem jest zdezorientowanie odbiorcy i pokazanie, że nic w tym świecie nie jest prawdą.
- Środowiska słowianofilskie i neopogańskie. Propaganda odwołuje się do wspólnego dziedzictwa słowiańskiego. Słowiańskość jest unikatowa i nie może ulec żadnym innym matrycom kulturotwórczym. Celem jest zjednoczenie Słowian i przeciwstawienie się agresywnej,

WARSZAWA, POLSKA, 13 KWIECZNIA 2017 R. ZWIERZCHNIK SIŁ ZBROJNYCH, PREZYDENT ANDRZEJ DUDA (P) ORAZ NACZELNY DOWÓDCA SIŁ NATO W EUROPIE GEN. CURTIS M. SCAPARROTTI (L) PODCZAS KONFERENCJI PRASOWEJ W TRAKCIE SPOTKANIA W PAŁACU PREZYDENCKIM W WARSZAWIE.

© LECH MUSZYŃSKI (PAP)

obecnej westernizacji. Polska oraz inni przedstawiciele Słowian Zachodnich (Czechy, Słowacja) winni poczuwać się do współpracy z Rosją – przedstawicielką Słowiańszczyzny Wschodniej.

- Środowiska konserwatywne. Propaganda odwołuje się światowego trendu walki o wartości uniwersalne (rodzina, prawo do życia, sprzeciw wobec aborcji, ideologii gender, homoseksualizmu) w opozycji do liberalnego Zachodu. Społeczeństwo polskie jest przywiązane do tradycyjnego systemu wartości, widząc zachodnioeuropejski nihilizm, zgodę na legitymizację małżeństw tej samej płci, fiasko multikulturalizmu oraz ignorowanie praw większości naturalnie szuka sojusznika. Aleksander Dugin kusi konserwatystów wspólną ofensywą przeciwko liberalnemu Zachodowi, gdzie Rosja gotowa jest stawić czoła współczesnej sekularyzacji i dechrystianizacji Europy.

Wyznawców teorii euroazjatyckich zdobywa się za pomocą portali i blogów publikujących tzw. alternatywne informacje bazujące na teoriach spiskowych, antyukrainizmie, antysemityzmie, antyglobalizmie, eurosceptycyzmie i antyamerykanizmie.

- Środowiska skrajnie prawicowe, narodowe, antysemityczne, kresowe. Propaganda bazuje na strachu przed innymi narodami. Strategiczne dla Polski sojusze i przynależność

do UE i NATO są podważane i przedstawiane jako forma uzależnienia i podległości. Bazuje na szowinizmie, eurosceptycyzmie, antyamerykanizmie, antyukrainizmie i antysemityzmie. Celem jest zakwestionowanie

W Polsce najbardziej podatne na propagandę są portale o charakterze konserwatywno-narodowym, propagujące tzw. nową ekonomię, alternatywne źródła mocy, ezoterykę i demaskujące teorie spiskowe.

dotychczasowych sojuszy, budowanie konfrontacyjnego podejścia do otoczenia międzynarodowego (zwłaszcza wobec Litwy, Łotwy i Ukrainy), traktowanie Rosji i Unii Euroazjatyckiej jako alternatywnego sojuszu geopolitycznego. Polską prawicę kusi się wspólną misją przeciw liberałom, globalistom, transnarodowym korporacjom, postmodernistom. Polska przy wsparciu Rosji, znów będzie przedmurzem Europy i zatrzyma islamską imigrację.

- Środowiska liberalne. Propaganda odwołuje się do sytuacji wewnętrznej w kraju, zwłaszcza podziałów politycznych na linii PiS–PO. Celem jest przedstawienie Polski jako kraju, w którym łamie się prawo, nie przestrzega pryncypiów demokracji i trójpodziału władzy. Rzekomy eurosceptycyzm klasy

rządzącej oraz niespełnianie wymagań unijnych spowoduje (kwestia Trybunału Konstytucyjnego i sprzeciw wobec przyjmowanie imigrantów), że Polska stanie się wyrzutkiem społeczności europejskiej. Z drugiej zaś strony propaganda przedstawia rządzących jako rusofobiczną narodowo-konserwatywną partię, która chce wprowadzić całkowity zakaz aborcji.

REZONOWANIE W POLSCE ROSYJSKICH TEZ PROPAGANDOWYCH

Środowiskiem najbardziej podatnym na dezinformację jest internet. Panuje tam efekt tzw. kuli śnieżnej, polegający na gwałtownym zalewaniu świadomości odbiorcy tzw. *fake newsami*, czyli informacjami niepoddanymi wcześniejszej weryfikacji. W Polsce najbardziej podatne na propagandę są portale o charakterze konserwatywno-narodowym, propagujące tzw. nową ekonomię, alternatywne źródła mocy, ezoterykę i demaskujące teorie spiskowe. Cechą charakterystyczną takich portali, już w momencie wyjściowym prezentowania informacji, czyli tytule, jest powoływanie się na niezależność i prawdę, która była celowo skrywana przed społeczeństwem przez elity rządzące i spisek światowy (Żydów, masonów, globalistów, wielkie korporacje). Portale te stanowią albo polskojęzyczną wersję zagranicznych stron dezinformacyjnych albo rodzimą twórczość. Duże znaczenie mają też blogi, których celem jest jątrzenie, wyśmiewanie, krytycznie opiniowanie, powielanie dogodnych tez w zależności od zaistniałej sytuacji i bieżącej potrzeby. Tezy propagandowe rozprzestrzeniają się nie tylko za pomocą użytkowników o fanatycznych poglądach, ale też przez tzw. zwykłych użytkowników, którzy szukają prawdy w internecie. Dezinformacja jest prosta

w swoim przekazie, często bazuje na wywoływaniu skrajnych emocji i upraszczaniu kontekstów, co czyni ją łatwo przyswajalną i bardzo skuteczną.

WNIOSKI

Rosja sprawnie uprawia gry na świadomości społeczeństw zachodnich bazując na deficytach, konfliktach i animozjach w społeczeństwach oraz wręcz odwrotnie, na dobrej woli i chęci budowania alternatywnego pokojowego świata. Jej skuteczność wynika z faktu, że w wielu krajach zachodnich siła rosyjskiej państwowości jest najczęściej mylnie oceniana przez pryzmat stopnia rozwoju rosyjskiej gospodarki, utylitarne korzyści gospodarcze, na podstawie oceny sił zbrojnych lub peryferyjności położenia. Tymczasem Rosja nie stoi w miejscu i wykorzystuje każdą sposobność, by zachwiać równowagą sił w Europie na swoją korzyść. Takie działania są przewidziane jako długofalowe i mają na celu podważenie europejskiego systemu wartości i współpracy euroatlantyckiej, podsycanie konfliktów między państwami UE i uzasadnienie prawa Rosji do budowania własnej strefy wpływów w Europie.

Na mniejszą, lokalną skalę, odnoszącą się do polskich realiów, celem dezinformacji jest podzielenie polskiego społeczeństwa. Strategiczny dla Polski Sojusz Północnoatlantycki i członkostwo w UE mogą być atakowane przez próby organizowania społecznego ruchu niezadowolonych. Skonfliktowanie tzw. polskiej prawicy, której frakcje będą dryfować w różnych kierunkach (ruch *pro-life*, ruch pronarodowy), może doprowadzić do sparaliżowania działania rządu. Wywołanie chaosu, rozgrywanie emocjami, zwłaszcza poczuciem krzywdy (po każdym wyborach część społeczeństwa czuje się pominięta, wykluczona w zależności od wygranej danej koalicji) skutkuje

Skuteczność rosyjskiej propagandy wynika z faktu, że w wielu krajach zachodnich siła rosyjskiej państwowości jest najczęściej mylnie oceniana przez pryzmat stopnia rozwoju rosyjskiej gospodarki, utylitarne korzyści gospodarcze, na podstawie oceny sił zbrojnych lub peryferyjności położenia.

podważeniem zaufania społeczeństwa do rządzących w ogóle, uderzeniem w autorytet władzy itp.

Kwestie światopoglądowe stają się kolejnym polem walki. W Polsce otwiera to przestrzeń do działań rosyjskich za pomocą taktyki wspólnego frontu w obronie wartości. Celem jest podzielenie społeczeństwa za pomocą zaostrzenia narracji i działań, które mając np. na celu obronę życia poczętego i tradycyjnych wartości, będą jednocześnie dyskredytować społeczność ludzi wierzących jako grupy o poglądach fundamentalistycznych, nieprzejednaną i narzucającą swoją wizję kraju. W konsekwencji działania takie sprzyjają tworzeniu radykalnej opozycji wobec rządu, postrzeganego jako zwolennik ekstremistów i legitymizują ataki ze strony lewicy i liberałów.

Joanna Kwiecień ■

18 czerwca 2017 r.

RUSSIA MONITOR

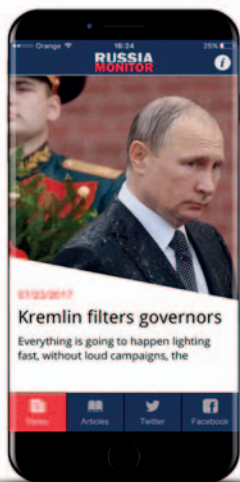
APLIKACJA RUSSIA MONITOR OFERUJE:

- Analizy układu sił w elicie rządzącej Rosji
- Prognozy rozwoju sytuacji politycznej w Rosji
- Oceny kolejnych posunięć Moskwy na arenie międzynarodowej oraz ich wpływu na politykę gospodarczą Rosji
- Analizy powiązań kręgów biznesowych z decydentami politycznymi
- Oceny zagrożeń związanych z ekspansją energetyczną Rosji
- Informacje o sytuacji w rosyjskim aparacie bezpieczeństwa

Za sprawą swojej agresywnej polityki, szczególnie po eskalacji działań od 2014 roku, Rosja stała się przedmiotem ożywionego zainteresowania polityków, przedsiębiorców, naukowców, dziennikarzy i ekspertów. Rodzi to potrzebę dostępu do fachowej wiedzy na temat sytuacji w tym kraju, kierunków rosyjskiej polityki i ekspansji gospodarczej oraz wynikających z niej konsekwencji dla Europy i świata.

Russia Monitor to przegląd najistotniejszych wydarzeń dotyczących szeroko rozumianego bezpieczeństwa w Rosji. Eksperci Warsaw Institute monitorują i analizują działania Kremla i podległych mu służb, aby przewidzieć ich krótko i długoterminowe konsekwencje nie tylko dla samej Rosji, ale przede wszystkim dla państw sąsiednich oraz szeroko pojętego Zachodu. Dlatego też przedmiotem naszych analiz są zarówno wydarzenia i zjawiska ściśle związane z sytuacją wewnętrzną w Rosji, jak również polityka zagraniczna Moskwy. Interesują nas kuluary polityki rosyjskiej, zmiany układu sił w aparacie bezpieczeństwa i służb specjalnych, wreszcie uwarunkowania towarzyszące działaniom ofensywnym, w tym również militarnym. Służymy naszym analitycznym doświadczeniem i profesjonalnymi ocenami oraz prognozami. Zapewniają to eksperci od lat śledzący rozwój sytuacji w Rosji. Chcemy, aby *Russia Monitor* pomagało w podejmowaniu decyzji przez polityków czy biznesmenów, a także przybliżało oblicze współczesnej Rosji wszystkim zainteresowanym tą tematyką odbiorcom.

RUSSIA MONITOR

mobile application

Dostępna w App Store
& Google Play

Fundacja Warsaw Institute jest niezależną, niezrzeszoną politycznie organizacją, która działa dzięki wsparciu osób prywatnych.

Przygotowywane przez naszych ekspertów specjalistyczne analizy i publikacje, oferują unikalną wiedzę, która wykorzystywana jest przez przedstawicieli polityki i administracji, środowiska naukowe, dziennikarzy oraz przedsiębiorców.

Jeżeli nasze publikacje i analizy są dla Państwa przydatne prosimy o wsparcie naszych działań. Darowizny od osób prywatnych umożliwiają stabilne funkcjonowanie naszej fundacji. Wpłaty można dokonać bezpośrednio przelewem na nasze konto lub za pośrednictwem systemu płatności online PayPal.

SZCZEGÓŁY DLA PRZELEWÓW ZAGRANICZNYCH:

USD: PL 82 1020 4900 0000 8502 3060 4017

EUR: PL 85 1020 4900 0000 8902 3063 7814

GBP: PL 18 1020 4900 0000 8302 3069 6641

PLN: PL 41 1020 1097 0000 7202 0268 6152

Beneficjent: Fundacja Warsaw Institute

Nazwa banku: PKO Bank Polski SA

SWIFT: BPKOPLPW

Tytuł płatności: Darowizna na cele statutowe

REGULARNE DAROWIZNY MAJĄ DLA NAS NAJWIĘKSZE ZNACZENIE.

Comiesięczne wpłaty (w formie stałych zleceń) pozwalają Fundacji Warsaw Institute zapewnić dodatkowe środki na długoterminowe projekty, takie jak: angielskojęzyczny kwartalnik The Warsaw Institute Review oraz Russia Monitor – przegląd najważniejszych informacji o Rosji w formie aplikacji mobilnej.

SERDECZNIE DZIĘKUJEMY ZA PAŃSTWA ZAANGAŻOWANIE.**THE
WARSAW
INSTITUTE
REVIEW****RUSSIA
MONITOR**

OBSERWUJ NAS W SOCIAL MEDIA

[fb.com/WarsawInstitute](https://www.facebook.com/WarsawInstitute)

[@WarsawInstitute](https://twitter.com/WarsawInstitute)

ODKRYJ RAPORTY

W WARSAW
INSTITUTE

22/09/2017

OCENA PROBLEMU ŻAŻAŃ REPARACYJNYCH
RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W ŚWIELE MIEDZYNARODOWYCH
AKTÓW PRAWNYCH W LATACH 1945-2000

Fundacja Warsaw Institute

W WARSAW
INSTITUTE

04/10/2017

NOWE PODEJŚCIE
DO SPÓŁEK SKARBU PAŃSTWA

Fundacja Warsaw Institute

W WARSAW
INSTITUTE

25/10/2017

UKARANIE
KONGRESU
W ROSYJSKI SEKTOR

www.warsawinstitute.org

NASZE SPECJALNE

THE
WARSAW
INSTITUTE
REVIEW

www.WarsawInstitute.Review